

רק כי אין מדת סדן נותן שהרשע יוֹלֵא מחשבתו, ויש לדיק שכל מעשיו לכבוד שמו יתב' וזה מישאל ויש שהוא דבק בחסד ולפיכך אמר עזריה על חסדך וגו', אמנם דבר זה ענין משותף למה יאמרו הנביאים אלה בא אליהם לכך אמרו כלם זה, וליין לקמן אכל לא לנו יתבאר עוד יותר, וכן בעלייתם אמר הנביא הללוהו כל גוים כלומר מפני שהוא עומד נגד הרשע במידת הדין יעשה זה, מישאל אמר שבהיהו שהוא עושה בשביל שבה שמו יתבדך, ועזריה אמר כי בגד עלינו חסדו שהוא עושה בשביל חסדו, ויש להללו ולתפארו על זה ואמנם ה' לעולם הוא דבר כלם כי הוא יתבדך אמת והכל מעידים על אמתתו, ועוד יתבאר דבר זה בצריכות הנה אלו התחבטים כל אחד ואחד אמר על ההלל על מה אדני ההלל הוכעבו ומה הם יסודותיו :

פרק ישישים ושנים

הללויה הללו עבדי ה' הללו את שם ה', ביאור זה מלד שהם עבדי ה' שהם להקב"ה שהרי עושה נסים עממם והיוצאים מזה לרומה וזהו הם עבדי ה' כי כל דבר הרוחה שהושיעם מזה הרי היו משועבדים לאחר וזהו בגללם הם עבדי ה' כי היוצאים מרומם אחר ולפיכך נא להם להלל, ויש להלל את שם ה' כלומר הלול המיוחד לשמו יתב', וכיס די כשיאמר הללו עבדי ה' את שם ה' אלא שר"ל מלד שהם עבדי ה' ראוי להם להלל כמו העבד אשר הוא מהלל לאדון שלו כמה שחביב עמו, ועוד יוסיף בהלל להלל את שם ה' לפי שהושיעם מזה לרומה וזהו ראוי להם להלל את שם ה' שהושיעם להם דבר זה, לפיכך חלק אורו לעמים. כי מלד שהם עבדי ה' ועושה עממם טובות ראוי להם להלל שלא יהיו כפויי עובד אכל אין מלד הזה שיהיה מהלל הלול המיוחד אליו יתבדך, אכל מלד שהוא עושה עממם נסים והושיעם מזה לרומה שדבר זה מלד אמתת שמו כי כל גאולה מזה לרומה הוא מלד שמו של הש"י בלבד ובעבד זה ראוי להם להלל עמו : ידיו שם ה' מתבדך מעתה ועד עולם התחיל אחר כך לספר שבה הקב"ה בכל שלם עולמות יהי שם ה' מתבדך מעתה ועד עולם הוא עולם העליון כי לך כבוד מעתה ועד עולם כלומר עד עולם והוא עולם הבא, וראוי להבין לשון יהי שהוא לשון עמיד וסוף רמז על עולם הבא, נמצא כי ברכה זאת היא מן עולם עליון כמו שחקנו יהא שמים רבה מתבדך לעלם ולעלמי עלמיה וזהו עולם עליון כמו שצאנו בצמר קדושה קדיש לעלם עלמיה ודבר זה ידוע, ואח"כ נגד העולם השני, אמר ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם ה' וזהו נגד קדיש בשמי מרומא כי מה שאמר ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם ה' הוא, כי מן השמים נמשך הלול אל הש"י כדכתיב השמים מספרים כבוד אל כי מלד המנוחה האמת שהיא המנוחה ממזרח עד מערב מורה על המנוחה

כצחו והוא נותן המנוחה למתנועע לפיכך ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם ה', כי אחר שיש כאן מתנועע אין מתנועע בלא מנוחה ומלד זה הוא מהלל בעולם השני. ואמרו ז"ל השמש הזה מעת זריחתה ועד שקיעתה הולכת ומקלסת להקב"ה שנאמר ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם ה' הנה צילאו דבר זה כי מלד המנוחה שמקלסת השמש מן הש"י המנוחה הכל הולכת ומקלסת כי המנוחה הזאת מורה על כח עליון המנוחה השמש לכך הולכת ומקלסת להקב"ה, ודוקא השמש ולא שאר הכוכבים כי היא ראשונה יושבת במלכות, ולפיכך היא צימוד מורה על כח הש"י ומקלסת להקב"ה בעולם השלישי זכר הלול שלו כמה שהוא רם על כל גוים שאף ע"ג שהם אומות מחולקות הוא יתב' רם על כלם וזהו כל הוא עושה בהם כראונו, הנה זכר צאלו שלשה עולמות כל שבה ושבת לפי הראוי לו, וכדי שלא תאמר כי הוא יתב' משותף לתחתונים ואין הדבר כך כי השמים לה' והארץ נתן לבני אדם אמר ה' על השמים כבודו שהוא נבדל מן התחתונים כי על השמים כבודו. או סירוסו שלא תאמר מאחר כי כבודו למטה מלד השפלות שיש בתחתונים הנה כבודו ח"ו אינו שלם לכך אמר אע"ג כי רם על כל גוים ה' על השמים כבודו ואין מנוקב הכבוד אלא התחתונים וזה עיקר הסיפור כאשר תבין

ועוד יש לפרש שבה ליתן ההלל אל הקב"ה בשלשה דברים האחד מלד הנלמדים שאין הספק אליו, השני מלד שהלול שלו בכל מקום, השלישי שהוא ברוממות על הכל, וכנגד הנלמדים אמר יהי שם ה' מתבדך מעתה ועד עולם כלומר שהוא נלמד בכל זמן מבורך ואין הספק, ואחר כך אמר שהלול שלו בכל מקום בכל העולם כי מה שאמר ממזרח שמש עד מבואו בא לומר כי בכל העולם ממזרח שהוא ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם ה' והוא כולל כל העולם כל גוים כי אחר שאמרנו כי שבתו נלמד ובכל העולם אמר כי לשבת שלו עליו ורוממות שהוא מטרומם על הכל, לך אחר רם על כל גוים ה' כי הגוים מחולקים לשבעים לשונות והוא מתרומם על הכל בזה פדע רוממות שלו, וזה כי אם לא היה רוממותו על הכל לא היה רם על כל גוים חלופי האומות, ומלד שהוא רם על כל גוים אמר הם מחולקים הוא גבוה מן כל המלאכים כי התלפזרים אינם רמים על כל גוים אך לכל אחת ואחת מן האומות יש מלאך המושל עליהם והוא יתבדך מלד על כל גוים בזה דע שהוא רם על כל המלאכים הרמים כמו שאמר כי הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים, וכשם שהוא עליון כך ישיבתו בשמים ממעל וזה שאמר על השמים כבודו. נמצא לפי זה ההלול הוא בשלשה פנים אם מלד הנלמדים בכל הזמנים ואם בכל העולם ואם בתכלית העליון והרוממות שהוא מטרומם על כל, וסודות ראשון עיקר כאשר תבין הסוד :

כי כה' אלהינו המצויה לשבת וכו'. הוסף חמשה יודין

וסיים במזמור צהודו וכן כהלל גדול פתח צהודו וסיים צהודו :

בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לונו, כל השבט הזה כפול היתה יהודה לקדשו ישראל ממעלותיו וכן הים ראה וינוס הירדן יסוב לאחור וכן ההרים רקדו כאלים גבעות כבני נאן, וכן בסוף המזמור מלמנו אדון חולי ארץ מלמנו אלוה יעקב וכן ההופכי הזור אגס מים חלמים למעינו מים כפל הלשון, וזה אחר שמדר הנהגת הקב"ה את העולם בדבר שהוא הנהגת העולם וחיינו יולא מן השבע החחיל אח"כ לספר בדברים שסם למעלה מן הקצב אשר השי' מחדש בעולמו וכל הדברים אשר זכר אח"כ כולם הם חדוש ופעולות אשר יעשה הקב"ה בעולם.

והתחיל בלאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לונו, פירוש זה כי יש לישראל שתי שמות ישראל ובית יעקב שם יעקב במה שסם אומה זאת בלבד איהם שם ישראל מלמנו ומשיבותם שדבק בהם כח עליון. וכן אומה יוארים זכר להם שתי שמות, השם האחד במה שסם אומה בלבד, השם השני היה שדבק בה כח עליון שכל אומה דבק בה כח עליון, רק כי ישראל דבק בכת קדוש שהם חלק השי' והאומות בכת שר של מעלה, ואמר שהיה השעבוד לישראל במה שסם ישראל וזאת יד מלרים ושעבוד בית יעקב חתם עם לונו וכחשר יאלו ממצרים אז נעשה ישראל להקב"ה לעם להיות יהודה שהוא ראש וגשיא לישראל לקדשו, כי מאחר שהזכיר שבת יהודה למלכים הנה הוא לקדשו למשוח ממנו מלכים בשמן קדש והקדושה הזאת מורה על קדושה אלהית, ואחר לשון נקבה היתה יהודה כי ר"ל שהיתה יהודה לשמו יעקב כשהם אהיה מקודשת לבעלה כך היתה יהודה מקודשת לשמו. ועוד שאם כתב היה יהודה לקדשו היה חס ושלים משמע שיהודה קדוש אלא הקב"ה וכל קדוש הוא יותר במעלה ממי שהוא קדוש לו שדבר שהוא קדוש אל האדם יותר במעלה מן האדם, לכך כתב היתה יהודה לקדשו שקדושתו של יהודה שמקבל הקדושה מן השי' כמו הנקיה שמקבלת הקדושה מן הבעל כן יהודה מקבלת הקדושה, ישראל ממעלותיו שמתעלה של הקב"ה על ישראל כי נקרא אלהי ישראל בפרט, ומאחר שהיתה היצאה הזאת בדרך שינוי מן מהגו של עולם וכל הדברים הנעשים שלא במנהגו של עולם הם יותר במדרגה ובמעלה מן הדברים אשר נעשו במנהגו של עולם מפני כך היו כל הדברים שנמשכו מן היצאה כפולים להורות המדרגה על המדרגה היתה יהודה לקדשו ישראל ממעלותיו וכן הים ראה וינוס כולם כפולים להורות על דבר זה כי היתה היצאה למעלה במדרגה מן מהגו של עולם. והכן הדבר הזה :

ובמה שאמר הים ראה וינוס הירדן יסוב לאחור אף על גב שלא היו ישראל אלא הירדן פירשו רז"ל כיון שנקם צדקתה שהוא הים שפחה להם פמה, ודבר לא נמצא למעלה אלא ויבקעו ויבקעו ויבקעו הים לא נאמר אלא ויבקעו המים וזה שאמר הים ראה

יודין המגביה המשפילי מקימי להושיבי מושיבי ונראה כי מפני שהיו"ד בסוף הוא המשך המיה שרייך להמשך האות וכדי לחלק בין אלו חמשה דברים אשר בין מגביה ובין משפילי ובין מקימי ובין להושיבי ובין מושיבי בלא חמשה יודין כי ברמזם המיה נעשה חלוק ביניהם בשלשן, וזא לומר כי אלו הפעולות הם מחולקים, כי מגביהי לשבת הפך משפילי לראות כי מגביהי לשבת ר"ל שכל הנמצאים הגבוהים והרמים הם חתם רשותו והוא מגביהי לשבת עליהם ועם כל זה חינו עוזב את הכחיתים חזו משפילי לראות ואחר שאמר שהוא ים' מגביהי לשבת ומשפילי לראות בשמים ובארץ לשדר מציאות שלהם הן שהגבוהים הם ברמות הן שהינו עוזב את השכלים, על זה אמר כי יצ"ו מסדר מציאות שלהם ע"י חלוקי הנהגות שהם ע"י חסד ודין ורחמים ובהם מנהיג עולמו ע"י שלש דברים אלו, ולכיוון אחר מקימי מעבר דל שהקב"ה מקים מעבר דל וזהו כמפגע כי למה יהיה הדג כל כך שכל עד הכרץ ולפיכך כאשר מקים איתו הוא כמפגע ובמדת הדין אכל דבר זה היה שהוא מאפשר ימים אכיון להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו הוא על ג' רחם כי מלך הדין די נו שאינו אכיון והוא כמו שאר בני אדם אכל מה שהוא משיב אומר בין נדיבים וכו' חסד גמור, ולכיוון הא"ך היו"ד מורה זה שיש חילוף ביניהם זה מלך הדין וזה מלך החסד כ"י שהצבאר למעלה אמנם נגד הג' שהוא הירחמים אחר מושיבי עקרת הבית את הבנים שמחה ים חינו חסד ואינו דין כי חינו חסד שהרי כל אשה נברחת להיות לה בנים כעצם ואינו דין כי הדן כיון מקימי מעבר דל שבעה אלו שפיות עד שהוא פחות ושלל משמר בני אדם ורואי להושיבי אותו בדין אכל זו שאין לה בנים אין זה שפלות רק שחין לה הכרחה מה שהוא לשאר נשים והנהגה הזאת כלולה קצת מדת הדין וקצת חסד והוא הכרחיים שהקב"ה מנהיג בו עולמו, ובאלו שלש מדות הקב"ה מנהיג עולמו דכתיב אני ה' עושה חסד משפט ולדקה בארץ, לכן עושה חלוק ביניהם כהמשך היו"ד שאתר שאמר המגביהי לשבת המשפילי לראות כי השגתו ככל היה ומנהיג עולמו בשלש דברים והם החסד והדין והרחמים, הרי יש כאן חמשה דברים שבהם ישלם ההנהגה, האחד שהוא יכול על הכל אף על הגבוהים ואם לאו כן לא היה חס ושלים כח בידו להגביהם וזה המגביהי לשבת שיושב בגבהי רמותם להגביה כל הנמצאים השני כי חינו עוזב את הפחיתים והמשפילי וזהו המשפילי לראות ובממשך ובארץ שזכר חינו דבק אל המשפילי לראות כי אין השמים והארץ שפלים רק פירוש המשפילי לראות ואם כל רואה כל אשר בשמים ובארץ, ואחר כך זכר שלש מדות שבהם הקב"ה מנהיג עולמו והוא החסד והדין והרחמים כמו שהצבאר ולכך מחלק ביו"ד המשך בין כל אחד ואחד, ומתום הללויה כדי לסיים בכלל דבר בחלקם וכלל בסוף מורה על שאין בכל מעשיו רק הלל וכן תמצא צהודו לה' שתחיל צהודו

ראה ויום הירדן יסוב לאחור :

ובמה שזכר השרים רקדו כאלים גבעות כבני לאן יומר ממה שזכר שאר הנמלאים, שבה לומר כאשר יאלו ישראל ממזרים היה זה ע"י הש"י אשר הושיאם ולכידך לא היתה היציאה בענין טבעי רק הכל יולא מן הטבע שהיה פועל הקב"ה נסים ונפלאות וכאשר הושיאם ע"י הקב"ה שהוא קדוש ופיכך הנמלאים כמו הים והירדן צורחים מפני קדושתו יתבדק ואלו הנמלאים רחוקים מן קדושתו יתבדק, וזה כי אלו הנמלאים כמו הים והירדן נוסים לענין החומר והם רחוקים מן הצורה כמו שכבר נתבאר ולפיכך דבר שאין לו צורה כלל ואין לו שלימות כלל של צורה כמו המים לא יוכלו לעמוד מפני הקדושה והגדול וכן השרים צעצעו. והם בגלי חומר גם אין עמידה להם בפני הקדוש והגדול ולפיכך אלו צ"מ יאמרו הים ראה ויום השרים רקדו כאלים כליו שאין עמידה לנמלאים צעלי חומר בפני קדוש גדול, ואלו שתי מציאות בפרט הם חומרים אם הים מלד שהמים הם בלתי צורה כי המים אין להם שלימות וכן השרים צעלי חומר גם, ולפיכך חמרו ז"ל בפרשת בא בשמות דבר הארץ ממה גברת מן העפר שחתך כח הכבוד נטל הקב"ה וזרקו על פני המים ונעשה ארץ וצורות קצתם שבה נעשה הרים וגבעות בנקת הרים למולק ורגבים ידבקו, הרי כי נחשבו השרים והגבעות חומר גם כמו לצורות והם אין להם יחוס אל הש"י צעבור קדושתו של הקב"ה שהוא גדול מן החמרי, וכאשר הושיא הקב"ה את ישראל ממזרים הושיא אותם בקדושתו שהוא גדול מן החומר הפעמי לכך היה עושה עמהם נסים ונפלאות בשניו טבע העולם לכך מפני קדושתו הים ראה ויום הירדן יסוב לאחור, וכל ענין הזה כי היה עליו ישראל יציאה ממים למעלה מדברים החמרים הפעמיים עד שכל הדברים החמרים הבלתי גדלים נחשבים לאין וזהו הים ראה ויום הירדן יסוב לאחור וגו' :

ובמה לך הים כי מיום הירדן חסוד לאחור וגו' מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוהו יעקב, פ"י מלפני האדון המחולל הארץ כי מאחר שהוא אדון אין משותף יחד האדון עם מי שהוא אדון לו ולפיכך הארץ אין עמידה לה גם מדריגת האדון שלה וג"כ לא יעמוד הים והירדן ואלו הנמלאים במדריגת שמו יתבדק, ודבר זה אינו גורם רק שניו בלבד. אבל שני הים לגמרי עד שלא נמלא וכן הירדן יסוב לאחור לגמרי אין זה מלד שהוא יתבדק פועל והנמלאים מקבלים הסעודה רק דבר זה מלפני אלוהו יעקב שהוא קדוש גדול מן החומרים כמו שאמר והקדשיו את קדושת יעקב, ולפיכך מזכיר אלהי יעקב לפי שנקרא אלוהו יעקב על שם הקדושה כמו שהתבאר בערך מ"ד ע"ש :

דהורפבי סוד אגם מים חלמים למעיו מים. כלומר מפני קדושתו הופך הסוד החסוד אל אגם לעשות ממנו אגם מים שהוא דבר נחם כמו המים וכל זה מפני שלא יוכלו הנמלאים לעמוד מפניו והאזרים החזקים נהפכו מפניו למים. כי כאשר יאמר על דבר שיהפך חזקו וקטפו ללא דבר נאמר ויהי

למים כדכתיב ויום לצב העם ויהי למים ובשציל זה היה הים צורה והשרים רקדו כאלים שלא יוכלו לעמוד מפני קדושתו. ושני הירדן נוסים חולי הכנסתו באלו לחלק בין שפולה לפעולה כי חלקו ים בין אשר מחולל את הארץ ובין אשר הוסיף הסוד האור אגם מים, וכמו שהמזמור אשר לפני זר צלו יוד"ן לחלק בין הפולות כי המזמור הראשון מיוסד כי הנהגת המציאות הוא בחמשה דברים רחנביה המשפילי מקימי מעבר דל מאשפות ירים אביון להושיע עם דייבים עם ידיבי עם מושיע עקרת הבית את הבנים, ולומר כי צהלו ה' דברים יושים הנהגה האלהית כמו שהתבאר ולכך מחלק את ההנהגות בחמשה יוד"ן למת הצדל ביניהם וע"י מספר זה יושלם רכל כי אין צורה והם נגד ה"א שבה ברא הקב"ה את העולם ורואי שתייה ההנהגה דבר דברים, ומזמור זה על שני דברים כמו שהזכרנו למעלה שכל הדברים הנזכרים במזמור זה הם כפל כי מזמור זה בא על שניו הקטע ונסים שפעה בעולם, וכבר אמרנו כי כל נחם נעשה למעלה מן רב"ע והוא במדריגה שניה לכך מחלק בשני יוד"ן בלגה והבן הדברים כי הם אמתיים בלי ספק :

ובמה שחוקי ה' על למעיו מים שהיה לו לומר למעין מים הו"ל להפסיק הדבר להפסיק וכך פ"י כי הוא יתבדק ההופך ח מים המעין ו"א שיהיה הכולן בזה לעשות מעין נהשקות האדמה ובשציל כך פועל דבר זה להפך החלמי למעין רק שמש קדושתו ורוממותו הכל נחם ונעשה למים שהמים הם דבר נחם וכמו שאמרנו כי כל הנמלאים נעשים לפניו לאחסן לך נחם הים והירדן נכסו והרים רקדו כאלים : **דהלל** לך נחם נחלק נגמין קודם הסעודה ואחר הסעודה. והעטם כדי שיהיה נאמר שהלל על פסח והמלה ויהיה ההלל כולל עליו לפניו ולאחריו יצוה נאמר ההלל על פסח ואילו היה לפניו או לאחריו ההלל לא היה נראה שההלל הוא על הפסח ועכשיו לנו חקילה מלה במקום כסח ולכידך ים לחלק ההלל קודם הסעודה ואחר הסעודה, וכיון שגך ראו לעשות אין האכילה הפסק ולפיכך ים לנו לבדך בחמלה ולא אחר הסעודה כי הסעודה אינה הפסק שגך הוא המאדו אין כאלו הפסק כלל דלא גרע מן גביל לחורא דלא הוי הפסק ביון דלריך להאכיל לבהמחו קודם שיאכל ולכך לא ה"י הפסק הכי גמי הסעודה לא הוי הפסק שגך חקנו שיהיה ההלל נאמר על פסח ומלה ודי בלכיה שגך בחמלה וכן המהגה והוא נכון, דכיון דחקנו רבין להפסיק בחסוד חזו דבין דלא ה"י הסעודה הפסק וא"כ למד לא יצדק עליו בחמלה ועוד כל מאדו שהחמיל בה אין הש"י הפסק כמו שכתוב בצור א"ח וה"ל לא שגא. והר"ן האריך בזה בפרק ערבי פסחים ע"ן פס, ור"ב באי גלון אמר שאין לצדק על הלל בליל פסחים שאינו מאדו כמו שאמר לפיכך אגמנו חייבים להודות להלל לשבח וכו' ואשמועינו כי אגמנו חייבים מעמנו להלל לשבח לפאר שביון שהוא כאלו אגמנו יאלו ממזכירי וכמ"י

ויבדק ב' ברכות המוֹזֵי־לֶחֶם מן האֶרֶץ ועל אֲכִילַת מֵאָה ויֵאָכֵל מן הפֶּרוֹסָה, שֶׁכָּךְ מִשְׁמַע הַסּוּבִיג דְּגִמְרָא בִּפְיָא כִּינֵד מִדְּבָרִין דְּלִשְׁלִינָה סָס אַחֲמַר הִבְיֹאוּ לִפְנֵי פִתְיוֹן וְשִׁלְמִין חֲמַר דֵּב הוּנָה מִצָּרֵךְ עַל הַפִּתְיוֹן וְשׁוֹמֵר הַשְּׁלִימָה וְרִבִּי יוֹחָנָן שְׁלִימָה מֵאָה מִן הַמּוֹבָחַר וּמִסִּיק אֲבָל פְּרוֹסָה שֶׁל חֲסִים וְשְׁלִימָה כִּשְׁעוֹרִין דְּבָרֵי הַכֵּל מִצָּרֵךְ עַל הַפְּרוֹסָה שֶׁל חֲסִים וְשׁוֹמֵר אֵת הַשְּׁלִימָה אַחֲרֵי דָבָר נִמְנָח וְיִירָא שְׁמִים יוֹאֵל יְדֵי שְׁחִימָה דְּמַר בְּרִיָּה דְרִבְיָנָה מִנִּי פְרוֹסָה בְּחוּךְ הַשְּׁלִימָה וּבִזְעָה אַחֲרֵי דֵב הַכֵּל מוֹדִים בְּסַסָּה שְׁחִימָה כְּרוֹסָה בְּחוּךְ הַשְּׁלִימָה וּבִזְעָה מִיָּי שְׁמֵחָ לֶחֶם עוֹנִי אַחֲרֵי רַחֲמָנָא אֲרִי אֲבָל בְּשִׁבְתָּ חַיִּיב לְבָזֵעַ עַל שְׂחִי כְכֹרָה ע"כ, וְהָא דְקִאֲמַר שְׁמִינִי פְרוֹסָה בְּחוּךְ הַשְּׁלִימָה וּבִזְעָה לְעֵינֵין פְּרוֹסָה שֶׁל חֲסִים וְשְׁלִימָה מִן הַשְּׁעוֹרִין מִשְׁמַע שְׁבִזְעָה עַל הַפְּרוֹסָה לֹא עַל הַשְּׁלִימָה דְּכִיוֹן דְּלַעֲנִין אֲכִילָה חִימִין עֲדִיק לִיה בִּזְעָה מִן הַפְּרוֹסָה רַק לְעֵינֵין הַדּוֹר הַבִּרְכָּה מִנִּי הַשְּׁלִימָה עֲתִיד וְסָגִי בְּזֶה דְּמִצְוָה עַל הַשְּׁלִימָה, וְכֵאֲפִי גוֹאֵל כִּי אַחֲרֵי כֵי הַכֵּל מוֹדִים בְּשִׁבְתָּ שְׁמִינִי פְרוֹסָה הוּךְ שְׁלִימָה וּבִזְעָה הֵינִי שִׁבְכָךְ עַל הַפְּרוֹסָה דְּלַעֲנִין דְּבִזְעָה לֶחֶם מִשְׁנָה סָגִי בְּמָה שְׁמִבְכָךְ עַל הַשְּׁלִימָה דּוֹדֵלִי לֹא לְעֵינֵין לֶחֶם מִשְׁנָה שֶׁלֹּא רַק מֵאִסָּה כְּבוֹד הַשְּׁבָחָה וְכִמּוֹ דְּלַעֲנִין בְּכִרְתָּ הַמּוֹזֵי־לֶחֶם כִּי הַדּוֹר בְּרַכָּה כְּתִיבָה עֲלֵיו הַשְּׁלִימָה הִכִּי נָמִי לְעֵינֵין לֶחֶם מִשְׁנָה סָגִי בְּמָה שְׁמִינִי שְׁלִימָה עִם הַפְּרוֹסָה אֲבָל בִּזְעָה מִן הַפְּרוֹסָה, וְשִׁעֲמָל דְּמִלְחָא כְּדִלְמִינִין מִה דְּרַבֵּי שֶׁל עֵינֵי פְרוֹסָה לְעֵינֵין אֲכִילָה קִאֲמַר וְלֹא לְעֵינֵין בְּרַכָּה וְלַעֲנִין בְּרַכָּה דְּבִזְעָה הַדּוֹר מִנִּי שְׁלִימָה עֲמָה כִּי יִרְאֶה הַסּוּבִיג, וְיֵשׁ מִי שִׁפְרָשׁ שְׁמִבְכָךְ עַל הַשְּׁלִימָה הַמּוֹזֵי־לֶחֶם וְעַל הַפְּרוֹסָה אֲכִילָה מֵאָה וְאוֹכֵל מִשְׁחִימָה כִּי רָאִיו לְבָרֵךְ עַל הַשְּׁלִימָה הַמּוֹזֵי־לֶחֶם לֹא בְּעֵינֵין פְּרוֹסָה רַק לְעֵינֵין לֶחֶם עוֹנִי, וְלִינִי דְלִינִי לְהַשִּׁיב דָּאָס כֵּן לְמַה הַכֵּל מוֹדִים שְׁמִינִי הַפְּרוֹסָה בְּחוּךְ הַשְּׁלִימָה וּבִזְעָה לְמַה יִּיחַט הַפְּרוֹסָה בְּחוּךְ הַשְּׁלִימָה בְּשִׁלְמָה אִי בִזְעָה לִיה מִפְּרוֹסָה וְאוֹכֵל מִן הַפְּרוֹסָה מִשּׁוֹם לֶחֶם עוֹנִי כִיוֹן דְּבִזְעָה לִיה מִפְּרוֹסָה הִכִּי נָמִי לְבָרֵךְ עֲלֵיו הַמּוֹזֵי־לֶחֶם וְלֹא בְּעֵינֵין שְׁלִימָה רַק לְהִדֵּר הַבְּרַכָּה וּבְשִׁבְתָּ לֶחֶם הַמִּשְׁנָה אֲבָל אֵם כִּאֲמַר דְּבִזְעָה עַל הַשְּׁלִימָה לְמַה מִּיִּיטִי לֶחֶם עוֹנִי עִם הַשְּׁלִימָה דְּהָא לֶחֶם עוֹנִי לֹא צָרִיךְ כֻּלָּל לְבָרְכָה וְהוּי לְבָרֵךְ אֲשִׁלְמָה הַמּוֹזֵי־לֶחֶם וְאוֹכֵל מִמֶּנָּה וְאוֹכֵל מִפְּרוֹסָה לֶשׁ לֶחֶם עוֹנִי וְלֹא שִׁינִי הַפְּרוֹסָה חוּךְ הַשְּׁלִימָה, וְעוֹד אִיךְ יִתְכֵּן זֶה דָּאָס אֲכָל לְשִׁימָה חֲחֵלָה הִרִי בְּאוֹתָה אֲכִילָה יוֹאֵל יְדֵי מֵאָה וְכִיוֹן דְּבִזְעָה לֶחֶם עוֹנִי דְּכִיוֹן פְּרוֹסָה וְהָא שְׁלִימָה הִי, וְלִינִי לְמוֹר דְּאוֹכֵל מִשְׁחִימָה כִּאֲמַר מִן הַפְּרוֹסָה וּמִן הַשְּׁלִימָה גַּם זֶה חִימָה דְּכָל מִידי לִיטָא בְּזֶה אַחֲרֵי זֶה בְּשִׁבְתָּ אַחֲרֵי נָמִי לִיטָא, וְכִיוֹן שֶׁאֵם הִיָּה אוֹכֵל מִן הַשְּׁלִימָה וְאַחֲרֵי כֵךְ מִן הַפְּרוֹסָה לֹא הִיָּה מִקִּיָּים לֶחֶם עוֹנִי בְּפְרוֹסָה וְכִשְׁאֲכֵלֵם בְּשִׁבְתָּ אַחֲרֵי נָמִי לֹא הִיָּה מִידי כֻּלָּל דְּהָא אוֹכֵל נָמִי מִן הַשְּׁלִימָה וְכִךְ קִיפָא לָן דְּכָל מִידי לִיטָא בְּזֶה אַחֲרֵי זֶה בְּשִׁבְתָּ אַחֲרֵי נָמִי לִיטָא כְּדִלְחָא בְּכַרְכָּ הַאֲשֵׁם מִקְדָּשׁ וּבְכַמָּה דּוֹכֵמִי, וְלִפִּי זֶה אִנּוּ שְׁחִינֵין לְבָרֵךְ

שֶׁהֵם קָרְאוּ הֵלֵל בְּשִׁבְתָּ הֵם בְּלָבֵד כִּי יֵשׁ עֲלֵיוֹ לִיחֹן שִׁבְתָּ וְהֵלֵל לְהַקְבֵּ"ס, וְאִין זֶה רָאִיָּה דְּאֻע"ג שֶׁאִנּוּ חִיבִים מִעֲמָמֵנו גַּם כֵּן אִנּוּ מִזְוִים עַל זֶה וְאֵם לֹא נִפְתּוּיָנו עַל זֶה אֻע"ג שֶׁאִנּוּ מִחִיבִים מִכָּה בְּכִרְתָּ הֵלֵב לֹא הִיָּה הַשְּׁכָר כֹּל כִּי גְדוֹל כִּיָּו עֲתִיד שֶׁאִנּוּ חִיבִים לְהֵלֵל, וְעוֹד הֵלֵל הִסְוֹא חִינּוּ אֲבָל בְּלֵב שִׁיָּהָ מִחִזִּיק מוֹבָה לָמִי שֶׁשֶּׁפֶסֶל לוֹ נָסִים וְנִפְלְאוֹת וְאֵם לֹא יִבִּין מִה שֶׁאֲמַר חִינּוּ לְמוֹר לְמוֹר הֵלֵל שֶׁהִיָּה חִינּוּ מִצִּין הֵלֵל. אֲבָל רַבָּנָן קָבְעוּ שִׁיקְרָא הֵלֵל בְּשִׁבְתָּ כִּיָּו שֶׁאִנּוּ מִדְּבָרִין עַל מִקְרָא הֵלֵל אֻע"ג שֶׁאִנּוּ מִצִּין מִה שֶׁאֲמַר כִּי קְרִיִּיתָ הֵלֵל הוּא הַמִּשְׁנָה, וְעוֹד אֻע"ג שֶׁאִנּוּ אֲוִמִּירָא לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חִיבִים הֵינּוּ שִׁיָּהֵל לְהַקְבֵּ"ס עַל הֵם וְאִנּוּ מִחִיבִי בְּלִיל זֶה דּוֹקָא רַק כֹּל זִין שִׁירָא אֲבָל רַבָּנָן חֲקִי הֵלֵל בְּלִיל הַיִּטָּא, לִכְךָ יֵשׁ לְבָרֵךְ כִּאֲשֶׁר יִאֲמַר הֵלֵל שֶׁאִנּוּ חֲכָמִים וְכֵן הוּא דְּמַע הַמִּבְּרָא וְכֵן וְכֵן הוּא הַמִּנְהָג וְכֵדִי הוּא לְפִיחֹךְ עַל דְּבָרֵיו וְעַבֵּל שֶׁכֵּן שֶׁהַסּוּבִיג שֶׁל הִירוֹשָׁלַיִם דְּבִרְכּוֹת מִסִּיעּוֹ כִּיָּו שֶׁהִבִּיא הָרִין ז"ל, אֻע"ג שֶׁהִר"ן ז"ל דְּתֵה הַרְתִּים שֶׁל הִירוֹשָׁלַיִם אִין הַדְּבָרִים בְּרוּרִים וְאִין כִּאֵן מִקּוֹם לְהִאֲרִיךְ, וְאֵם אַחֲמַר לְמַה אִין מִדְּבָרִין עַל הַנִּדָּה שֶׁהִיָּה מִשְׁנָה לְסַפֵּר בִּיטָא מִזְרִים וְהִיָּה לָמִי לְבָרֵךְ עַל הַמִּשְׁנָה זֹאת, וְיִרְאֶה כִיוֹן דְּשִׁיקְרָא הַדְּבָר הוּא מִתְּשַׁבֵּחַ הֵלֵב דְּלָרִיךְ לְהִבִּין מִה שֶׁאֲמַר וְאֻע"כ לֹא הִיָּה מִידי שֶׁאִנּוּ שִׁיָּהֵל הוּא בְּלֵב בְּשִׁבְתָּ, לֹא שִׁיךְ בְּרַכָּה אֲבָל בְּמִשְׁנָה שִׁיקְרָא שֶׁלֹּא בְּשִׁבְתָּ, וְכִיָּו קָדְשֵׁנוּ כִי הַמִּשְׁנָה הוּא שִׁיקְרָא וְלִפִּיכָךְ אִין מִדְּבָרִין עַל הַנִּדָּה וּבְחִלְמוֹד חוֹרָה אִנּוּ מִדְּבָרִין לְעוֹסֵק בְּדְבָרֵי חוֹרָה שֶׁכֵּל עִסָּק שִׁיָּם בּוֹ בְּחִ"ת הוּא הַמִּשְׁנָה אֻף ע"ג שֶׁאִנּוּ מִצִּין מִה שֶׁאֲמַר רַק שְׁגוֹרָם כִּיָּו וְאִנּוּ מִצִּין הִיָּה נָמִי מִשְׁנָה לִכֵּן הַבְּרַכָּה לְעוֹסֵק בְּדְבָרֵי חוֹרָה, וְכֵן אִנּוּ מִדְּבָרִין עַל מִקְרָא מִגִּילָה וְלִקְרָא אֵת הֵלֵל שֶׁהִקְרִיאָה הוּא שִׁיקְרָא בִּין שִׁיבִין אוֹ שֶׁלֹּא יִבִּין שֶׁכֵּן חֲקִי חֲכָמִים לְקָרָא אֵת הֵלֵל וְלִקְרָא אֵת הַמִּגִּילָה וְאִפִּי חִינּוּ מִצִּין וְלִפִּיכָךְ שֶׁ יֵשׁ בְּרַכָּה, וְהַרְשֵׁבִיל ז"ל חִינּוּ דְּכִיוֹן שֶׁאִין שְׁעוֹר לְדַבֵּר דְּאִפִּי אַחֲרֵי דְבַר אֶחָד מִסְּפֹר יִיטָא מִזְרִים סָגִי לִכְךָ לֹא חֲקִי בְּרַכָּה עַל זֶה, וְאִין זֶה דְּבַר מִסְּפִיק דְּמָה בְּכָךְ שִׁירָא כְּסֹפֹר אֶחָד וְכִי בְּשִׁבְתָּ כִיָּו יִבְרַךְ אֲבָל כִּיָּו שֶׁאֲמַרְנוּ דְּמָה סָגִי אֻע"כ מִצִּין הַדְּבָרִים אַחֲרֵי יוֹסֵפֶר, וְחוֹמָה בְּגִילָה לְמוֹר אַחֲרֵי גִילָה וְגִילָה אֵת אֲבוֹתֵינוּ לִיחֹן בְּרַכָּה וְיִדְּוֹדָה עַל הַגִּילָה וְשִׁיָּה שֶׁכִּיָּרִי שֶׁהִיָּה גִילָה וְגִילָה אֲבוֹתֵינוּ וְרָאִה לְהַזְכִּיר שֶׁהִיָּה גִילָה אֲבוֹתֵינוּ לְעִידֵי ג"כ אַחֲרֵי הַגִּילָה הִלִּילָה לְאֲכֹל בּוֹ מִשְׁנָה וּמִדְּוֹר כְּלוֹמֵר שִׁזְכִּינוּ אֵל הִלִּילָה שֶׁבּוֹ גִילָה וְלַעֲוֹד עֲבוֹדָתוֹ שֶׁאִנּוּ בְּשִׁבְתָּ הַגִּילָה לֹא יִזְכְּרוּ לְרַגְלֵם וְאֲחֵרִים וְשִׁיָּה שֶׁהִרְגִּילֵם זְמַנִּי שֶׁמִּשְׁחָה אַחֲרֵי שִׁיָּה בְּשִׁמְחָה שְׁלִימָה שֶׁהִיָּה שְׁמִינִי בְּצִין עִירָךְ וְשִׁיָּה בְּעוֹדֶיכָךְ כִּיָּו שֶׁאִנּוּ מִקִּיָּים עֲבוֹדָתוֹ בְּמִלָּה וּבְמִדְּוֹר וְכִיָּו וְחוֹמָה בְּגִילָה :

פרק ששים ושלשה

ויִיבָרֵךְ יְדֵיו וְאִמְרִינֵין שֶׁ כִיוֹן דְּבִי מִימַר אֲנִדְּבָא וְהִלִּילָה דְּלִמָּא אַחֲרֵי דְּעִמִּים וְנִנְגָה, לְפִי בְּיָנִיָּה דְּשִׁמְעֵנָה יֵשׁ לִיקָם הַפְּרוֹסָה הַמּוֹנַחֵם בִּין הַשְּׁלִימָה

לכרך על שמיה ולאכול משמיהן כמו שפסק הסוד
לא היה זה חקנה כלל שאם חייב לכרך אכילת מאה
על פרוסה דוקא א"כ כשמכרך המוציא על שלימה
ואכיל ליה וינא בה ידי מנה לא הוי זה פרוסה אלא
שלימה, מה שראה לע"ד אחרתי, ומ"מ אין ראוי
לשנות המנהג משום שיש לפרש דלא אמרי' בפרק
ביד פנרין שמינה פרוסה בחוך השלימה ובוזע פי'
בוזע מליה שירא או משמיהם או מאתח מה דאין
קפידא רק שיהיה פרוסה חוך שלימה וכאן יש פרוסה
הרי יש כאן ענין ובוזע מאיזה שירא והכל חליא
בזכרה שמכרך על שלימה ופרוסה, אבל לענין בליעה
אין קפידא דא"כ הוי ליה לפרש מאיזה יבזע ומדקאמר
הסא ובוזע פירושו מאיזה שירא, ולענין המלות
שנריך לו רב אלפס פסק דדי לו בפרוסה ושלימה
דאע"ג דעבאל מ"ס טובים בענין נתי לחם משנה
שהרי טעם לחם משנה מפני חוספת עומר שמאלו
ביום ששי ולכך בא לחם מכנה ובי"ט נתי הוי אותו
חוספת שברי לא היה יורד מן בי"ט דרך אמרינן
בברייתא במכילתא שלא היה יורד מן בי"ט כמו בשבת
ואתא לחם עוני וגרעא לפלגא וסגי בפרוסה ושלימה,
והר"ש הקשה על זה דמאי שנא כח משאר י"ט
דלא במכרין על לחם משנה אלא ודאי בענין לחם
משנה כמו בשאר י"ט ונריך ב' שלימות ללחם משנה
אף בחול ופרוסה ללחם עוני כך הם דברי הר"ש
וכדברי הר"ש אנו נוהגין וסוגיא דשמעתין מסייע
לן דהא משמע הא דקאמר רב פכא הכל מודים
בפסח שמינה פרוסה חוך השלימה דאתא להוסיף
דומיא הא דאמרין גבי פרוסה של חטים ושלימה של
שעורים דמוסיף לכרך אשחים אע"ג דלא נריך שמים
ה"ל משמע דבא להוסיף ולא לגרוע, ולדברי הר"ש
ניחא דהני פירושו הכל מודים בפסח דליכא נתי
פעמא דבעין שלימה משום הדור בזרה ואיכא נמי
פעמא דבעי פרוסה משום לחם עוני והכל מודים
שמינה פרוסה בחוך השלימה ולאו דוקא חדא שלימה
אלא ב' שלימות וקאמר שלימה דלא איירי כאן לענין
לחם משנה וכדי שלא טעמה דלא בעי רק חדא קאמר
אחריו הכל מודים בשבת דחייב לבזע אשחים וה"ל
בי"ט. אבל לדברי רב אלפס הא דאמר א"כ פרוסה
של חטים ושלימה של שעורים ד"ה מניה פרוסה בחוך
השלימה היינו להוסיף, והא דאמר לענין פסח
שמינה פרוסה לגרוע ואי לאו פעמא דלחם משנה
היה בפסח מכרך על פרוסה בלבד רק משום לחם
משנה מביא שלימה והכל מודים דמינה פרוסה בחוך
השלימה משמע דהוי כמו שאמר לענין פרוסה של חטים
ושלימה של שעורים שיחבר שלימה ופרוסה יחד בשביל
בזרה המוציא, ולרב אלפס ז"ל אין זה כן רק
השלימה משום לחם משנה ומכ"ש דלא ניחא לישנא
דמינה פרוסה בחוך השלימה רק הוי ליה לומר הכל
מודים לענין פסח שמכרך על פרוסה ושלימה דלשון
מניח משמע שמכרך ומחבר ביחד שני דברים מחולקים
דפרוסה הוא בשביל לחם עוני ושלימה משום בזרה
ולא כדברי רב אלפס, אלא דקשיא לי מנלן דבעינן

ויברך המוציא לחם מן הארץ ואח"כ על אכילת
מנה ויאכל המנה בהסבה והרמב"ם פסק
שיש לאכול המנה בחרוסת. וכן פסק ר"ע והשיגו
עליו דאין בחרוסת מלוא רק עס המרור וכן מוכח
מן הגמרא דהא נח"ק דחרוסת לאו מלוא ומסבל
בחרוסת משום קטא דהיינו שרף החזרת בודאי לא
היה מסבל המנה רק החזרת בלבד ה"ל למאן דאמר
חרוסת מלוא לא מסבל רק החזרת ולא המנה דאם
לא כן מה נריך לאפלוגי נראה אם תקנו לבטל המנה
א"כ לאו משום קטא, ודוחק לומר דבהא גופיה
פלגי אי יחייב לבטל המנה דא"כ ליפגול בהא ועוד
דלא שייך חרוסת בנשה כי המנה פלג לחירות
והחרוסת זכר לפסח והיאך יתחברו ביחד ולפיכך אין
מיבול בחרוסת אל המנה ויברך על המרור וישקענו
בחרוסת ולא ישכנו בחובו דלא לבטל טעם מרידתו.
ויברך על אכילת מרור ובכר מ"ק שלא היו מלוא
אלא משום קטא פי' שרף החזרת שהוא קשה והחרוסת
מבטלו ור"ל בר דוק סבר שהוא מלוא, ומפרש
בגמרא מאי מלוא ר' לוי אמר זכר לפסח ור' יוחנן
אמר

במנוה ויותר מאז נ"ל שם הסחיל לאכול מזה אפי"ג שלא אכל כל הכזית והפסיק שאין צריך לחזור ולברך וכן בכל מנוה שהסחיל זה וא"כ למה נאמר שאין להפסיק בדבור עד שיעשה כריכה הרי כבר הסחיל במנוה, וי"ל כיון דלהלן עיקר המנוה הוא שיאכל שלשון יחד א"כ מה שאכל כל אחד ואחד בפני עצמו לאו הסחלת מנוה הוא ואין להפסיק, ועדין יש להשיב דלל כל בשי אכילה שלשון בידור רק בזמן דאיכא פסח אבל הסחא זכר למקדש עבדין וכיון דלא היו רק זכר למקדש לא בשי ברכה כלל, וכך מוכח בערכי פסחים דקאמר והסחא דלא אחמר להכחא לא כמר ולא כמר מבדק אמר ואכיל לה ומבדק אמר ואכיל ליה והדר כך מנה ומרור ואכיל בלא ברכה זכר למקדש ומשמע דמותר להפסיק ואינו מבדק על הכריכה דלמיה רק לזכר דאי חיירי בדלא הפסיק פשימא דלא יבדק, אלא ע"כ דהכי קאמר שלא יבדק כלל שאינה אלא לזכר בעלמא ואין לומר דמיירי בדיעבד דהא עיקר מנוה אחת לאשמועי' ולא חיירי בדיעבד רק לבחילה אלא כמו שאמרנו בלע מנה ולא לעסא ילא דלכילה קריה בלע מרור לא ילא דנעין טעם מיריות וליכא אכלו לחלאין ילא ובלבד שלא יעסה בין אכילה לאכילה כדי אכילה פרס וחיירי שלא חתא מסחלת האכילה עד סוף האכילה שיעור שיוכל האדם לאכול ד' בינים עזהו אכילה פרס :

ואורבלי כל נכנס ואחר האכילה יאכל כזית ממנה השמורה ונקרא אפיקומן ממנו שאין להוסיף אחריה מיני אכילה אחר המנה חסו אפיקומן שאין אומרים אחריה אפיקו מיני אכילה וקעס זאת האכילה כדמוכח סוגיא דגמרא דערבי פסחים דכמו שאסור לאכול אחר הספת דבר כדי שלא יתבטל טעם הספת כך לא יאכל אחר המנה כדי שלא יתבטל טעם המנה ולפיכך יאכל כזית מנה באחרונה כדי שיהיה אותו הטעם נשאר בפיו, וכן מוכח בדברי הסו"ס דזה הוא הטעם של אכילה מנה באחרונה ואפי"ג דיש שתי לשונות דללישנא אשתתא אין לאכול אחר המנה וללישנא בתרא - מותר לאכול אחר המנה פסק רב אלפס כלישנא קמא דהסו"ס לישנא דגמרא דלישנא בתרא מר וזמרת מחי לה ולא הו לישנא דגמרא, ורשב"ם פ"י דמנה הנאכלת באחרונה זכר למנה הנאכלת עם הספת בזמן שבה"ט קיים ואחר אותה מנה שאנו אוכלין זכר למנה הנאכלת אין אוכלין אחריה דבר, והרש"ס פירש שהמנה באחרונה זכר לפסח עצמו שהוא נאכל על השבוע באחרונה לסיכך נצט לאותה מנה כל דין פסח שאין נאכל אחריה משמע מדכריה דמשום מנה פגמה לא אסרי' מלאכול אחריה, וי"ע דערבי בגמרא תקן אין מפסיקין אחר הספת אפיקומן אחר הפסח י"אין אחר המנה לא ולדברי הרש"ס דשי' שהמנה שאנו אוכלין זכר לפסח עבדין הא קעמא דמנה הוא בשביל זכר הפסח גופיה ובזמני דוקא אחר הפסח אין מפסיקין ולא אחר המנה והך מנה באחרונה הוא זכר לפסח ושם פסח עליה, ואי הו טעא אין מפסיקין

אמר זכר לפסח אמר אבי הלך חרוסת צריך לקויה וצריך בסמיה לקויה זכר לפסח לסמיה זכר לפסח תגי' כותיה דר' יוחנן פלגין זכר לפסח חרוסת זכר לפסח ע"כ, וביאיר זה דר' אלעזר סובר חרוסת מנוה מפני שלא חזר במרור רק שזכרו את חייהם בעבודה קשה ויש מיריות לאחר בעבודה קשה אבל אינו מיריות גמור לכך עושין זכר לפסח ואין דבר יותר קשה מן מלאכת הפסח שכן או"ל בשי"א אלא וינא מנה וירא בסבלותם שאין מלאכה קשה ממלאכת הפסח לכך בא הרמז שהיה המיריות ממלאכת הפסח שאין מלאכה קשה יותר, ולמ"ד זכר לפסח הפסח שוררתיך י' לקדק מה ענין זה אל המרור יותר ה"ה ראוי לסכל המנה בחרושת שגם הוא זכר לגאולה בי חתם הפסח שוררתיך אין זה מענין שיעבוד. אבל הענין הוא כך כאשר היה נמשך עליהם מדת הדין הקשה גרם להם דבר טוב להיות דבקים במדת הדין והיו יולדות שלא בנער חתם הפסח כי הלידה במדת הדין דכתיב ויכתה אלהים את רחמה והדבר הזה הוא ידוע למדינים ולחכמים ולכך בעבור חולה דבר זה מה שכתוב חתם הפסח שוררתיך אמר חזנך יולדתך שהיו יולדות שלא בנער ולא ענין תבאר מאמר זה באריכות שם מדע להבין מה ענין החסות אל המרור, ומפני שבזמן שהיה פסח פלוגי הלל ורבנן הלל סובר שיש לאכול פסח מנה ומרור כ אחד דכתיב על מנוה ומרורים יאכלו ורבנן ס"ל אפי" זה בפני עצמו וזה בפני עצמו ולא אחמר להכתא לא כמר ולא כמר ולכן עבדין זכר למקדש אחר שאכל מנה כפ"ט ומרור כפ"ט ועשה זכר למקדש לאכול מנה ומרור כאחד, אבל בסחלת אין לעשות זה שיאכל מנה ומרור ביחד דאחא מרור דרבנן ומבטל טעם מנה דאורייתא לכך אח"כ יעשה כריכה כהלל ויטעל הכריכה על מרור בחרושת. דודא כיון דלהלל לא היה אוכל בזמן בהמ"ק המנה והמרור אלא עם פסח והיה צריך להרוסת מנוה מנה א"כ היה מוכח הכריכה בחרושת - לכן י' על לפסח בחרושת. אבל לא ריתיו נוסגין לעבול הכריכה בחרושת דכיון שהכריכה אינו רק זכר למקדש בלבד אין צריך לעשות בחרושת דכל כך אין צריך ודי כשיעשה כריכה בלבד למנה ולמרור וצריך הסבה, אפי"ג דאיכא מרור כהדים ומרור לא צריך הסבה אין זה קשיא דהא זכר למקדש עבדין ובמקדש כיון דכתיב על מנוה ומרורים יאכלוהו א"כ הספת עיקר וטעם בניה המנה והמרור שאין משמע על מנוה ומרורים יאכלוהו וכיון שהספת מנוה זכר למיריות עיקר צריך הסבה ואפי"ג דעסה אין פסח זכר לפסח צריך. ועוד דודאי אפי"ג דמרור לא צריך הסבה אי בשי אכיל ליה בהסבה וכיון דאי בשי אכיל ליה בהסבה ומנה בשי הסבה חייב בשביל המנה ואין המרור משכב עליו דמאי לאכול ליה בהסבה ופסק צבור שבשית חולין אל יפסיק עד שיעשה ברכה כדי שיעלה ברכה מנה ומרור גם כן לכריכה ע"כ, ואריך לפרש דבריו אפי"ג שכל מנוה שהסחיל בה יוכל להפסיק בה ולא היה הפסק אחר שהסחיל

היה מנמנם אחר ליה מנמנם מר אחר ליה און מנומי מנמנם וסון רבי יוסי אומר נתנמנמו יאכלו נדמו לא יאכלו, לא היה יושב לפניו בדרך סעודה פסח ורבה התחיל לאכול מזה באחרונה, וקאמר על זה שאסור לו לאכול עוד מזה דלא איירי כלל לענין פסח אלא דלמי זה מציע ליה ה"ד מתנמנם וקאמר על זה דלמי הוי יתיב קמיה דרבה וחזי ליה דהוי מתנמנם ואמר אביי אם זה הוא מתנמנם או לא והשיב לו רבה דזה הוא נמנם דמתניין דמתלקיין אליבא דר' יוסי בין נתנמנמו ובין נדמו, ולי נראה שדעת רב אלפס ז"ל דהביא המעשה בדרך ההלכות לא דלמיירא ליה דלמה הבאה באחרונה זכר לשם וכדין הפסח דין המזה אלא שאסור בכל ענין היבא שישנו בדרך הסעודה לא יאכלו, וטעמא דמלתא שקמו רבין שני כוסות לפני הסעודה ושמים לאחר הסעודה ולפיכך מיד שהספיקו ונתנמנמו לא יאכלו עוד דהוי הפסח ונריך לשני כוסות אחרונות מיד אחר הסעודה שאם יאכל עוד הוי כמו סעודה הנחלקת שמים וסעודה ראשונה יש לה כוסות לפני הסעודה וסעודה שניה יש לה לאחריה ולא כך חקנו חכמים שצריך להיות שני כוסות לפני הסעודה וב' לאחריה, ועוד שקמו להספיק בהלל באכילה והוא כמו שאמרנו כיון דבעי למיכל מזה בדרך הסעודה ויש לו לומר הלל על המזה שהיא זכר לגאולה לא הוי האכילה הפסק אלא כשיאכל שתי סעודות בודאי הפסח האחר הפסק הוי, וזהו דעת רב אלפס והוא טעם הגון. ויראה שיש להחמיר אפי' לא התחיל לאכול מזה באחרונה אלא כל היבא שנדרמו כולם בדרך הסעודה לא יאכלו דהא טעמא משום שצריך שני כוסות לפני הסעודה ושמים לאחריה ואין חלוק דלעולם צריך שהיה סעודה אחת ואפילו נדרמו קודם שאכלו אפיקומן כיון שנדרמו כיון להם לאכול עוד דהוי הפסק סעודה ובצנין שני כוסות אחר סעודה מיד בלא הפסק סעודה אחרת צימיה, והיבא שאמר הכן ונצרך והספיק סעודה שנו אסור לחזור ולאכול דהוי שתי סעודות ומתעקרת תקנת חכמים שחקנו שני כוסות לפני הסעודה ושמים לאחריה. אף שלא מצאתי פי' זה בפירוש לשום אחד מן המפרשים וכך הוא הדין לפי זה אם לא נדרמו רק נתנמנמו אפילו נתנמנמו כולם לא יאכלו נדרמו דהוי יתור מתנמנמם אם כולם נדרמו לא יאכלו אם מקטן יאכלו וכך איתא התם ישנו מקטן יאכלו כולם לא יאכלו רבי יוסי אומר נתנמנמו יאכלו נדרמו לא יאכלו והלכה כרבי יוסי דקאי רבה כוונתו לפירוש רב אלפס ז"ל והעומדים בשמיה ורבי יוסי אסיפא קאי ותנא קמא אסור ישנו ומשמע כל שישנו אם ישנו כולם לא יאכלו וקאמר דאם נתנמו אפילו כולם יאכלו ונדרמו הוא דלמיירא דאם כולם נדרמו לא יאכלו וליכא למימר דרבי יוסי קאי ארישא דתנא קמא מחיר ביטנו מקטן וקאמר רבי יוסי דוקא בנתנמנמו יש להסיר אם נתנמנמו מקטן אבל ישנו לא יאכלו אפילו מקטן, דזה אין סברא

משפירין אחר המזה אפיקומן הוי משמע אפי' בזמן הפסח דלא עבדי זכר לפסח לא, ולפי' רש"ס ג"כ קשיא כיון דמ"ל משום דרך מזה היא זכר למזה הנאכלת עם פסח אין אורלין אחרים דבר אכל משום המזה שפיר משפירין אם כן שפיר טא אין מפעירין אחר הפסח אפיקומן דהא בפסח לחוד תליא דהא משום המזה מני אכיל ליה והוי ליה למרזי דהכי קאמר אין מפעירין אחר הפסח אפיקומן וכל שהוא משום מזה הפסח כגון מזה הנאכלת עם הפסח שזה בכלל פסח הוא, ועוד לפירוש רש"ס מאי טא דאנו אורלין מזה זכר למזה הנאכלת עם הפסח והיה לנו לאכול בסוף ג"כ מרור זכר למרור הנאכל עם פסח ועוד קשיא דקאמר בגמרא לימא מסייע ליה הדובשנין והסופגנין ממלא אדם כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מזה באחרונה באחרונה אין בראשונה לא ותמי דייק בזה בודאי בראשונה לא דהא בעי לאכול כזית באחרונה זכר לפסח שנאכל על השובע ולכן קאמר באחרונה ולא משום שאסור לאכול אחר מזה דבר רק שיהיה נאכל על השובע זכר לפסח או למזה הנאכלת עם הפסח ומכל מקום אי אכיל לכזית מזה באחרונה על השובע מותר לו לאכול עוד. אלא מחורבא דראמרין דמזה שאנו אורלין באחרונה כדי שיהיה נשאר טעם מזה בפיו ומו לא מידי וכן מוכח מדברי התוספות :

ואם אחר לא נ' ונצרך ושכח לאכול מזה באחרונה ימול ידיו ויצרך והמולא לתם את הארץ ויאכל מזה. ואם צרך ושתה כוס שלישי הרי בין כוס שלישי ובין כוס רביעי לא ישתה כל שכן שלא יאכל כך יראה. ויש מפרשים כיון דהיה לו לאכול אפיקומן ולא אכל נמצא שלא היה זה כוס שלישי ומותר לו לאכול אחר ברכת המזון ולצרך פסח שנית וישתה כוס ברכת המזון והוא עולה לכוס שלישי, ודברי יחימה הן אף על גב שאכל אחר המזה בשביל זה לא נאמר שלא יא' ידי ארבע כוסות אלא שלא היה לו לאכול אחר המזה כדי שיהיה נשאר טעם מזה בפיו לפיכך בשביל שאכל אחר המזה לא נאמר שנמצא כוס שלישי של ברכת המזון לא נחשב כוס שלישי לפיכך אסור לשותות אחר כוס שלישי ומכל שכן שלא לאכול אחריו דבר :

ואם ישנו כל בני חבורה אחר שהתחילו לאכול מזה באחרונה לא יאכלו עוד דהשני כמו הפסח הדעת כך פסק הרשב"ס ז"ל והרא"ש ז"ל דהמשנה השנייה בסוף ערבי פסחים ישנו מקטן יאכלו ישנו כולם לא יאכלו ג"כ איירי במזה בזמן הזה ולפי דעתם ופירשם הולכים הרבה מן המפרשים שפירשו המשנה על המזה הנאכלת באחרונה שצא זכר לפסח או לזכר המזה הנאכלת עם הפסח. וכן יראה מדעת רב אלפס ז"ל שהביא זאת המשנה בהלכות והענין ז"ל פסק דלא שייך במזה השם מעמא דמזה הבאה באחרונה אינה אלא שלא ישכח טעם מזה ולפיכך אין ענין למזה ענין זה דיטנו מקטן, והא דקאמר בגמרא אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזא

סבבה לומר כך דאס נתחנמנו לא חשיב שניה שהרי מחלק בין נרדמו ובין נתחנמנו אשילו כולם גמי לא היו שניה ולא היו הסמך הדעת ואס בזה ר' יוסי לומר אפי' אס כולם נתחנמנו יאכלו נרדמו אפי' מקטן לא יאכלו ואין חלוק בין כולם ובין מקטן דלמה לנו לומר דסליגי בחרתי דר' יוסי אין מחלק בין ישנו מקטן בין ישנו כלם ור"ק לא מחלק בין נרדמו ובין נתחנמנו ור' יוסי מחלק כיון דאין אנו שוכרחים לומר דסליגי כן והרשב"ש והרשב"ם פירשו דקאי ארישא וקאמר ישנו מקטן יאכלו ובהא קא' ר' יוסי נתחנמנו מקטן דוקא יאכלו אבל נרדמו אפי' מקטן לא יאכלו והרבב"ן לא כחב כך ודערינו נראים: כורס עליה מבדק על מזונו. ויש בני אדם קוראים מבית אחר לנרץ לזימון ופוזר לביתו ושמה כוס שלו בבית שאל. ומנהג עמי ארלות הוא זה לא מצעיה היכא שמאמר לגמרי בבית אחר לברכה המזון כיון דכבר נרץ איך יחזור לאכול בביתו ונרץ נפילה וברכה המזון ולא מיבעי אס שהה כבר כוס בברכה המזון בבית שנאמר לזימון דהוי מוסיף על הכוסות ואשילו אס שהה כוס בברכה המזון סוף סוף כבר מפסיק סעודתו בברכה המזון ואס כן הסעודה הראשונה יש לה שני כוסות לפני המזון וסעודה השניה יש לה שני כוסות לאחר המזון ודבר זה לא תקנו חכמים, אלא אשילו אס רוצה להפסיק עד שאמר נכרך שאכלנו דהוא ברכה הזימון ויחזור לאכילתו הנה מזוין עצמו במחלוקת הגאונים כרב האי ז"ל והרבב"ז ז"ל פסקו שמי שהפסיק לשנים יחזור לזימון דיו ויברך המזון ואפי' שהרשב"ש ז"ל פסק שאין נרץ לחזור ולברך המזון וכבר דלא דמי להא דאמרין משמי וברוכי בהדיא לא אפשר דהא הוא לא נרץ רק מפסיק לאחרים ופיסה גזילה דמאי שנה מחלמדי דרב דפסק כסוי הדם אמרו שם דרב ברוגא ורב חננאל תלמידי דרב הוו יתבי בסעודה קאים עליהו רב ייבא סבא אמרו ליה רב לן ונכרך אדור אמרו רב לן ונעשה אמר להו רב ייבא סבא כיון דאמר רב לן ונכרך אסור לכו למשמי. ובדליה הסם איירי אפי' שהיו רוצים לשמות אחר ברכה המזון דאס לא כן רק הסיחו דעתם מן שהיה לגמרי וכי בזה היו קושים תלמידי דרב שאמר שהסיחו דעתם מלאכול ולשמות יחזרו לאכול רק היו סוברים שאין כח הסם הדעת כיון שרוצים אחר ברכה המזון לשמות. ובהדיא פסק ערבי פסחים קאמר שם שאשילו אס הכוס לפניהם אס אחר רב לן ונכרך נרץ לחזור ולברך והשמיא אפי' דלא נכרו רק שנתנו דעתם לברך ברכה המזון שהוא הפסק על מה שאכלו וגם לא הסיחו דעתם מלשמות שהרי רוצה לשמות אח"כ אפי' הכי נרץ לברך, ואס כן הכי נמי אפי' שלא נרץ הוא והיה דעה לחזור ולאכול כיון שנאמר אל ברכה הזימון להם אפי' לחזור ולברך, ואס יאמר דכאן שאמר דאף אפי' שנאמר לברכה הזימון לאחרים הוא לא נרץ לעצמו כלל ולא הועיל לו מיד, זה אינו דהא הראב"ש

ז"ל בשלמו כחב וזה לשונו נהי דילא ידי זימון שמה שאכל מ"מ ג' ברכות נרץ לברך על מה שאכל אח"כ וא"כ בהדיא כחב דילא ידי זימון כמה שנאמר לברכה הזימון ומאחר שילא ידי זימון מאי שנה ידי זימון או שילא כל ברכה המזון סוף סוף נרץ ברכה הזימון, ויחזר חמה עליך כי לדעת הראב"ש ז"ל כמו שכח הסוד בסימן ר' אס לא ירצה לאכול אחר שהפסיק לשנים אינו מתחיל רק אחר ברכה הזון והרי עולה לו ג' ברכה הזון לענין זה לכל הפחות אס לא ירצה לאכול עוד וא"כ איך לא נאמר משמי וברוכי בהדיא אי אפשר, ולכך אף בשאר ימות השנה אין לו לעשות ומכל שכן בליל זה שיש לחת לקלל ארבע כוסות כמו שאמרנו. ומה שביא הראב"ש ז"ל ראה מה"ג דסבר כך אין ראייה מה"ג כי בה"ג סבר כרב אפי' פסק ערבי פסחים דלא היה מנכך בשה"א אכוס ברכה המזון וכחבו החוססות בפסק כילד מנכרין דסעמא דרב אפי' דברכה המזון אין מפסיק ובה"ג פסק כרב אפי' שהרי פסק שאין לברך ברכה אחרונה אכוס ברכה המזון וכבר הראב"ש ז"ל דסעמא דידיה משום דחשיב כוס ברכה המזון מדברים שבהו ומהם הסעודה ואיך יסבור כך הרי ברכה המזון הפסיק הסעודה על כרחך סבר דאין ברכה המזון הפסק אל הסעודה וכך כחב מהרי"ק ז"ל, ומהם שמהרי"ק כחב בבור בסי' ר' דכיון דהראב"ש ובה"ג ור' יונה ז"ל סברי שהפסיק אפי' לחזור ולברך המזון נקטין כחשיבו למה כלל עמיהם בה"ג הרי בה"ג סבר דאין ברכה המזון מפסיק כרב אפי' כמו שכח עצמו בסימן ק"ג ולא קי"ל כרב אפי', ומה שאמר שאחד מפסיק לשנים אין רגש לומר שמפסיק אכילתו בלבד וחזר לאכילתו בלא ברכה, זה אינו דודאי נרץ לחזור ולברך רק דקאמר אחד מפסיק לומר אפי' אס הוא חוץ האכילה ולא חאמר דוקא שגמר מלאכול ועשה הוא רוצה לחזור ולאכול בזה נרץ להפסיק לשנים כיון שלא היה חוץ האכילה אצל חוץ האכילה אין מפסיק קמחמע לן אפי' חוץ אכילה מפסיק וכו' לא מדי והמהב הזם אינו הבון כלל ונרץ לבטל אותו: כוס רביעי מבדק עליו ההלל ומתחילין לומר תחלה שפור חמחק על הגוים וכו' כדי שיהיה קאי עליו לא לנו ה' לא לנו, כי ר"ל מפסיק לא לנו על מלחמה גוג ומגוג שישעיה הקב"ה בשביל שם כבודו ולפיכך מתחילין שפור חמחק על הגוים וכך כתב אלל גוג ומגוג והיה ביום ההוא ביום בא גוג על אדמת ישראל וגו' יעלה חממי באפי ובקנחתי באש עברתי וגו' ולפיכך מתחיל בפסוק חמחק על הגוים אשר לא ידעוך ועל הממלכות אשר בשמך לא קראו:

פרק ששים וארבע

לא לנו ה' לא לנו. מפני כי פתחלה בשני מזמורים הראשונים נאן הלל על ההבגה הקב"ה שמהיג באי עולמו כמו שזכר מקיס מעשר דל מלשמות ידים

עשה כדומה שהם אומרים איש נא אליהם כלומר באין יכולת חלשים להשיג ואין הדבר כך רק אליהם בשמים כל אשר חפץ עשה: עציבהם כסף וזהב מעשה ידי אדם, ר"ל כי אין נותן הדעת והשכל שהאדם יהיה עובד למעשה ידיו כי ראוי שיהיה עובד אל העלם שהוא עולם אלו והנה מצביהם עלולים מן האדם שהם מעשה ידי אדם ואין הדעת נותן שיהיה האדם עובד לדבר שהוא עלול ממנו ואח"כ אמר פה להם ולא ידברו פירות הנה חרמם שכל דבר שהוא נברא אף מן השפלים לא נברא שיהיה דבר לבטלם אבל אברי האדם אין אחד מהם לבטלם שלא תמצא שכל בשר איש משמש דבר ויהי לבטלם אף כולם הם לאורך ולשימוש, ואלו יעשה לעצביהם אברים ואין פועלים באברים שנראה כי מעשיהם יואל מן השכל והתנגד הראוי, פי העושים הנלמים רוצים להוריד רוחניות הפועלים מה שהם סכוונים אלו לעשות אל איש כובע שיראה לעשות נורה בפה ובצינים ובכל האברים כלם, והנה אחר שאלו האברים אין פועלים בהם דבר א"כ מעשה ידיו בהורות הרוחניות הוא דבר זה, כי השכל והדעת נותן שיהיה כל דבר בעצם ונבראשם נמצא לעצמו ואלו העושים הנלמים ועושים להם אברי האדם אין האברים אשר להם הם להם בעצם שאין הפה בעצם רק לדבור ואין להם הדבור רק האברים יש להם להוריד הרוחניות ואין דבר זה בעצם ודבר שהוא כך אינו נחשב מן הנמצאים כלל, כי כל הנמצאים נמצאים לעצם. ועוד כי מה שאין להם אלו הדברים אשר זכר יורה כי הם חסרים כי כאשר נמצא להם אלו האברים ישאר זכר ואינם פועלים בהם הגם הם חסרים בודאי ואין יהיו עובדים לדבר חסר. וזכר הסרוב מתחיל בגדול ובקטן כלה, מתחיל בתחלה בדבר שהוא האשוב יותר והוא הדבור שלא נמצא רק לאדם ולא למין בהמה ומשני זה חשוב על הכל ויהא קרוב אל השכלי יותר, ולפיכך הולך לא יוכל לדבר בעצם שולל מפני שאינו בן דעת, ואח"כ זכר הקינים שהוא הראות שהוא כח בלתי גשמי אחר הדבור והוא יותר נכבד מן השמימה שהאדם רואה יותר ברחוק ממה שהוא שואע ולפיכך הסבימו שהראיה היא יותר רחוקה מן הגשמיים מן השמימה ועוד הביאו ראיות הרבה עמוד כי הראיה יותר מופשטת מן הגשם מן השמימה. ואח"כ הריח שהוא פחות מן השמימה ששומע יותר מרחוק ממה שהוא מריח ולפיכך השמימה יותר מופשטת מן החומר מן הריח וזה הסכרת הכל, ואח"כ זכר המישוש לומר ידיהם ולא ימישון זה הדבר הוא יותר גס מן הראשונים כלם, וזה כי הראשונים פועלים מרחוק ואילו המישוש מפני שצריך להיות דבק במה שהוא משמש אותו כמו הראשונים אשר כלם שוליים מרחוק. ואח"כ רגליהם ולא יהלכו עוד שפחות מזה שאפילו המישוש שהוא משמש אחר לכל הפחות הוא משמש באחר ופועל באחר אבל ההליכה אינה כך ואין דבר זה באחר

ימים אביון וגו', ובחמור שחזרו נחן כלל על הנפלאות מן חסדו של עולם אשר הקב"ה מחדש בעולם למען יראו. בחמור הזה בל להודיע הסבה שהוא עשה נסים לפיכך אמר לא לנו כפל הלשון שלא ישים משמט לא לנו אפי"ם שיש לעשות לנו אין אנו מבקשים שחשפה לנו אלא בשביל כבוד שמך לכך כפל לא לנו ה' לא לנו שאין לנו שום זכות שחשפה בשבילנו אלא בשביל כבוד שמך. ור"ל דרשו לא לנו ה' לא לנו אמר חנניה. כי לשמך מן כבוד אמר מישאל. על חסדך ועל אמתך אמר עזריה. למה יאמרו הגוים אמרו כולם נראה שהם מפרשים לא לנו ה' לא לנו כלומר בשבילנו לא חשפה רק בשביל כבוד אורי שהוא אגור מן יאמרו ידיו רמה ובשביל זה חשפה. לכך אמר לא לנו ה' לא לנו אמר חנניה, והשני מיד כבוד שם קדשו יעשה לכך אמרו לשמך מן כבוד אמר מישאל שיעשה בשביל כבוד שמו. ועזריה אמר בשביל חסדו ואמתו יעשה. ועוד יש לפרש והוא יותר נכון כי לא לנו ה' לא לנו עד מדה הדין שלא היה מדה הדין מקפרג למה יעשה להם דבר זה לכך אמר נגד זה לא לנו ה' לא לנו שאין אנו מבקשים בשביל עצמנו כלל כי יודעין אנו שאין אנו ראויין, ומישאל אמר נגד מדה הרחמים כי לשמך מן כבוד בשביל זה חשפה בשביל כבוד שמך שיתגדל ויקדש כי שמו הוא שם בן ארבע אותיות הוא מלפ"ן בא"ת ב"ש והוא ברחמים במספר להודיע כי השם המיוחד מנהיג ברחמים וידוע למחמכים כי השם המיוחד הוא שם בן ד' הוא מדה הרחמים ואמר כי יתן כבוד לשמו ויהיה בהירות ברחמים, ועזריה דבר נגד מדה החסד על חסדך על אמתך כי יש דייקים דברים במדה הדין ויש דייקים דברים במדה הרחמים ויש דייקים דברים במדה החסד ואלו שמום הדיוקים חנניה מישאל ועזריה חנניה דייקה במדה הדין ומורה עליו שמו שכן הוא מדברים למדת הדין חנני ה' חנני וכן תקנו חכמים הן את העולם כהן בחסד וברחמים והכן דבר דבר זה היטב מישאל הוא דבק במדה הרחמים ונקרא מישאל לשאלת הרחמים. ועזריה דייקה במדה החסד כי הוא יתבדך העוזר ביד ימינו ודברים אלו מופלאים והם ידועים, ולפיכך היו מבקשים כל אחד ואחד נגד מדתו שהיה דבק בה, כלל הדבר אשר רמזו ז"ל שזכר ב' דברים נגד ג' מדות. ועוד אמר נמה יאמרו הגוים איש נא אליהם הוא ענין רביעי שראוי לעשות בשביל שלא יאמרו הגוים איש נא אליהם, ובשביל הסעם הזה ראוי הקב"ה שיעשה, ובשביל שאינו דבר מיוחד רק שלא יאמרו איש נא אליהם לכך כולם אמרו זה ודבר זה נפלא מאוד להבין אשר רמזו חכמים ז"ל. וכמו כן יש לפרש על מלחמת גוג מגוב שלא יבס הקב"ה מעשיהם רק לא לנו יעשה וזה לא יקפרג עליו מדה הדין ביהי גוג מגוב וא לימות המשיח ויעשה עיניו ברחמים למען שמו ויתן לנו חסד למען חסדו ואמתו. ואמר ואלהינו בשמים כל אשר חפץ

אלו ד' כולם כח שלהם בלתי גשמי הסה ונשמים
והנשמים והנחות אשר בטיהם ומפני שהרוב אשר נשמה
יוצר בלתי גשמי מן כח הריה אשר באף לך אשר
אף אין יש רוח נשמים במקום אף להם ולא ירימון,
וכן אשר במחזור הוא נשמים ולא יאיתו וכל אשר
אזנים ולא ישמע, ולפי שהאזנים יוצר כח מוקדם
מן גשם כל הנשמים בו נאמר שהנשמה על מופת
קול אשר באזנים על האזנה. הענין אשר יקבל בלבד,
ובמחזור הוא רזה לומר שאין בהם מן הדברים
אשר ראויים להיות למי שהוא נקרא בשם האזנים
לסות בו כח בלתי גשמי לך זכר ד' דברים אשר הם
ביותר כח בלתי גשמי, אצל זהלל זה לספר שלא
נמצא בהם דבר שלימות לך זכר כל שנשמה דברים
אשר הם נמצאים לאדם ולא יראל לעצבים שנגמג
עצבים שלא נמצא בהם דבר מכל הדברים אשר
הוא שלימות, והכן דבר זה הסיכוי מאד:

ראח"ב אשר בים ישראל נמצו ב', זכר ג' כמות
בית ישראל בים הכנרת ויחי ה' מירושלם כי
אלו ג' כמות ישראל מיד שהם בניו הרי הם דברים
בו בעצמם כמו שיש דבוקים בהן אל הארץ כי יש
דבוקים ישראל לאזניהם שנמצים ומפני כך ראוי להם
לנצחם בו וינצח מיד הדבוקים הזה, אמנם בית
הכנרת עובדים לו מאהבה כמו מי שהוא אוהב את
אחר כך הם בית הכנרת אוהבים הקב"ה עובדים
מאהבה וזהו הדבוקים הזה מיד מאהבה. ואח"כ
זכר יראל ה' נמצו ב' שהם עובדים השם מיראה
ומיד היראה יש להם דבוקים בו יא'. הנה ג' כמות
הא' בית ישראל דבוקים עצמם מה שהם ברים אל
השם, בית הכנרת דבוקים אל הקב"ה ועובדים
למנו. הב' יראל ה' עובדים מיראה, ועוד יתאמר
אלו ג' כמות. ובמחזור הללו עבדי ה' זכר גם בית
הלוי זכרו את ה' אצל בכל ההלל לא זכר בית הלוי,
והשם משני כי כל ההלל על החדש והסוד שהקב"ה
עושה עם ישראל ומפני שהלויים דבוקים במדת הדין
ולא יא' מזהל המדה החסד והסוד לכל בכל ההלל
לא זכר כלל בית הלוי: עזרה ומגנס, מירושלם
מזרם על אויביהם להיות גוברים עליהם ומגנס
שלא יהיו חקים מאויביהם: ה' זכרו יבדך אשר
שהזכיר כי הקב"ה מזרם ומגנס על ישראל שלא
יוכלו להם אויביהם כמו שזכר בכל אחד זה לומר
על הדברים שהקב"ה יבדך את ישראל להוסיף עליהם
זה לא זכר בכל המעשים והסודות הראשונים,
ואמר ה' זכרו יבדך ואין הפירוש שיערך הזכרים
שא"כ היה הדין בני"י, רק פירוש הקב"ה שעולה
זכרונו לפניו יבדך את זכרונו וכן פי' המפרגם,
ורזה לומר כי זכר הדבר הוא השם שהאדם זכר
בשמו ולפיכך אמר ה' זכרו יבדך כאלו אמר שיערך
את שם שלי כי השם הוא זכר בעצמו ואשר בהם
שהוא שם ראו לזכרה חזק זכר נדיק לזכרה ושם
רשעים יקרא. מירושלם כי אין זכירה רק מנת שם כי
דבר שאין לו שם אין לו זכירה וראוי שהיה זכירה
שהוא השם לזכרה, שאין ספק כי שם הלויים הוא

הנבדק

באשר אלו נמצאו ולפיכך הוא יוצר יחדם שכל
אשר הפעולה בלתי פעולתו יוצר משונה ואינה כל
כך כח גשמי ואח"כ זכר לא יהנו בגדונם הוא ענין
אחר וסוף דבר נמצא הוא הקול שאינו דומה
לראשונים, כי הדבור הוא חפוד השקון והוא ראשון
בפעולה אבל זה רזה לומר הקול צלצל, והוא יוצר
מחום מן ההליכה, כי כח ההליכה אפי"ם שאינו
קול בלתי הרי הוא פועל בצדדים על ההליכה
להגיע אוחס, הנה מפני שהוא מגיע את האזנים
הנה זאת הפעולה יוצר מן הקול ולפיכך לא יהנו
בגדונם היא פעולה יוצר פסוק מהכל. כלל הדבר
כי כל שבע מדריגות אשר חזרים כחן ההחיל
בגדול אשר פסולות יוצר גדולה, הסתכל בהם וכלה
בפעולה קמה היא לא יהנו בגדונם, ולא אשר
רגלים להם לא יוכלו כמו שאמר פנים להם ולא
ידעו וכן כל הדי' הראשונים כולם הזכיר אצלם להם
אצל בג' אחרונים לא הזכיר להם כלל, כי יש לך
לדעת כי אלו האזנים שהם השם והענינים והאזנים
והאף הם פועלים פעולה שאינה מפיחסת אל הגוף
בי הפעולה המפיחסת לגוף שיעשה ע"י מישוש כי כל
גוף לא יוכל לפעול כי אם ע"י מישוש ואלו כמות
אשר אמרנו אינם פועלים על ידי מישוש ולפיכך
פעולתם אינו דומה לפעולת הגוף ובשכל זה נדלים
הכלים האלו מן הגוף שאם לא יהיו נדלים מן
הגוף לא היו פועלים פעולה שאינה דומה לפעולת
הגוף. אבל מפני שהם פועלים פעולה שאינה עיך
לגוף מזה נדע כי אלו האזנים נדלים משאר הגוף
לכך אמר על האזנים האלו להם כי לשון להם מורה
על שהם נדלים מן הגוף כי בן משמע לשון להם שאין
הם והענינים והאזנים והאף הגוף בעצמו, אבל
האזנים הידים הרגלים והגרון בשכל שיש להם
מעשה גוף שהרי הידים פועלים במישוש שהוא
פעולת הגוף. וכן הרגלים שהם למעשה שהוא מתיחם
על הגוף ומכל שכן הגרון כי אין לגרון רק השמעת
קול ואין כח הוראה על כח שאינו גוף, אבל
הידיים יאמר עליהם וידיון ולא ימיושון וכן הרגלים
וכן בגדונם לפי שאלו אינם נדלים. ועוד יש שני
שלא יאמר בגדונם לא יהנו כמו שאמר אצל כלם
מפני כי אין הגרון אשר יוכר מנחון כי הידים
והרגלים הם איברים בגלוי יאמר עליהם ידיהם
ורגליהם אבל הגרון אינו זכר הנראה במחון לא
יאמר בגדונם לא יהנו מפני שהשם בגרון הזכיר
והגלוי ואין לגרון דבר זה וע"י קול גודע זכר
הגרון, לך אמר לא יהנו בגדונם מקדים הקול,
כך פירוש הכתוב. אמנם לא זכר מוש קמס כי
כל אלו שזכר הם חשובים אבל צעירות האוכל אינו
רק להנחת המקבל ולכן לא הזכיר אותו כי אינו
בחיובות: ובמחזור הללויה שמועדים בבית ה'
במחורות אלהיו לא זכרם, רק אמר שה אזהר
פנים אף אין יש רוח נפיהם, מפני כי שם זה
לומר כי אין להם הדברים הכלתי גשמים לך זכר
ד' שהם עיקר שיש בהם כח בלתי גשמי כי כל

ישמע את קולי כך הקב"ה אוהב אותי כאשר ישמע קול מחנוני כי מי שהוא אוהב את אחד אין ספק שגם הנאהב אוהב אותו. ובמדרש אין האזנים של מעלה כרויות אלף לי בלבד שנאמר חמשת ועולה לא חמשה ארבעים כרים לי וכתיב הם אזניך ושמע, פירוש שהנמלאים הם מושפעים מאתו וכמו שהם מושפעים מאתו מזה הגד ראווי שיקבל תפלות להשלים חסדו שהרי במלא אוהב למעלה לא השלים את חסדו וחמלונם לסיכך אמר אין אזנים של מעלה כרויות כי אם אל ישראל כי הם נמלאים ממנו בעלם ובדאשונה ושאר הברואים אין מליאותם בעלם ובדאשונה רק שהם מפלים לישראל ולא ברא כל העולם אלף לשמע את ישראל ומאחר שישראל נבראים מאתו יתברך בדאשונה ובעלם ראווי שיהיה משלים חסדו בדאשונה ובעלם ולפיכך אין האזנים כרויות אלף לישראל שומע תפלות להשלים מה שיחסר לו, וזוהי שאמר שאין האזנים כרויות אלף לישראל הוא דבר מופלג עוד בחכמה וזה שאמר אימת אני אוהב לפני הקב"ה כשישמע הקב"ה את תפלותי, כי שמינת התפלה בשביל שישראל קרובים אל ה' מכל הנמלאים וכמו שאמר הכתוב אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו מליו. הגה זכר אצל כללם התפלה קורבה כי קבלם התפלה בשביל שישראל קרובים אל ה' :

רבימי אקרא, אלו ימי טובה לך נקראו ימי ואז אקרא לה' להמשיך הטובה. אספוני חבלי מות ומארי שאלו. חבלי מות אלו הם רשעי ישראל נקראו חבלי מות שחייבים מיתה בשביל רשעם. ומארי שאלו הם הפכו"ם שהם בעלי שאלו. וכך בדנתי מדברי רבותינו ז"ל במדרש : אגה ה' מלגסי נפשי מן הקמים עלי ומפני שהלדיקים נמלאים ונושעים מן הביהמס ומסוגדים האלו הם בעלי ביהמס והקב"ה מעלה את הלדיקים מן הביהמס עד לא יוכלו הסתגגדים שהם אנשי שאלו אל הלדיקים אשר הם נמלאים מן הביהמס כמו שהפצאר למעלה כי הלדיקים נכדלים מן הביהמס, ולפיכך אמר אלה ה' מלגסי נפשי מן הביהמס וזוהי לא יוכלו לי בעלי ביהמס והוא מעלה גדולה ללדיקים כמו שהפצאר למעלה : רגון ה' וזדים ואלהינו מרחם, נגד שאמר כי אקרא אל ה' בימי הטובה על זה אמר חנון ה' וזדים להמשיך הטובה וכנגד שאמר אספוני חבלי מות אמר ואלהינו מרחם לרחם על הנרס, ויותר מזה אף שאין אני אקרא שומר סתאים שלא יבא הספד לזכור אלי, ויותר מזה דלותי ולי יבושעי ופירשו ז"ל שף שאני דלה מן המלגס לי נאה להושיע, ויותר מזה שאני יושב בגל במנוחה והש"י עושה חסד לי וזהו שובי נפשי לממחיכי כי ה' גמל עליכי שהוא גומל חסד עלי : כי חלגת נפשי ממות את עיני מדמעה את רגלי מדמי. הזכיר שלגה דברים מות דמעה דמי, פירוש מן המות לגמיר חלגת נפשי, ולא ממות לגמיר אלף אף מדמעה הוא אחיפת כח, כי כאשר ידמעה האדם יש לו אחיפת כח הם הדמעות

הברכה בעצמה, ואמר זכר זדים ולא אמר שם זדים וזהו לומר אפי' זכירה של זדים שהוא שם ערלי הוא לזכרה ולהפך ושם רשעים ירקב שם הקבוע להם ירקב, וזכר כל שלג כמות שהם דייקים בו יתברך שכל אחת ואחת מקבלת ברכה כפי הראוי, ומחללה אמר יברך הקסנים עם הגדולים כלומר אותם שהם במלגל יתברכו הקסנים עם הגדולים ואח"כ אמר שיוסיף עליהם על האבות ועל הבנים, ואמר ברכוים אחם לה' עושה שמים וארץ הזכיר כפון עושה שמים וארץ לפי שגלה לומר כי הקב"ה אשר הוא עושה שמים וארץ בשתי ידיו ביד הימין וביד השמאל שנאמר אף ידי יסדה ארץ וימיני ספחה שמים ובשתי ידיו אשר ברא שמים וארץ יברך אחכם וכאשר יתברכו בשתי ידיו של הקדוש ב"ה יתברכו ברכה בכל יי נחברכו בשתי ידיו. ועוד ר"ל כי יתברכו ברכה למעלה ולמטה בשמים וארץ ובהם נכללים כל הברכות וזה עושה שמים וארץ יברך אחכם בברכות מן השמים ובברכות מן הארץ : השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, פי' הש"י הוא המזון והמשפיע הטוב שהרי השמים לה' והארץ נתן לבני אדם כל זה מסובו יתברך אשר הוא המשפיע הטוב לנמלאים ליטח להם הארץ, והיינו דאמרין בפרק כיז מברכין ר' לוי רמי כתיב לה' הארץ ומלואה וכתיב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם לא קשיא כפון קודם ברכה וכפון אמר ברכה ע"כ. ופירוש דבר זה כי בודאי הכל הוא להקדוש ב"ה ואין לבריאיה דבר מזה הדין והמשפט רק בשביל שהוא יתברך מבורך ובשביל כך משפיע לנמלאים לפיכך קודם שנתן הברכה אל הקב"ה הכל הוא להקב"ה כי אין לבריה שום דבר מזה הדין וסכל הוא של הקב"ה רק מזה שהוא ברוך ופושע הטוב לנמלאים מזה הגד יכולים הנבריות לחיות ולפיכך הזכיר זה כפון לומר כי השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם מזה טובו שהוא ברוך נתן הארץ לבני אדם ולפיכך יפיע ב"ה הטוב לישראל : לא הממחים יהללוי ולא כל יורדי דומה, פירוש כי ההלול הוא להקב"ה מזה המליאות שם לנבראים מורה על הממלאים וכל הנמלאים הם נמלאים לבבדו ימי כדכתיב כל הקראת בשמי וגו', אמנם הממחים עקבלו המיתה כבר ואף יורדי דומה אלו שמתו תוך י"ב חודש כיוון שאינם בכלל המליאות אינם נותנים שבת להקב"ה ואחזו עקבלו הברכה נבדך ים וגו' :

אדברתי כי ישמע ה' את קולי מחנוני. בפרק ערבי פסחים דרש רבא אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אימת אני אוהבה לפניך בזמן שאני שומע קול מחנוני דלותי ולי יבושעי אף אע"כ שאני דל מן המלגס לי נאה להושיע ע"כ. אע"כ דלגון הכתוב משמע שישראל הם אוהבים להקב"ה כששומע קול תפלתם מכל מקום מדכתיב אלהי כי ישמע ה' את קולי, וקשיא פשיטא שזוהי ה' שהקב"ה ישמע את קולם. אלף הכי קאמר אלהי כי ישמע ה' את קולי וכמו שאני אוהב שהקב"ה

ועזריה להליל אותם מכבשן אש כדי להחיותם ראוי להם גם כן שיקן להם הקב"ה החיים ולא ימותו לעולם אף שהוא כנגד הטבע, וכן אם הליל הקב"ה את הצרכים מן כבשן האש כדי לימן לו החיים אם כן ראוי שיקן לו החיים חמדי, ועל זה אמר יקר בעיני ה' המוטה לחסידיו באמת הוא כבד בעיני ה' ולא היה ראוי החיות להם. ואמרו במדרש לא היה ראוי מיתה ללדיקים אלא בשינוי שאלו החיות בניהם הצרכים אמר אנכי הולך עירי יתקח אמר ואברכך לפני מותי, ביעקב כתיב אמותה הפעם. ביאור הדבר הזה כי בעיני ה' בודאי יקר אבל מלד שהמיתה טבעית לבני אדם מלד החומר והלדיקים אינם דוחים הטבע כי הטבע ראוי להנהיג העולם והוא הנהיג של אמת והלדיקים כמה שהם לדיקים חסידים באמת ואינם חסידים שואל העולם מן מלד המיתה אבל אלל הש"י שהוא עושה נסים עמהם הוא קשה. ואם לא היה שהלדיקים אינו חסן בשנוי הסדר שהמיתה ראוי לפי סדר המציאות היה הש"י מחדש עמהם ונפלאות שלא להמית הלדיקים אבל מכני שהלדיקים חסן באמת לכך המיתה בזה והבין זה, אבל שאר הצרכים אינו זה בסדר כי מה שהלדיקים נמרוז את הצרכים לכבשן האש לא היה ראוי הצרכים שיהיה נהרג תממורד והיה הצרכים רואים שלא ימות ביד נמרוד ועשה הקב"ה אל הצרכים תשועה כאשר ראוי, אבל בענין הנהגת העולם וענין הטבע כגון המיתה הטבעית הלדיקים גוזרים על עצמם כך כי הוא ראוי לפי ענין הטבע. אני עבדך וגו' ר"ל שאני עבדך שעשית טובות אחי ולא עבד כמו שאר עבד שאינו עבד גמור אבל אני בן אמתך כי בן האמה הוא ליד בית שולד כדשמו וזהו עבד גמור, ולפיכך אמר ופתחת למוסרי שהיינו קודם אסור לגמרי מבלי כח ופתחת למוסרי וזהו אני עבד גמור: דל"ל ר"ל ה' כל גוים שצוהו כל האומות כי גבר עלינו חסדו, כך כירושו הללו את ה' כל גוים על הנסים שעושה הקב"ה עם הנבחרים שצוהו כל האומות על הגבורות שעושה הקב"ה עם הנבחרים וכל שכן אנו ישראל וכן לשבח להקב"ה כי גבר עלינו חסדו, וכך אחת בערבי פסחים אומות מאי עבדיתייהו דישבחו כי גבר עלינו חסדו ויתרין הללו את ה' כל גוים שצוהו כל האומות על הנסים וגבורות דעמיד להו ומכל שכן אנו דבעיק לשבחיהו כי גבר עלינו חסדו. והפירוש הוא כמו שאמרנו וזכרו שלם מדות נסים וגבורות וחסדים וחסד נגד ג' מדות אשר זכרנו אלל לא לנו, כי הנסים עושה בשמו כבודו כאשר ידוע, והגבורות נעשו במדת הדין, והחסדים נעשו במד' החסד, והאומות יש להם לשבח להקב"ה על הנסים ועל הגבורות שעושה עם ישראל ואף אם לא עשה אחת נסים שהנסים מורים על יכולתו של הקב"ה יש להם לשבח על יכולתו, אבל על החסדים יש לישראל לשבח שעשה אחת חסדים, ומשני שיש לחשוב שהנהגת הש"י שהיה על ידי חסד אינו אמת בהנהגתו שודאי הדבר שהוא במדת הדין הוא אמת אבל

הדמעות היוצרות ואע"ג שאינו מיתה אלא אפיסת כח שמרת נפשי, ולא אפיסת כח אלל דמי שהוא זכר בעלמא בלא אפיסת כח שמרת רגלי ועוד יש לפרש נגד שלשה דברים שיש באלם, אורה שאינה מוסכעת בחומר והיא אורה נבדלת של אדם. ועוד זו אורה גשמית, פירוש האורה שהיא מוסכעת בחומר. ועוד שנישי החומר לגמרי כי השכל לא שייך כלל בו שמירה כי השכל הוא רשומר וכנגד האורה אשר אינה מוסכעת בחומר אמר כי חללת נפשי ממות, וגאמר זה על האורה אשר אינה מוסכעת בחומר והיא אורת האדם. ואם עיני מדמעה גאמר זה על הכח המוסכעת בחומר כי העינים אשר להם כח הראות מוסכעת בחומר, ואם רגלי מדחי גאמר על החומר והוא ידוע שנקרא החומר רגל לפחיותו שהוא שפל כמו הנבל, והזכיר לשני חלקי האדם שכולם שומר ה'. אתרלך לפני ה' בצרכות החיים. רואה לומר כי אני הפך מבלי מות ויזרי שאלו כי אחלק בצרכות החיים זה ארץ ישראל. ופירשו רבותינו ז"ל שמהם חיים לעמיד לבא ונקרא ארץ ישראל ארצות דכתיב ויתן להם ארצות גוים כי הם שבעה החתי והאמורי וגו' וזה מורה על קדושת הארץ שכל דבר שיש בו שביעית מקודש ביותר כמו שהתבאר אלל כהן מדין. האמברי כי אדבר, אני אלאמין. בו יתברך ולכן נראה לי לדבר ולכן אני עניתי שזה של הקב"ה מאוד מלאשן ועניתי ואמרת אני אמרתי כאשר הייתי נחפו ללכת מפני שאל כל אדם כוזב כי שמואל דבר אלי למלך ואמרתי ובי כל אדם כוזב דרך בחמיה, ועשה נתקיימה הנבואה ולכן אלאמין אני בו יתברך, ואחר שסיים כל ההלל אמר מה אשבי לה' כל תגמוליהו עלי, מה אוכל להשיב לה' תחת זה אשר עשה לי. כל תגמוליו הפסוקים שהם אפשר לעשות עשה לי ולא חסר דבר וזה פירוש תגמוליהו עלי. בום ישועות אשא ובשם ה' אקרא, קרא בום ישועות הששועה שנעשה לו כי כל דבר אשר יקבל האדם נקרא בום כי הכום מיוחד להשקות את אחר וכן לפורעניות נקרא ג"כ בום התרעלה הפך בום הישועה כלומר הפורעניות שיקבל, לכך אמר בום ישועות אשא כלומר התשועה שעשה הקב"ה לי אשא הכום הזה לפרסם את התשועה, ושייך לשון נשיאה בזה לפי שבא לומר לפרסם את התשועה כי דבר שהוא מושא על דבר הוא יכיר ומפורסם. ואמר ובשם ה' אקרא כי יצרך הקב"ה על התשועה הזאת, כל זה יש עליז לעשות להקב"ה שלא יהיה כפוי טובה רק יתרכם את התשועה לרבים ועוד אמר נדרי אשר נדדתי לה' בעת זרה אשלים נגדה נא לכל עמו לפרסם השבח: יקר בעיני ה' המוטה לחסידיו. פירוש כל כך הש"י קוב ללדיקים עד שכבד בעיניו המוטה לחסידיו ולהמית אותם שמלד שהם לדיקים ראוי להם החיים כחו שעשה הקב"ה נסים עמהם ואם כן גם כן ראוי להם החיים מלד הטוב אשר יעשה להם הקב"ה, שאם עשה נסים עם חנייה מיעאל

נפשו ומחדשק אל הש"י, וכל נמלא לפי מה שהוא מדריגתו יש לו דביקות בו יתב' ולפיכך יש לכל נמלא הודאה שהוא השלמה אל הש"י בפני עצמו ולכך אמר הודו לה' כי טוב וגו', כי יש לכל העולם ביחד דביקות מיוחד בו יתב'. ואח"כ אירי יאמר נא שיש לישראל במה שזה בניו עלולים בעצם דביקות מיוחד בו ית' ואין ספק מזה שזה בניו הם דביקים בו כמו הבן שהוא מנמק אל האב. ולכך אמר יאמר נא לישראל בלשון יחיד ולא אמר בלשון רבים. ובמדרש יאמר נא לישראל ישראל סבא, ופירושו זה כי כלל ישראל יש להם דביקות בו ית' כאשר הם מהגידים ומתאחדים בעצמם ביחד והם מתאחדים בעצם ע"י יעקב אביהם שכלם הם בניו וע"י יעקב אביהם יש לישראל דביקות בו ית', ולכך אמר יאמר נא לישראל בלשון יחיד. ואח"כ אמר יאמר נא בית אהרן כי בית אהרן דביקים בו יתבדק מזה האהבה כמו שהבאר ויראי ה' דביקים בו מזה היראה. ופי' זה נכון :

מן המיר קראתי, ובמדרש בכל שם שהם קוראים אל הקב"ה הם נענים קוראים באל שדי ואל שדי יבדק אותך וענה אותם בשדי אני אל שדי פרה ורבה, באלהים ה' אלהים מה חתן לי וענה אותם באלהים וחתן שועתם אל האלהים, קראוהו בשם יה מן המיר קראתי יה וענה אותם במרחב יה, פי' כי חסותם הדיקים נשמעה לפני הקב"ה לגמרי עד שנתן להם בקשקש כמו שהיו קוראים וכאשר קראו בשם יה מן המיר היו נענים בשם יה כמו שקראו, כי בשם יה דוקא קראו, והקטעם כי שם יה מרחיב בצרם כי ב"ה ה' זור עולמים ומאחר שבשם הזה נצרך העולם מרחיב בצרם כי במדרגה הזאת שממנה נצרך העולם אין צרות כי הוא ית' סדר העולם בסוד ואין חסרון בסדר הבריאה כלל לפיכך שם זה מרחיב בצרם שלא יהיה צרה ואין להאריך לסייך כתיב מן המיר קראתי יה עניי במרחב יה : ד' לי לא אירא, פי' פעמים יבא אחד עלי ואני לא ארצה להלחם אחר כמו שאול שלא רצה דוד להכותו ולפעמים שאני ארצה להלחם נגדו ה' לי ולא אירא להציל אותי כאשר אין אני חפץ לנצח, אבל ה' לי בעזרי לנצח האויב ולחם אותם בידי עד שהוא גובר על האויב, ובמדרש ה' לי בעזרי משל לשני בני אדם שהם באים לדון אצל הדיינים והיו מתירחים מן הדיין אל אל תיראו מן הדיין אלא חזקו לבבכם בן עירכס הוא, כך ישראל עמידין לעמוד בדיון והם מתירחים ותלמי שרת אומרים אל תיראו קרובכם הוא דלתיב לבני ישראל עם קרובו הללוים שוב אמרו להם אל תיראו אחיכם הוא שנאמר למען אחי ורעי אדברה נא ויבחר אביכם הוא שנאמר הלא הוא אביך לסייך ה' לי בעזרי, וכנגד שאמר ה' לי לא אירא כלומר שלא ירא מאויביו אמר טוב לחסות בזה שממנו נבדלם כי זרוע בשר אין בו הכחשה שלא יירא האדם, וכנגד שאמר ה' לי בעזרי לנצח האויבים כלומר לא די בזה שהציל אותי מן האויב רק טובה עשה אפי' למת

אבל מאחר שהקב"ה מנהיג ישראל במדת החסד יש לתשוב שלא יהיה הנאמנו באתם שהחסד אפי' שזין ראון לעשות מזה האמת, לכך אמר ואמת ה' לעולם כי הכל הוא באתם שאפי' שהקב"ה עושה חסדים החסדים שעושה הם במדת אמת, וכו' פירשו כך שכלשון הקב"ה מחדש בעולמו דברים על פי חסד משה הכל במדת האמת עד שלא יהיה יראה מן מדת האמת. וכן אמרו י"ל בעצרי פסחים כשהשילך גמרו את אביהם לכבשן האש אמר גבריאל לפני הקב"ה רבש"ע אלך ואציל את אברהם מכבשן אש ואמר הקב"ה אליו אני יחיד בעולמי ואברהם יחיד בעולמו נא ליחיד להציל את היחיד, ומפני שזין הקב"ה מקדש שבר של שום בריה נתן לו להציל שלשה מן בניו שזה חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש וכאשר הציל אותם מכבשן האש המחול גבריאל ואמת ה' לעולם. פירשו כי ההנהגה שמהבי עולמו בחסד כאשר לפעמים הוא יוצא מן מדת האמת כאשר היה בכבשן האש שראוי להיות גבריאל מלי לפי שהוא מלאך ממונה על האש וכאשר הציל הקב"ה מעטם אשר זכרו השם הקב"ה דבר זה במדת האמת במה שהציל את בניו וזוהו נעשה מדת הקב"ה אמת, ואין להאריך בזה :

דודר לה' כי טוב כי לעולם חסדו, אמרו במדרש אין להם לישראל שישלמו אלא הודאה על כל טובה שעושה להם וכן הוא אומר אודך כי עניתני ותהי לי ליושע וכן אומר אלי אהב ואודך וגו', פירוש ענין הודאה ב"ל שהוא מודה לו ומשלים עצמו אליו כי כל מי שמודה לאחר מפלים עצמו אליו שהוא חסד רשותו ומה שהוא מפלים עצמו אל הש"י זהו תלומדים נקרא אמת מפלים עצמו ונשאו אל הש"י לכן ההודאה היא תלומדים על הפניות ולפיכך אומר הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, שרצה לומר שכל הנבראים יתנו הודאה להקב"ה ששם כלם עושה חסדים. ואח"כ אמר יאמר נא לישראל כי לעולם חסדו כי יש לישראל לומר כי לעולם חסדו בפרט בשביל שחסדו מיוחד לו לישראל וכן חסדו מיוחד על בית אהרן, וכן חסדו מיוחד על יראי ה' מפני שהחסדים הם מחולקים חסד שעשה עם בית ישראל בפני עצמו לפי שזה בניו בעצם וראוי לעשות חסד איתם מזה זכ, וכן בית אהרן הם אהבים ה' עושה איתם ג"כ החסדים מיוחדים וכן יראי ה' במה שהם יראי ה' כוהן ג"כ עמם בחסדו, ומתחלה כלל אותם ביחד בענין ההודאה שכולם יתנו הודאה וישלימו עצמם אל הש"י, אפי' שאין החסדים שוים סוף סוף בזה הם שוים ואח"כ מחלק ביניהם לפי שהוא יתב' עושה חסד עם ישראל בפני עצמו ועם בית אהרן בפני עצמם ועם יראי ה' בפני עצמם, וכבר אמרנו למעלה ענין השלשה אשר חכמים כאלו ואין להאריך, ועוד יש לך לדעת כי ההודאה כמו שאמרנו היא השלמה אליו יתב' שהוא ענין ההודאה שהיא השלמה עצמו אל הש"י והשלמה הזאת שהוא מפלים עצמו אל הש"י הוא הדבקות בו במה שהוא מפלים

כי אמילס, פעם שנית אחר סבוי גם סבצני שהא עמיד להרעיש כל העולם ולהעלותם על ירושלים שנאמר למה רנשו גוים והם נשכרים שנאמר בשם ה' כי אמילס, פעם ב' שהוא עמיד לפרד על כל המדינות להוציא מהם חרזות והמה נשכרים שנא' בשם ה' כי אמילס, הנה זכר ב' פעמים שיעלה על ירושלים בפעם ראשון יוצאו עמו רבוי האומות, בפעם הב' יהיה מרשיע אותם בחזקה ובגבורה, בפעם ג' ישרע על כל המדינות ויעלו מהם חרזות של גוים ויביאם אל ירושלים עד שלא יהיה ערך ויחום כלל לרבוים עם ישראל לכן אחר בפעם הב' סבצני כדבורים וגו'. וראוי להבין דברים אלו :

דבר ראשון דמיתא לנפול וה' עזני, היה לו לומר דמה דמיתא לנפול. ונמצא במדרש זוהר שאמר כך לנכח אל הילך הרע העומד על ימינו לשטנו שדוחה אותו לנפול וה' עזני, והכי אמרי' בפ' החליל יתרו של אדם מבקש להפיל את האדם והלמלא הקב"ה עוזרו לא יוכל לעמוד שנאמר אופה רשע ללדיק ומבקש להמיתו וזהו דמה דמיתא לנפול וגו'. עזי וזמתי י. לא כחש עזי בקבון שפתי וזמתי י. שפתי שר"ל העוז ומרמז י. היה לי לעוז ולזמתי ולא כחש ג"כ היה לי לישועה כי ויהי לי לישועה חוזר על הקב"ה לא על העוז והזמתי : קור רנה וישועה, סי' כאשר מרמזים הלדיקים באהלים אז הם מוסיפים כח וגבורה למעלה עד כי ימין ה' עושה חיל, כי ואמר עוד ימין ה' רוממה ימין ה' עושה חיל, כי שמתלה ימיו הקב"ה עד ג' עולמות ולפיכך ימין ה' רוממה כנגד השמים שנקראים מרום כמו שאמר קדיש ששמי מקומא, ועוד אחר שמתלה ימיו של הקב"ה עד עולם העליון וכנגד זה אמר ימין ה' עושה חיל : לא אמות וגו', ר"ל שחפץ שלא ימות לא בשביל שחפץ בחיים רק כדי לנפול מעשי י. יבור וגו'. סי' עוד שצח על הלל כי אף היה ראו ליוסרין היה גובה הש"י חסאו ומכל מקום היה נכון אותו למות : פתרו לי שערי זדק. עולם הנבדל נקראו שערי זדק כי שם הכל צדק. אבא בם אודה י. כלומר אכן סודאם אל הש"י ואשלים עצמי אל הש"י להיות דביקמי בו ית'. זה השער לה' לדיקים יוצארו כי הם יש להם דבקות בעולם צליון : אודר וגו' אף כי פבר אחר הדור למעלה זהו ענין אחר כי השוראה שטיח למעלה היא על שטיח זה עליו נרה ויטל ממנה שלא באה ובאן כבר היה צדאם והוציא אותו. ולפיכך למעלה אחר אהבתי כי ישמע ה' את קולי וגו' אפסונו חבלי מות וגו' כל הדברים האלו שטיח זה נראה ויטל ועל זה אמר הדור וגו' ובאן מן המיזר וגו' שכבר היה צדאם והוציא ממנה ועל זה אודר כי עניתי וגו' : אבן מאסו הבונים. דבר זה עוד יותר מעלה של די זה שחילואי משפלות רק שטיח לראש פנה : במאת ה' היםה זאת היא נפלאה צמינו, שהוא דבר שלא צדצע והש"י סדר זה היום משעת ימי בראשית כי כל גם ופלא שהש"י עושה שלא צדצע הוא נכבד צדצע ימי בראשית כמו שהארכנו בסקדמה ושם נאבאר בארכיות

למה האויב בידו ולפיכך אחר פוז לחסות בה' מצמות צדיקים כי השכר שנותן ללדיקים יותר יש צמחון פן השכר אשר מבקש הדיב שלא יוכל הנדיב לעשות פוז בזה : כל גוים סבצוני בשם ה' כי אמילס סבצוני גם סבצוני בשם ה' כי אמילס, סבצוני כדבורים דומה כלש קוים בשם ה' כי אמילס, זכר ב' פעמים סבצוני כנגד הגוים אשר הם מתנגדים לישראל בג' הסנגדות, הא' מאד החילוק שיש ביניהם שהרי אינם אומה אחת כי כל אומות בעולם שהם מחולקים מתנגדים זה אל זה וזה אף באומות עולם עצמם, ולפיכך אחר כל גוים סבצוני בשם ה' כי אמילס. ועוד יותר יש התנגדות לישראל עם האומות בפרט, כי ישראל ואומות מובדלים לגמרי שאין השתתפות יחד ושאר האומות ח"ט שיש חלוק ביניהם מפני שהם מחולקים יש להם השתתפות ג"כ שהם אומות מקדמים אבל ישראל והאומות אינם משתתפים כלל בשום דבר והם נבדלים, כנגד זה אמר סבצוני גם סבצוני בשם ה' כי אמילס ועוד יותר יש התנגדות לישראל והאומות כי יש אומות אשר הנלחם לישראל לא ימלא כאשר אומה האומות בהללה, וכן כאשר ישראל בהללה אין אומה האומות בהללה, וזה שאמר הכתוב אמלאה החריבה לא נאמלא זור אלף מחורבנה של ירושלים וכן לפיכך למה חבנה וסבון צמחה בימינו כאשר חסרב עוד עיר זור, ולפיכך כל גוים מסבצין את ישראל וזהו ענין ג', וכל התנגדות הוא התנגדות יותר מן הראשון לכן בראשון נאמר כל גוים סבצוני בשם ה' כי אמילס, בשני הוסיף לומר סבצוני גם סבצוני, בג' הוסיף לומר סבצוני כדבורים דעכו כלש קוים בשם ה' כי אמילס, ועוד דע כי אלו ג' סבצוני כנגד ג' דברים שהאומות רוצים לאבד את ישראל ח"ט. בראשון הם רוצים לאבד ישראל בשביל, כי לא יחשבו ישראל יתדם כלום ולכן אחר כל גוים סבצוני שחוששים לאבדם מפני שהם הרבנים וישראל אומה קטנה ביניהם ועם כל זה בשם ה' כי אמילס, ואז הם באים בכת וביד חזקה על ישראל ועל זה אמר סבצוני גם סבצוני ששם הודרות יותר ולכן כלל הלשון נגד הודרות הגדול שיש להם ועם כל זה בשם ה' כי אמילס, שפס שטיח הוא הודרות עד שנאים בזה אשר אין ערך ויחום רבויים נגד ישראל כמו רבבות אנשים קבאים לחסות על איש אחד הלא נחשב זה אין ערך לגמרי ביניהם ולא שייך בזה מלחמה וגבורה כי מה יצאק אדם אחד נגד כמה רבבות כי דבר זה אין ערך. ועל זה אמר סבצוני כדבורים כי אין ערך לרבוים על דבורים אל האדם ועם כל זה בשם ה' כי אמילס, וכן מוכח במדרש כי דרשו מקרא זה על גוג ומגוג לפי שגוג ומגוג ראש ועיקר כל האומות לפיכך נקרא משיח וראש ולפיכך הוין מתנגד לישראל ולא אל ישראל רק להש"י כמ"ס למעלה בסקדמה ע"ש, ואמר במדרש ג' פעמים עמיד גוג ומגוג למות על ירושלים, פעם ראשון אחר כל גוים סבצוני שטיח לנכסם כל העולם ולשעורם אל ירושלים והם נשכרים דכתיב בשם ה'

באריכות: ואמר אלה ה' הוסיפה נא, שלא יהא מלגד
 לו אלה ה' הליחה נא יותר ממה שהיה: ברוך הבט
 לעבודתו בשם ה' יהיה ברוך וצרכונכם מבית ה' הם
 דברי הכהנים שאומרים כך לבאים לעבוד לו יתבצר
 וזה יותר מן ברוך כי ברוך מעלמו משמע והוסיף
 קרעו שנאמר בלע אמרתו ועתיד הקב"ה להחיותו
 שנאמר אז יתלה שמוק סינו, פי' כאשר היו משבחין
 את הש"י בלע יסיר וסבבה הנה הוא שבה שהש"י
 מתרומם על העולם ונבדל מן העצב כי כן מורה
 מלת אז שהוא אחד ריכב על ז' ימי בראשית שהוא
 העצב. ועוד לשון זה שהוא כמו באותו עת ולשון זה
 אינו המשך זמן שהרי אומר באותו עת לבד ופסי
 שאינו המשך זמן הוא למעלה מן הזמן ולפיכך
 בשבט זה היו מלבישין הש"י חלוק של תפארת שהרי
 ר' יוחנן קרא למאני מכבדיו, וה"ל ההפך שהכבוד
 יקרה חלוק ג"כ. וע"ז החלוק היו כפונים כל אז שבחורה
 שכולם הם מורים על כבודו יתב' שהוא נבדל העצב
 המחמיר והכו הכבוד כי אין כבוד יותר מה כאשר הוא נבדל
 מן כל יצורף ויוחס בשמי שהבשמי אז אשר מלוך אל
 הגשם אין בו תפארת כי יש בו עבירות וגמות גשמי
 ודבר זה צו לחזר בהקדמה בכמה מקומות, וזה
 המלבוש הוא לו מן החמנונים ולפיכך התנא שאלו
 ח' שבחים כולם נאמרו על הצניעות שבחמנונים שהרי
 אמרו יודו וישבחו ויפארו וכו'. אבל הש"י שבחים
 בישיבה אינם נאמרים על האדם רק עליו יתב' כי
 כך נאם שיר ושבחה, ופי' ענין זה כי כאשר לישראל
 נעשה הנם שהנם הוא למעלה מן העצב וזה ראוי
 להלל להקב"ה בלע שום שבח מורה שהוא נבדל מן
 העצב ולפיכך מלבישין אותו החמנונים יתב' ג"כ
 חלוק של תפארת וכשמרד הבית בחמנונים שאלו אין
 כבוד ותפארת בחמנונים שכבר מרד כבוד הבית ולפיכך
 חלוק של תפארת שהיה בחמלה אל הש"י מן הנבדלים
 קרעו. ולפיכך אמר הכתוב בלע אמרתו כי אמרת
 מלשון פאר כמו את ה' האמרת וכו' האמירך וגו',
 לפי שהתפארת שהיה לו מן החמנונים הוא בלע"ז קרע
 ובשל אותו, ויש בזה עוד דברים שפלאים בלבוש
 תפארת שחקוקין עליו כל אז שבחורה ואין לסארג.
 ולדעת ר' יהודה קשיא למס קרעו בשבחה ברכת
 השיר ואילו בצרכה אמרין מקום שנהגו לבקר אחרי:
 יבך אחרי ונא קראו ברכת השיר, וייראה לומר
 דקראו ברכת השיר במתני' לומר אש"י דשבחה דוכתי
 אין חייב לומר יהללך כאן ציל ספח חייב לומר
 יהללך משום שיש למר פירה זהייב דקאמר ברכת
 השיר ואחר שבחם יהלל יס לו לומר שיר, וס"ל לר'
 יהודה שיונא ביהללך במס שיש לו לומר שיר. ור'
 יוחנן אמר בשבח כל ח' תבדך את שם ה' אלהינו זהו
 השיר שיאמר ולפיכך משיים בישיבה הכומר בשיר
 זמרה מתן אל ח' העולמים, ומכר ג"כ ח' שבחים
 בשבחם כבוד ה' הם יודו ויבדכו וישבחו ויפארו
 וירוממו ויעריצו ויקדשו וימיינו, כי רמז נסיון
 בשיר אלו ח' שבחים כמנין א"י כמו שנאמר למעלה,
 ולפיכך היה ר"ל שאין לומר יהללך וגם השבח שהרי
 שיהיה

באריכות: ואמר אלה ה' הוסיפה נא, שלא יהא מלגד
 לו אלה ה' הליחה נא יותר ממה שהיה: ברוך הבט
 לעבודתו בשם ה' יהיה ברוך וצרכונכם מבית ה' הם
 דברי הכהנים שאומרים כך לבאים לעבוד לו יתבצר
 וזה יותר מן ברוך כי ברוך מעלמו משמע והוסיף
 קרעו שנאמר בלע אמרתו ועתיד הקב"ה להחיותו
 שנאמר אז יתלה שמוק סינו, פי' כאשר היו משבחין
 את הש"י בלע יסיר וסבבה הנה הוא שבה שהש"י
 מתרומם על העולם ונבדל מן העצב כי כן מורה
 מלת אז שהוא אחד ריכב על ז' ימי בראשית שהוא
 העצב. ועוד לשון זה שהוא כמו באותו עת ולשון זה
 אינו המשך זמן שהרי אומר באותו עת לבד ופסי
 שאינו המשך זמן הוא למעלה מן הזמן ולפיכך
 בשבט זה היו מלבישין הש"י חלוק של תפארת שהרי
 ר' יוחנן קרא למאני מכבדיו, וה"ל ההפך שהכבוד
 יקרה חלוק ג"כ. וע"ז החלוק היו כפונים כל אז שבחורה
 שכולם הם מורים על כבודו יתב' שהוא נבדל העצב
 המחמיר והכו הכבוד כי אין כבוד יותר מה כאשר הוא נבדל
 מן כל יצורף ויוחס בשמי שהבשמי אז אשר מלוך אל
 הגשם אין בו תפארת כי יש בו עבירות וגמות גשמי
 ודבר זה צו לחזר בהקדמה בכמה מקומות, וזה
 המלבוש הוא לו מן החמנונים ולפיכך התנא שאלו
 ח' שבחים כולם נאמרו על הצניעות שבחמנונים שהרי
 אמרו יודו וישבחו ויפארו וכו'. אבל הש"י שבחים
 בישיבה אינם נאמרים על האדם רק עליו יתב' כי
 כך נאם שיר ושבחה, ופי' ענין זה כי כאשר לישראל
 נעשה הנם שהנם הוא למעלה מן העצב וזה ראוי
 להלל להקב"ה בלע שום שבח מורה שהוא נבדל מן
 העצב ולפיכך מלבישין אותו החמנונים יתב' ג"כ
 חלוק של תפארת וכשמרד הבית בחמנונים שאלו אין
 כבוד ותפארת בחמנונים שכבר מרד כבוד הבית ולפיכך
 חלוק של תפארת שהיה בחמלה אל הש"י מן הנבדלים
 קרעו. ולפיכך אמר הכתוב בלע אמרתו כי אמרת
 מלשון פאר כמו את ה' האמרת וכו' האמירך וגו',
 לפי שהתפארת שהיה לו מן החמנונים הוא בלע"ז קרע
 ובשל אותו, ויש בזה עוד דברים שפלאים בלבוש
 תפארת שחקוקין עליו כל אז שבחורה ואין לסארג.
 ולדעת ר' יהודה קשיא למס קרעו בשבחה ברכת
 השיר ואילו בצרכה אמרין מקום שנהגו לבקר אחרי:
 יבך אחרי ונא קראו ברכת השיר, וייראה לומר
 דקראו ברכת השיר במתני' לומר אש"י דשבחה דוכתי
 אין חייב לומר יהללך כאן ציל ספח חייב לומר
 יהללך משום שיש למר פירה זהייב דקאמר ברכת
 השיר ואחר שבחם יהלל יס לו לומר שיר, וס"ל לר'
 יהודה שיונא ביהללך במס שיש לו לומר שיר. ור'
 יוחנן אמר בשבח כל ח' תבדך את שם ה' אלהינו זהו
 השיר שיאמר ולפיכך משיים בישיבה הכומר בשיר
 זמרה מתן אל ח' העולמים, ומכר ג"כ ח' שבחים
 בשבחם כבוד ה' הם יודו ויבדכו וישבחו ויפארו
 וירוממו ויעריצו ויקדשו וימיינו, כי רמז נסיון
 בשיר אלו ח' שבחים כמנין א"י כמו שנאמר למעלה,
 ולפיכך היה ר"ל שאין לומר יהללך וגם השבח שהרי
 שיהיה

פרק ששים וחמשה

ואמרין בשבחה ואומר ברכת השיר וקאמר בצמח
 מאי ברכת השיר רב יהודה אמר יהללך
 ור' יוחנן אמר נאמא כל ח' ואילו אומרים שיהיה יהללך
 ונאמא כל ח', וביהללך יש שמנה שבחים כאשר תעין
 בזה חמא שאין כאן רק ח' שבחים שהרי יהללך
 שחולק מן שאר השבחים שאמר יהללך ה' כל מעשיך
 ולא מלאו רח' לשונות של שבה ביחד יודו ויבדכו
 וישבחו ויפארו וירוממו ויעריצו ויקדשו וימיינו וכך
 הוא העיקר ואלו ח' שבחים הם ידועים שכן כל שירות
 תאמרו הם בלע"ז כמנין א"י יסיר משה אל יסיר ישראל
 אל דבר יהושע ואז דבר גדול ונסלא מאוד כאשר
 כמנין ודבר זה מאמר למעלה בלע"ז שירה ע"ש, ובמדרש

אז עבד ליה, ויש מפרשים דכוס ה' רשות, ואין אנו נוהגין בכוס ה', ואנו אומרים הלל הגדול אחר הלל ואח"כ נשחט יסמינו הלל הגדול על הלל. ואמרו בגמ' ולמה נקרא הלל הגדול שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזון לכל בריה, פי' כי יש בכלל הגדול כ"ו בלי"ח ובו חכר נותן לחם לכל בשר כל"ח, ונקרא הלל הגדול על שם הקב"ה שהוא יושב ברומו של עולם ומחלק מזון לכל בריה, וענין זה שהקב"ה יושב ברומו של עולם בא להודיע שה"י אשר הוא קיום הנמצאים ולכך נותן לנמצאים קיום ומפרנסם, ודבר זה הוא עליון במעלה יותר מן הבריאה לכך אמר שהקב"ה יושב ברומו של עולם כשהוא מחלק מזון להודיע על גבורתו יותר גדולה משאון בא ממנה וראויים עצמותם הם על זה, שהרי תחית מזון הוא לכל בריה וכל בריה משוקצת בו ואין ספק כי דבר כזה יותר עליון מן עיקר הבריאה שכל בריאה ובריאה יש לה יצירה מיוחדת שאין זה כזה אבל במזון הכל שוים כי גם מזונות הכלב ראו' למדם ולכביך המזון דבר השווה לכל הוא גדול וקטן אחר ומחלק מזון לכל בריה, ויודע יש ענין מופלא מאוד במ"ש שהקב"ה יושב ברומו ש"ע מחלק מזון לכל בריה לפי שכלונו בזה לומר כי שה"י הוא עלם הנמצאים לפי שכל הנמצאים מלך עצמם ר"ל מלך עמם מהותם חסרים שכל עלול הוא חסר ולר"ה הוא אל העלה שהוא מקיים אותו בשביל החסרון שבו והש"י מקיים הנמצאים ע"י הפרנסה שנותן להם ולפיכך הפרנסה שהוא מחלק לנמצאים מורה על שכולם הם עלולים והם חסרים והוא העלה יחז' לכך לריבים לקיומם ית' וזה נקרא שהוא יושב ברומו של עולם, ר"ל כי העלה הוא על העלול במדרגה וזריזין לו כל הנבראים שהם חסרים מלך עצמם, ומזה ג"כ טעם כי המזון הוא יותר במדרגה מן הבריאה עצמה כי עמם הבריאה מלך מהותו שהוא בריאה זאת הוא עלול והוא חסר ולר"ה לקיום ר"ל לפרנסה אבל הפרנסה הוא קיום הנברא ולפיכך יש למזון יותר מדרגה, ודברים אלו כאשר טען אותם הם דברים ברוכים, ויש עוד דברים נפלאים ועמוקים מאוד ויתבאר עוד בסמוך: ויש בכלל הגדול כ"ו כל"ח כי שם בן ד' עולה במספרו כ"ו והוא המפרנס לכל והמחלק לכל בריה מזונות כי זה השם הוא הנקרא השם הגדול והמיוחד והוא שם העצם המקיים את כל הנמצאים וממנו הפרנסה שהוא קיום הנמצא לפיכך יש כ"ו כל"ח נגד השם הגדול הזה, ומתחיל הדור לבי' כי טוב לבי' ואח"כ מספר הנבחרים כי הוא אלהי האלהים וזהו הנהגה הראשונה כי האלהים בכלן הם המלאכים שנקראים אלהים והוא בראשם ולפיכך נקרא אלהי האלהים, ואדוני האדונים הם כח המלאכים מושלים על העולם ונקראים אדונים שהם אדונים העולם ודבר זה ברור. וכלל המלאכים בשני שמות. יש מלאכים עליונים הפועלים בדברים שהם בעולם ונקראים אלהים שכל אלהים הוא פועל בעולם הזה, ויש שם מלאכים את השמאונים והם נקראים אדונים כי האדון מנהיג את אשר תחתיו ולא בראש ולפיכך

שניהם שבת אחד כמו שהתבאר לעולם וכל שזכר ביה ל'וך נזכר בישיבתם אלא שנהגו לומר יהללך כדי לחסום ההלל. ולפי זה יש לחסום ביהללך, וכחז' הרא"ש והמור שלם לחסום ביהללך וחיתומים אחר נשמת, ולכ"י קשה מאוד א"כ למה אומרים יהללך אם אין חיתומין אחריו דמה נזכר יותר ביהללך יותר ממה שזכר בישיבתם כשלא הם חותומין ביהללך י"ל מפני שזוהרים לחסום אחר ההלל לכך נ"ל יהללך אבל אם אין חותומין א"כ למה לי יהללך והגוהגים שלם לחסום ביהללך משום דאמרין ואומר עליו ברכם השיר ולפיכך אמרו דחז' ברכה משמע ולא ב' קשיא מנן שלם לחסום ביהללך, דהא ברכה השיר דתנא' הוא נשמת אליבא דר' יוחנן ואילו מן יהללך לא איירי כלל דודאי נ"ל כמו בכל מקום אחר ההלל שחומרים יהללך, גם התוספות פירשו ש"ל נשמת וגם יהללך בפני שאומרים אותו אחר ההלל תמיד ור' יוחנן תנא' ש"ל יהללך וגם ברכה השיר, וא"כ בין לרב יהודה ובין לר' יוחנן ראוי שהיה חותומין ביהללך כמו אחר ההלל ולפי הראשון אם באנו לחוש לפסיקא אין לו לחסום בישיבתם בא"י וכו' דשאל הלכתא כרב יהודה אבל ביהללך הכל מודים כמו שפירשו התוספות ג"כ, ומ"ל כדאי הוא רב אלפס להחזיק המנהג שזוהרים לחסום בישיבתם שפסק כרב יהודה לומר ישתבח וחותם בישיבתם ובו יש ט"ו שצחים שיר ושבתה הלל וחמרה עוז וממשלה נחם גדולה וגבורה טהלה ותפארת קדושה ומלכות ברכות והודאות, והבן החילוק בין השבחים שביהללך כולם הם על תשבתם ידו ויברכו וישבחו ויפארו וירוממו ויעריצו וכן כולם אצל בתחיתם ישבתם חנים על המבצר והוא דבר נפלא כאשר טען, כי ח' שצחים של ישבתה הוא חלוק של תפארת שלבש הקב"ה מכת ישראל דכתיב את ה' האמרת אבל אלו ט"ו שצחים הם להקב"ה מלדו יתב' ולא מלד ישראל ולפיכך אמר כי לך נאה שיר ושבתה וגו', ומשג' שכל חתימה יותר שבת ולפיכך בכלל אנו חותמין ביהללך שבו ח' שצחים כמו שהתבאר אבל נשמת שצחים ב' ח' שצחים הן הם יודו וכו' חותמין בישיבתם שבו ט"ו שצחים כמיני י"ה ואליבא דהכל חייב לומר שיר, וחילוק יש בין הלל ובין שיר כי הלל הוא על הסוב והחשך טעם אבל השירה לתת שירה על גבורתו יתבצר ולפיכך ביהללך יש בו ח' שצחים של שירה ודביו שצחים נקראו שירה או ט"ו שצחים של ישבתה ובין אם הם ח' או ט"ו כולם נרמזו בצירוף הם ח' התחלת השירה אז ישיר מנין א"ח שמונה. וט"ו שצחים של ישבתה דורש במדרש משירת הים כדליתא בעור א"ח. **כ"ו** רביעי גומר עליו את ההלל חמישי תמר עליו הלל הגדול דברי ר' מרכון ויש אומרים ה' רועי לא אחסר, וגרסא כל המפרשים כוס ה' אומר עליו הלל הגדול והרשע"ה לא גרם כוס ה' רק גרם כוס ד' גומר עליו הלל הגדול ע"כ, ואין דברי נגד כל המפרשים, ואע"פ דלא נזכר כוס ה' במשנה דלדמות מד' לא יעשה אבל ה' יעשה ותפוז מן היחודמר הוי

ולפיכך צכל מעשה בראשית נאמר אלמים שבא השם הזה על שהוא ית' טועל הכל, ואח"כ אומר לעושה נפלאות גדולות לבדו אחר שהזכיר שהוא אלמי האלהים ואדוני האדונים שהם המלאכים הגבוליים אחר לעושה נפלאות גדולות כמו שחקנו חכמים רופא חולי כל בשר ונפילת לעשות. שהש"י עושה מעשים נפלאים עד שהם רחוקים מדעת האנושי, ואין ספק כי אלו מעשים הם למעלה מן הסבט לגמרי ויש במעשים אלו כח נבדל ולפיכך מזכיר אותם קודם הזכר לעושה השמים בתבונה כי המעשים המופלאים האלו הם למעלה מן השמים שהם גשמיים, ואח"כ התחלת העולם לעושה האמים בתבונה כל"ח, ואח"כ הארץ כי השמים והארץ שקולים, ואח"כ האור שהוא עליון על הכל כי שמים וארץ הם העולם, ואח"כ זכר חלקי העולם, התחיל באתם היותר חשובים לעושה אורים ואח"כ הירח, ומתחלה אומר לעושה אורים גדולים שר"ל כי שני המאורות שים נבראו כראיתא ב' אלו מריפות, ולפיכך אומר לעושה אורים גדולים ואח"כ את השמש לממשלת יום ואח"כ הירח וכוכבים לממשלת לילה. א"כ שר"ל כי שני דברים הם האור שלהם והממשלה שמושלים השמש והירח ולפיכך קולל האור של שני המאורות כי הם אור אחד הוא לעושה אורים גדולים והממשלה מחלק ביניהם כי ממשלת השמש מהולק מן הירח ויש להם ממשלות הפכים, ואחר שזכר סדר העולם וכל אלו הם נבראים בחסדו שהרי הקב"ה נתנם להשפיע לפיכך על כל דבר נתן ופעל אחר עליו כל"ח, ואח"כ בפערי שהוא קדוש כדרך כל פערי שהוא קדוש אומר למכה מזרים בצבוריהם ודבר זה הוא אחר סדר מעשה בראשית שפעל העולם וזוים ז' שבת ממעשה העולם זכר אח"כ הויית ישראל שנקעו לעם והתגבסו שזה ג"כ צריאה נחשבת משלים העולם והם נורת העולם וצריאה זאת היא יותר עליון על מעשה בראשית ודבר זה ידוע מבואר נגלה, ולפיכך אחר ששים ענין סדר העולם בפערי התחיל לספר מעשה אחר למכה מזרים בצבוריהם וזאת המכה התחלת הגאולה, וכן מונה והולך מעשה אחר מעשה שפעה הקב"ה לישראל עד נחלה לישראל עבדו כל"ח. ואח"כ שבשפלו זכר לנו כל"ח, כלומר אע"ג שפסעמים באים ישראל בשפלות בשביל חסאם זכר אותם בשפלות וכן ויפרקנו מזרינו כל"ח ואח"כ אומר נותן לחם לכל בשר כל"ח, זכר דבר זה אחר הגאולה מן ויפרקנו מזרינו כל"ח, לומר כי דבר זה שהוא נתינת מזון לכל בשר הוא יותר עליון במעלה מכל והוא אחרון, ולפיכך אחר שם אחר ר' אלעזר קאים מונות של אדם יותר מן הגאולה דאילו בגאולה כחצי התלאך הגאולה מלאך בעמלם ואילו במוננות כחצי האלהים הרועה אותי מעודי, ובדבר זה בא לתקן למה זכר נותן לחם לכל בשר כל"ח אחרון לכל מעשה ה' ולפיכך אומר כי ה' הוא בשביל שהמוננות הוא יותר עליון מכל הנסים ודבר זה הוא עמוק מאוד, ולפיכך תקנו כוס ה' לומר עליו הלל הגדול כי אחר שחקנו חכמים ד' כוסות נגד הגאולה כמו שהפאר על חסדי ה' תקנו

לשלים סדר ה' אשר הוא עושה עם צדיקיו והוא הקיום והפרנסה שהוא מחלק לכל העולם והוא יותר מן הגאולה, וכדי שידע לך איך המוננות יותר מן הגאולה, דע שכל האברים מקבלים החיות מן הלז, ולא מוכל לומר כי זה האבר מקבל חיות מאבר אחר ואחר האבר מקבל החיות מן הלז רק כל האברים מקבלים החיות מן הלז, וכך כל הנמצאים כולם מקבלים החיות מן הש"י תחלה בלי אמצעי. והיינו דאמרינן בפ"ק דברכות מה הקב"ה זן את העולם כך השפעה זנה את הגוף, פ"י נותן לו קיום ולפיכך אומר שהמוננות הם מן הש"י, ופירוש זה כי הנמצאים כולם מקבלים החיות מן הש"י תחלה בלי אמצעי, ומפני שהמוננות ג"כ חיותו של אדם לכך מקבלים כל הנמצאים המזון שהוא חיות האדם ממנו יתבדך. ולפיכך אחר שבשפלו זכר לנו הזכיר נותן לחם לכל בשר מפני שהמזון יותר גדול מן הגאולה ואח"כ מביים בדודו כמו שהתחיל לומר שכלל הוא הודאה, ומזה טעם למה תקנו כוס חמישי כי אחר שחקנו ד' כוסות של גאולה תקנו כוס חמישי נגד הפרנסה שהוא יותר מן הגאולה רק שהוא רשות בעצלה זהה תקנו ד' כוסות בשביל הגאולה, אבל בודאי מזה איכא כי כוס ה' הוא השלמת הגאולה כי אחר שגאל אותם היה מפרנסם בכל צרכיהם והכל בכלל גאולה כמו שנתבאר למעלה זה ענין כוס ה', וכבר אמרנו לך כי הגאולה באה מעולם הנבדל לעולם הרבוי הזה הוא עולם הסבט, וגם אמרנו והרצוי מהתחלק הוא מתחלק לד' דדיו ולפיכך הדבר שהוא בא מעולם הנבדל לעולם הרבוי מתדבב עד ד' והם ד' לשומת של גאולה. אמנם כבר אמרנו לך למעלה שאין הרבוי בעולם הזה מחולק רק הוא רבוי מתאחד ורבינו אשר הוא מתאחד הוא מספר ה' כמו שהפאר לך למעלה, כי החמישי הוא מתאחד את הארבעה שאל יהיו מחולקים אלו ארבעה כי האחד אשר הוא באמצע הארבעה הוא מתאחד עם לזה האמצעי המתאחד הכל מדריגה יותר עליונה מן הכל, גם האמצעי הוא מיוחד נבדל מן הארבעה וכעד האמצעי הפרנסה שהוא דבר מיוחד והוא במדריגה על הגאולה, ודבר זה מבאר לך ג"כ למה כוס ה' רשות כי המוננות לפי גודל מדריגתן שהם על הגאולה אינם חיוב על האדם כי החיוב הוא בדברים אשר הם קרובים אללנו אבל דברים אשר הם רחוקים אללנו יותר אין אנו מחויבים בהם אבל הם רשות דדיינו מזה ודברים אלו צריכים מאוד, ולפי זה מה פעם יש לומר ה'ל הגדול על כוס ד' ולא עוד אלא שמשפיק בין הלל ובין שמת בהלל הגדול אין פעם לדבר הזה כלל. וכבר אמרנו והוא הנכון שכוס ה' עיקר תקנתו היה בשביל הפרנסה שהיא גדולה על הגאולה, טעם לך דהא יש אומרים שצריך לכו שיש לומר ה' רועי לא אחסר על כוס ה' מוכח שיעקר כוס ה' בשביל המוננות מתקן לך יש לומר עליו ה' רועי לא אחסר ואין ענין דבר זה אל הלל ואל נשמת כלל, ואף ע"ג דק"ל כ"י מרסות דאמרי' הלל הגדול מ"מ עיקר הלל הגדול דאמרינן בשביל מותן לחם לכל בשר כל"ח, ואין זה שייך להלל

וכן כל הדברים אשר נעשה צליז זס ימשה בשמחה גדולה כאלו הוא יאל ממזרים ומכל שכן הלל וסירה ישורר לו יסנדר בשמחה ובנשה ברהס על הגאולה שנאלנו .

פרק ששים ושישה

אמר יהודה בן בצלאל זלח"ה

באשר לכל דבר יבוקש חכמיה ולכי ענין שלו יש לו לו חכמיה שחם היה הפעל פעל חשוב וגדול ראוי שיהיה לו ג"כ חכמיה חשוב שזין ראוי שיהיה חכמיה פחות ופעל לפעל חשוב, ומכ"ש פעל האל שכל פעולותיו בחכמה והשכל, שכל פעולותיו ומעשיו הם הולכים לחכמיה ראוי לפי הפועל, וכאשר ראוי צריאת מזרים שפעל השם נוראות גדולות מאוד והוא בעצמו ובכבודו הוציאה ממזרים אי"כ ראוי שיהיה לפועל הזה חכמיה ויהיה חכמיה חשוב כפי ערך הפעל אשר פעל השם למען אומה חכמיה, וכאשר מלאנו בכבוד שחכמיה הוציאה הוא שיהיה לישראל לאלהים וכדכתיב בתחלת הוציאה והוצאתי אתכם משחת סבלות מזרים ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים, ובסוף פרשת תצוה כתיב המוציא אתכם מארץ מזרים לשכני בחוכם, מוכח כי תחלת הוציאה היה על מנת שיהיה להם לאלהים, ולפיכך יבאו הפרשיות כסדרן דמתחלה הוציאה ממזרים ואח"כ נתן להם י' דברות והתחלת אכני ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מזרים לא יהיה לך אלהים אחרים ואח"כ שאר דברות ופרשת אלה המשפטים, כי מאחר שהוא לאלהים להם לריבים לקבל את משפטיו כי כל אלהים יש לו משפט במה שהוא אלהים, ולפיכך המצינו משפטו לפני ערכאות של עובדי ע"ז מייקר שם ע"ז שמקבל עליו משפט אלהי נכר שכל משפט שייך לאלהות והרי בכל מקום אצל משפט כתיב אלהים ונקדש בעל הבית אל האלהים וכן בכל מקום, ולפיכך אחר קבלת אלהותו מיד קבלת משפטיו שבוהם עמו מה שמקבלים משפט אלהי ישראל שדאי אלהים נקרא המנהיג את העם וכדכתיב עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו, ואין הנהגה בלא משפט שהמשפט הוא הנהגה בעם, ולפיכך תבין כמה גדול עון הכותב משפטו בערכאות של עובדי ע"ז שיואל משפט אלהי ישראל ונכנס תחת משפט אלהי נכר כי כל אלהות יש לו הנהגה והמציא משפטו בערכאות מייקר הנהגה אלהות אחר שהרי מיד אחר קבלת מלכותו בסיני נתן להם משפטים השייכים לאלהותו ואח"כ היה רואה לנכון ביניהם שהרי מיד אח"כ כתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בחוכם וגו', והנה התבאר כי חכמיה הוציאה שיהיה להם לאלהים ולהיות שכינתו ביניהם. ומענה יש לעיין בחכמיה הזו אם החכמיה חשוב ראוי שיהיה בשבילו פעל גדול, ויש לשאול מה השמים כסאו והארץ הדום רגלו ויהא שכינתו בעליונים ולמה בחר לשכון בתחתונים

והיה לנו לפשות כוס ה' או שלא לאמרו כלל ועוד הייך מוכר בכל התלמוד שיש לומר הלל הגדול על כוס ד' דאם לתנא דמחמ' לא הזכיר הלל הגדול וסבירייתא לא הזכיר רק כוס ה' ואנו שומרים הלל הגדול על כוס ד' לפי הנראה עקריק בזה סדר חכמים, כי אם לגרסת רשב"ם דגרם שיאמר הלל הגדול על כוס ד' וכבר אמרנו לך כי גרסת הספרים אינו כן, ועוד דמאי קעם ה' רועי לא אחסר לומר אותו עם הלל על כוס ד' אליבא דר"א, ורב אלפס פסק ברכה השיר ככ' יהודה ואין ז"ל שמח כלל ועל כוס ה' יאמר הלל הגדול ולא שמעו מדבריו שיאמר כלל הלל הגדול אם אינו עושה כוס ה' וכן הוא דעת הרמב"ם כמשמעות הכה ואין עוקרין הלכה ממשמעתה ומעטם הסלכה, כי לפי קעם אשר אמרנו בהלל הגדול מלתא אחריתי הוא ואין ענין לו אל הלל כלל כי עיקר הלל הגדול נתקן בשבילו נותן לחם לכל בשר, ולפיכך סמנהג אשר הוא ראוי לומר נשמח אחר הלל ואח"כ הגדול שבוהם אין שנוי דבר אף אם אומר הלל הגדול לך יאמר הלל ואח"כ ברכה השיר שהוא שייך להלל ודיינו נשמח אחר הלל הגדול, ונפלאמי איך מלאנו ידינו ורגלנו במנהג זה כיון דמתחלקת אחרים אם י"ל יהללנו או נשמח ואנו כתרומתו עבדין למה נחלק בין שיהיה ונפסקי בהלל הגדול, וכן פסק רש"י, רבא"ה כמו שפסק בעל הגהות מיימוני שהם סוברים שיל' סודו על כוס ד' ומ"מ יאמר נשמח אחר הלל ואח"כ סודו. וכן אף אומר שחם רואה לעשות כוס ה' שיל' נשמח על כוס ד', ויאמר הלל הגדול על כוס ה' אבל נשמח לא יאמר כי אם הלל לפי שברכת השיר שייך אל הלל שהוא שיר גדול, ואח"כ אחי ברכה יהיה על כוס ה' אם יאמר נשמח אחר הלל אומר אני כיון שאין כוס ה' קבוע לא תקנו לו ברכה וכן ראוי לנהוג. ואם לא יעשה כוס ה' יאמר הלל ויתחמו שיהללנו ואח"כ נשמח ואח"כ הלל הגדול כך יהיה דבור וכן יש לנהוג אם לא יעשה כוס ה' : ואחר כך כוס ד' אסור לו לאכול ולשת' כדי שישאר קעם המנהג בסיו דכמו שאכילה מסיק קעמא מפיו כך השפיה ג"כ ולא יקשה לך דבלאו הכי איכא ז' כוסות לאחר האכילה, שאני התם דמזוה הם, וכן כוס ה' בודאי יש בו מזוה וכיון דהוי מזוה שפיר אכל שאם שיהיה אסור להכל מסיק קעם המנהג הוין מן המים שחמרי הוין בהם קעם כלל וכיון שאין בהם קעם אינו מוציא קעם מזה ומותר, וכן פסק רב אלפס שאסור לשחות יין ואין לומר דוקא אכילה משכח קעמם ולא שניה דודאי אין חלוק דאם המשקה בר קעם הוא בודאי מבטל קעם המנהג שכל קעם מבטל קעם וכן הוא המנהג וכן הוא ראוי

ומצודה גדולה לספר צריאת מזרים כל הלילה (ולפסקו בהלכות פסח) כמו שעשו הדוקים בצני ברכ שמשקו צריאת מזרים כל הלילה עד זמן ק"ס של שחרית וכן יש לו לעשות לכל אדם לעסוק צריאת מזרים כל הלילה אף הוא אדם שאפשר לו לסיות בלא שניה ויתחבו בלבו כאלו הוא יאל ממזרים

רע לשמים והם גלוי עריות ברכת השם ע"ז, ושלט
מאות ציון וציון האדם והם גזל שלל יצול אחר ודין
ושפיכת דמים— שלל יהי' רע לבריות, והשביעי אבר
מן החי הוא הסחלה ושבה שלל יצא ליד אלו
עבירות וזה שהוא נגד יצר הרע נגד לו מלך זלז
שלל יחמוד לאכילה ויחמוד בטהרה קודם שיהא נפש
בשכיל יצרו ופדי לסוף ליצרו נחן לו מלך זלז
וכמו שאמרו חכמים ז"ל נפיה מקפעת רגליהן
דקציה ודוועלי מות שהמורה נחמה שיעור נפיה
שלל שמים שלל שמים יהיה לכם ערלים, והקצבים
אינם יכולים להסמיך לבספה עד שיהא נפש ודועלי
נדות אינם יכולים להסמיך עד שיהא נפש ולפיכך מלך
זלז אבר מן החי שלל יצא אחר יצרו שלל יצא
אחר יצרו לבטוף יחמד לו יצרו עשה כך ולבטוף
עשה כך עד שיעביר כל העבירות, וכן בפשט
העבירות בטובם לא תחמוד שהמלך של החיה החלפת
כל החסאים, והפיס יסד אלה המלות בלא תחמוד
כלולים לומר לך שכל המלות הם בכללים בלא
תחמוד שלל עובר חסא לא תחמוד הוא בלא לכל
החסאים ולפיכך אבר מן החי עביעית, ולאדם שלל
הוא לו הבשר כלל במקומו שלל יוכל מן עץ הדעת
שנאמר עליו שהוא טוב למאכל ותאווה לעינים שלל
ילך אחר יצרו וזהו שגרם לו החסא נדחית בקרא
שמשך אחר יצרו ולפיכך נחן לו אלו מלות, וזה
נחן לו שלל מלות ציון לציון בורא ושלל מלות ציון
ולציון האדם, וזה כי האדם חלקיו הוא הנוף והנפש
הם חלקי האדם והאדם בכללו הוא כולל חלקיו
כלשון מקבל ע"י החלקים נורת האדם. וזה דבר ג'
כמו הבית שחלקיו הם העצים והאבנים ואח"כ
נעשה ממנו הבית המורכב משניהם והוא ענין אלת
חלקיו ודבר זה נחמד למעלה פעמים הרבה מאוד,
וכנגד שלל יהיה חסא בנפשו לשמים נחן לו פ"ז, כי
כל החסאים א"ל שיהא בנפשו בלעד מן מע"ז
דכתיב למען תפסם את ישראל בלגם וזהו מע"ז ואמר
בפרק שלום הקו ודלמא מהרהר בע"ז הוא דכל
העבירות אין מאסרף מהעבירה למעשה חוץ מן ע"ז
דכתיב למען תפסם את ישראל בלגם, וא"כ החסא הזה
בלעד הוא לנפש, ונ"ע הוא לבשר מחמת יצרו
בגוף מתאווה לעריות, ודבר זה מבורר בטהרה
מקומום שחסא עריות הוא לנוף וכמו שאמרנו הורה
בטובת שיהא קרבה שפירם שיהא עשה מעשה
חמור כל קרבה יהיה מאכל חמור, הרי כי חסא
הערוה הוא ענין חמדי נוסף וכמה מקומום נחמד
דבר זה, ברכת השם הוא לאדם בטהרה שהוא אדם
מחובר מנוף ונפש כי ברכת השם הוא חסא בלשון
שמעך השם וגדל האדם שהוא חי מדבר, והנה
הדבור הוא נורת האדם הכולל הנוף והנפש ולפיכך
ברכת השם בלשון חסא האדם הכולל בלגם כמו שחל
עצמו דבר זה הוא בנפשו ועריות בגופו, ברכת השם
דבור בלשון שדבור הוא כולל האדם, ועוד דבר
והוא העיקר כי לך חסא ברכת השם הוא בכלל
האדם כי בלא חסא היה הוא טופר בעיקר שמעך
השם

בתחומים ודבר זה מעלין ולא מורידין יהיה
אלוהו בעליונים למה לר"ך בתחומים שהם עמר
רימה וחולעה. אמנם אם נחמד שכל דבר המצוי
תלוי בשכינתו בתחומים ודבר זה הוא הכל מעשה
הואר השאלה, וכאשר דבר כי הוא יצא מאסרף
למלאכה בטהרה שלל ערלים כי הוא יצא שהוא עלה
הכל רצונו בעלול וכאשר יש עלה יש כאן עלול נחמד
כי התקשרות הכנס הראשונה בנמלאכה מלך שהוא
יצא עלה להם והנמלאכה הם ערלים ממנו, וכבר
האמרנו בקשור הנכבד הזה למעלה אלו יוקרא תלוי
מחור הסנה, וכאשר התבאר זה א"כ אין עלין
לומר שמיזחדים בזה העלויים כי הם התחומים,
כי בטהר שנקראים העלויים הם קרועים בתחומים
והם כמו עלה נחשבים ואין עיקר עמם שהם
עלולים אבל התחומים בטהרה הם התחומים הם
עלולים בעמם, ולפיכך החבור האמתי יצא לטהר
הראשונה שהוא עלה בטהרה הוא בתחומים בטהרה
שהם עלולים בטהרה. ובמדרש רבות נדרש בראשית
וישמעו את קול ה' אלהים מחלך בגן עדן היום מהלך
אין כתיב כאן אלא מהלך עיקר שכינה בתחומים
היה כי חסא אדם הראשון נסתלקה שכינה
לרקיע ראשון חסא קין נסתלקה שכינה לרקיע השני
חסא דור אנוש נסתלקה שכינה לרקיע שלישי חסא
דור המבול נסתלקה שכינה לרקיע רביעי חסא דור
הפלגה נסתלקה שכינה לרקיע ה' עמדו סדומיים
וחמור נסתלקה שכינה לרקיע ששי עמדו מזרים צימי
אברהם וחמור נסתלקה שכינה לרקיע השביעי,
ואח"כ עמדו ז' לדיקים וסורידו שכינה בלרץ
אברהם יחזק יעקב לוי קהן עמרם משה דכמי
לדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עליה ורשעים מה
הם מושגים עליה וכי מורמים צלור אלא לדיקים
ישכנו שכינה בלרץ ע"כ, וביאור ענין זה כמו
שאמרנו כי מחלה כאשר נברא העולם ואין פחיתות
בעלול כלל היה הש"י מחמיר כאשר ראו
חבור העלם בעלול, ואין להתחברות רק
בתחומים בטהרה שלל ערלים בטהרה עד שנמלא חסא
בנמלאכה העלולים אז מפרדיס הדבוק ההוא עד
שאין כאן חבור העלם אל העלול, ואלו שבהם
חסאים שחמור העלולים לוי שחמלם בבריות
ועלומה נחן להם אלו מלות אבר מן החי ברכת השם
פ"ז גילוי עריות דיון גזל שפיכת דמים, וה' מלות
שהם חבור העלם בעלול פ"ז גזירותיו ומחיותיו בטהרה
שעלול מקבל גזירת ומלות העלם, ועוד יתבאר
בשאר חסארת ישראל, ולפיכך מיד כשנברא האדם
נחן לו שבע מלות ואלו שבע מלות מלא שבהר
באלו כי חסא הש"י היה האדם טוב לשמים וטוב
לבריות, ובאלו שני דברים הוא לדיק דכתיב אמרו
לדיק כי טוב כי שרי מעליהם יאכלו, ובפרק
קמח קדושתו אמרין וכי יש לדיק טוב ויש לדיק
שמים טוב אלא טוב לשמים לבריות הוא לדיק
טוב טוב לשמים ואינו טוב לבריות לדיק שאינו טוב
ולכן נחן שלל מלות שהם ציון וציון האדם שלל יהיה

ודברים אלו צוררים, וחטא שפיכת דמים בין אדם לחבירו וחטא הזה הוא שכל האדם הוא חוטא ואין החטא בחלק ממנו רק בכלל וכמו שחטא ברכת השם הוא כופר בעיקר שהוא הכל כן זה הכופר דמים הוא שופך דמו לגמרי לכך חטא זה ג'כ בכלל כל אדם לא כמו חטא דינין וחטא של גזל שאין החטא של האדם מקולקל רק הקלקול הוא בחלק אבל שפיכת דמים כמו ברכת השם שהוא כופר בעיקר לגמרי כאלו אין הש"י ח"ו נמצא כך שפיכת דם האדם עשאו לאדם אינו נמצא לגמרי, והשניעי בחומר האדם שמתנו החמדה ואינו יכול להמחין עד שיסמוס, וזהו החמדה שהוא בא מן החומר שהוא חסר ממול ולכן הוא חסר ומחמד להשלים חסריו, ואמר בא אדם וחטא בחמדה שלקח הפרי שהוא נחמד לו נסתלקה שכינה לרקייע ראשון, בא קין וחטא בשפיכת דמים נסתלקה שכינה לרקייע שני, בא דור אנוש וחטא בפ"ו כמו שאמרו חכמים בפ"ו כל דכחי כל שומר שבת מחללו וסמך ליה אשרי אנוש ישעה וזה כל שומר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ז כמו דור אנוש ממול לו שנאמר מחללו אל חקרי מחללו אלא מחול לו ודורו היה הראשון שעבד ע"ז דכחי אז הוחל לקרא בשם ה' נסתלקה שכינה לרקייע ג', בא דור המבול וחטאו בגזל דכחי בשירות ותמלא הארץ חמס ואין חטא מפורש בזה רק זאת נסתלקה שכינה לרקייע רביעי, בא דור הפלגה וחטאו בברכה השם שאמרו נכנס לנו מיר ומגדל ונעשה עמו מלחמה וזהו ברכת השם נסתלקה שכינה לרקייע חמישי, עמדו סדומים וחמורו בדין כמו שצבאר ממעשיהם אשר סופר עליהם ומה שהיו דיניי סדום עושים ואין היו דנים נסתלקה שכינה לרקייע ששי, עמדו מזרים בימי אברהם וחמורו בעריות כמו שצבאר ממעשה מזרים דכחי כמעשה ארץ מזרים וגו' ובשביל כך לא אמר פרעה הנה אלני לנסיך כמו שאמר אבימלך ממני שאמר המזרים שפועי זמיה הם נסתלקה שכינה לרקייע ז', בא אברהם שפועי זמיה היה בעולם גדור בערוה כמו שהיה אברהם וכמו שאמרו ז"ל עשרה שפועי דלויב שאמר ברית כרתי לעמי ומה אחזקו על צדולה באחריני לא מסתכל אבל בדידיה מסתכל ואילו אברהם בדידיה נמי לא מסתכל שאמר הנה נא יעמי כי אשה יפת מראה את שעד עתה לא הכיר ביופייה שלא מסתכל בה ולכן הוריד השכינה לרקייע ו', עמד יצחק והיה זכאי בדין שקבל עליו מדת הדין באהבה שהרי שפט זארו לישחם והנה הוא הסך סדומים שקלקלו הדין ואין חלוק בין דין שמים ובין דין ב"ד של משה הכל הוא הדין וידוע כי מדת יצחק הוא מדת הדין ולכן הוריד השכינה לרקייע ה', בא יעקב והיה מקדש השם ודכחי קרא והקדישו את קדושו יעקב וברכה ג' אתה קדוש ושמך קדוש מיוחד נגד יעקב כי שלש ברכות ראשונות הם נגד אברהם יצחק ויעקב ואף המלאכים מקדישים בשם יעקב דכחי בדרך אלפי ישראל וכמו שצבאר למעלה שהמלאכים מקדישים בשם יעקב, ולפיכך הוא

השם וכיון שאין עיקר און לו מציאות כלל והר הוא חוטא בכלל האדם שמיאותו בפילה לגמרי, וכמו שכתבנו הוא חוטא בגילוי עריות הוא חוטא בגופו ונע"ז שחטא דבק בנפשו ומכרך השם חוטא בעיקר שהוא הכל לכן החטא דבק באדם בכללו, וזה הטעם שאמרה תורה לסמוך ייחוס על ראש המצבר ולומר כי לו דמך בראשך כלומר נחתיים בנפשו ואנו לא גרמנו לך כי כל עזר החטאים יש בו זכות מה ולא נחתיים בפיס דין הרי ב"ד דיין וחוה למימה ומ"מ יש לו קנה זכות להיות בו ואין לומר עליו שהוא גורם לנפשו, אבל חטא ברכת השם שהוא כופר בעיקר און לו שום זכות כי איך יהיה לו זכות מה וזאת כופר בעיקר רואה לעשות העיקר לכן סימכין עליו ייחוס ולומר לו דמך בראשך שאתה גרמת לך שהרי און לך זכות כלל, ודבר זה נחבאר בספר גור אריה, וכנגד שלם יהיה רע לבריות שלם עבירות דינין גזל שפיכות דמים, דינין החטא הוא בנפשו שהוא מעוות משפט אמת והיושר אשר הוא בנפש האדם כי האמת והיושר בנפשו הוא וזהו חטא הנפש כי און יוסר ומשפט רק בנפש השכלית, ועוד כחשר חין עושה דין הוא שפחיתות הנפש שצריך כל אדם כאשר יראה דבר עולה אז נפשו מתעורר לעשות דין ולכך כל דיין צריך שיהיה לו לב אמת וחזק למשפט, ודבר זה ברור הוא שהדין הוא בא מן התעוררות הנפש ובאשר תשכיל בחכמה תבין איך הדין מפעולת הנפש, ובזיקרא רבה בפרשת ויקרא שני דברים הם כשמתללו על הקב"ה המשפט והנפש, המשפט דכחי וחמורו בנפשו יד, הנפש כי בידך נפש כל חי וכל מקום שנאמר יד הוא שמאל אמרה תורה בראתי הנפש במקום המשפט והיא יאלת ותפולת לך כחי ונפש כי תחטא וכו', לפיכך הנפש מבקש המשפט שהיא נבראת בתקום המשפט ואין משפט הוא לפסל הנפש ודבר זה ברור ופשוט למדין, ומזהו זאת נגד ע"ז שהיא מזוה שלם יהיה רע לשמים שהע"ז נקרא אלהים אחרים והדין נקרא ג"כ אלהים בכל מקום, ואמרו חכמים המעמיד דיין שאינו הגון כאלו נוסע אשירה ועיין אחד הם בכל דבר, ולפיכך כנגד המזוה שנתן הש"י שלם יעבוד ע"ז שהוא חטא באלהי נכר ומזהו זאת היא בין האדם ובין בוראו לזה היה האדם ואדם לעשות משפט אמת שלם יחטא בדבר שנקרא אלהים ג'כ, וגזל אדם נגד עריות ובכל מקום אמרו חכמים גזל ועריות שנתן האדם מתמדתן הרי כי כל אלו שני דברים הם שוים, ועיקר גזל רדיפת הממון וחמדת העושר והסון מענינים בנפשו כמו עריות רק שדבר זה הוא בין האדם לחבירו, ואין עריות וגזל בכלל חמדה כי עריות שהוא רודף ומחמד נשים או הגזל שהוא רודף אחר העושר און זה חמדה בלבד אבל הוא חמדה לדבר מיוחד שהוא לגופו או שהוא נכח להון, אבל החמדה הוא שחומד דבר החסר לו ולא שיהיה חומד לדבר מיוחד רק שהוא חומד שהוא בעל תאוה ודבר זה עיין אחר כמו שצבאר שהוא מן החומר

שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותומו, וציאור ענין זה שכאשר מוזכר שה"י הוא עליון וגדול מאוד על הכל צריך אלז זה שהוא יתב' כמו שהוא גדול על הכל כן ית' כולל הכל שהוא לו שבתו מיוחד שהוא כולל רכל כמו שהוא אש"ל על הכל, ומה שהוא כולל הכל רצ"ל שהכל אצלו גדול וקטן בשום ואל הכל הוא פונה ולפיכך אמר כי הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים וגו', והיה משמע שהוא גדול על רכל אכל אינו כולל הכל שאדברה מפי גדולתו אינו משגיח בכל הנמצאים, ועל זה אמר כי הוא יתב' עושה משפט יתום ואלמנה והוא בר וגו' ובזה יכלול כל הנמצאים בשום פונה אל הכל ועשית בכל, כך היה נראה הפירוש.

ועוד דע כי מה שהוא עשה משפט יתום ואלמנה ואורב את הגר לתת לו לחם ושחלה הוא בעצמו מן גדולתו והוא חלית הרוממות שהוא יותר מן מה שאמר אלהי האלהים ואדוני האדונים וזה כי מעלות הש"י ורוממותו אינו כמו מעלת מלך ב"ו כי מעלת מלך ב"ו כל התארים שבו כאשר אתה מתאר אותו שהוא מלך גדול ומלך רס ומלך גבור אלו התארים הם נותנים שלימות אליו יותר מאמתתו שאמתתו הוא אדם ב"ו והתארים האלו הם נותנים שלימות לו אכל אל הש"י אינו כך כי אין התארים נותנים לו שלימות יותר מאמתתו כי רוממותו בלד עצמו הוא יותר על הכל ואמתתו יתבדך מה שהוא פשוט בחלית הפשיטות והוא חלית רוממותו וגדולתו, ולפיכך מלך ב"ו אין אתה יכול לתת לו שבת רק כשאתה מתאר אותו בגדולה ובגבורה ורוממותו אכל הש"י אחר התארים החשובים שנותנים לו אחרים שהוא עושה משפט יתום ואלמנה ואורב את הגר לתת לו לחם ושחלה או אבי יתומים ודיין אלמנות שזה יורה על פשיטות שהוא פשוט בחלית הפשיטות לכך הוא פונה אל יתום ואלמנה וכיוצא בן מן השפלים שכל אלו הנמצאים הם פשוטים שהפשוט נקרא שאין בו דבר מיוחד והם יותר ראשונים שהש"י משגיח עליהם ופונה אליהם בעבור שהם פשוטים ממה שפונה אל הגדולים שאינם פשוטים, ולפיכך אחר שזכר תארי הש"י זכר מעלתו בלד עצמו ואמר שהוא פשוט בחלית הפשיטות מלד עצמו ולפיכך הוא פונה אל הנמצאים שלא נמצא בהם שום גדולה ורוממות כמו אלמנה יתום וגר, ומעלה זאת יותר גדולה ממעלה הקדומה, וכאשר תעמיק עוד תמצא שזאת היא המדרגה שהיא יותר עליונה כי לשון אלהי אלהים משמע צריך אחר שהוא אדון לנמצא ההוא, ואלו שני דברים האדון ומי שהוא אדון לו הוא ענין נרופי, וכן מה שאמר שולו לרובכ בערבות דבר זה משמע שנתן לו גדולה על ערבות וא"כ הוא מתקרב אל ערבות ולא משמע מזה שאין לו ערך והסתיוות כלל אל הנמצאים, וכן מיוס וקדוש אשכון לא משמע מזה שאין לו ערך כלל וכאשר אמר הכחוב שהוא משגיח אל הנמצאים השפלים הרי הוא יתבדך נבדל מכל הנמצאים ואין לו ערך והסתיוות

הוא נגד אנשי דור הפלגה שהיו מצרכים השם והוריד השכינה לרקיע רביעי, לוי הפך גזל החומר ולוקח שאינו שלו ולוי הפכו שהרי כל שבטו לא היה להם חלק בארץ ונחלה בניה ה' הוא נחלתו ולכך היה לו נבדל מעניני הממון ורדיפת הממון ואפילו מה שראוי היה לחלקו לא היה לו ואם לא היה מוכן שבע לוי לדבר זה לא נקח לו הקב"ה דבר זה, רק היה מסתפק בשלו, ואין לומר שבתו בלבד אכל לא הוא עצמו שדבר זה לא יתכן כי אם לא זכה שבתו לזאת המדה מן אלהים לא זכה שבתו לזה כי שם לוי לכל השבט לכך הוריד השכינה לרקיע שלישי, קסת עוד עבודה זרה משפחתו עובדים בגופם להש"י שהם היו נושאי המקדש וכל זרעו היו עובדים אל הש"י בגופם זה כמו בני גרשון ומררי שהיה להם עגלות אכל משפחת הקהאף בכסף ישאלו וזהו נקרא עבודה דבר שיעבוד בגופו וכן מזרעו הכהנים שעליהם העבודה בעלם ולפיכך הוריד השכינה לרקיע ב', בא עמרם והיה לדיק גדול עד שלא חטא ועל ידו לא בא מיתה ואמרו חכמים במסכת בבא בתרא שעמרם מת בעטו של נחש כלומר שלא היה ראוי לו המיתה רק בשביל הנחש שביא המיתה ליה ולפיכך הוא נגד קין שהוא היה חופס אמונתו של נחש שקדמוני הביא המיתה לעולם ואילו עמרם לא מת בשביל חטא עצמו והרי הוא הפך קין לגמרי שקין הביא המיתה לאחר ועמרם אף מה שדרכ העולם שביא מיתה לעצמו ע"י חטא עצמו לא היה בביא, נמצא עמרם כולו חיית וקין כולו מיתה ודבר זה מבורך, לכך הוריד השכינה לרקיע הראשון, בא משה והיה לדיק שפירש מן האשכ בזה מדע שלא היה החמדע עם שאלו היה החמדע עם משה לא היה ראוי שיהיה פורש מאשכיו כדי שלא יבא לידי חטא לכך יש לדעת שלא היה נמצא אצלו החמדע ולכך היה נגד אדם הראשון שהיה בעל חמדה ולכך הוריד השכינה לארץ שהיתה השכינה שבה אל מקומה הראשון, ומ"מ נדע מזה שהשכינה עקומה בארץ לטעם אשר התבאר, ועוד יתבאר מה שזכר החתומים שבתם להיות שכינות, ויוד בחתומים אם לא היה החטא המבדיל בין הנמצאים ובין העלה.

פרק ששים ושבעה

התבאר לך בפרקים שעברו כי אל תפן אל מנחתם היא מנחת שוא אשר הביאו אל כי הוא ית' קרוב אל המלאכים מלד שהם נמצאים עליונים, שאין הדבר כן כי אם לא שהיה הקטנה מבדיל בין הש"י ובינינו היה שכינתו בחתומים והוא רוממות וגדולה אל הש"י, ובפרק בני העיר אמר ר' יוחנן כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקדוש ב"ה שם אתה מוצא ענותומו וכו', הפירוש הנראה שבת לבאר ר' יוחנן שההפך הוא ממה שחשבו ברוממות הש"י כאשר נמצא כבודו בין עליונים וזה אינו כי רוממות הש"י כאשר הוא מתקרב אל השפלים ולכך בכל מקום

ושתיחות לנבראים שחילו לה היה נבדל מכל הנמצאים והיה נמרץ אל אלהים שהם המלאכים נמצא שהיה דבק בהם דוקא, וכן אם היה הוא ית' מזורק אל ערבות שהוא בתכלית הסעלה היה דבק בו דוקא ולא היה משגיח בשפלים אבל הוא ית' נבדל מהם ואין לירוק ויחוס לו חלל חלו, ולכן הוא יתנבך משגיח בשפלים כמו יחוס אלהמה מה של אלה נמצא בשום מלאך ובשום כח עליון לפי שהוא אינו נבדל מן הנמצאים לא שייך בו שהוא משגיח בדברים השפלים, אך כי הוא ית' נבדל מכל הנמצאים ואין לו יחוס אל אחר בשביל כך פונה אל דברים שפלים וקטנים ביותר ג"כ שהיה הוא נבדל מהכל ואין לירוק לו אל מה, ולפירוש אשר אמרנו בפרק שלפני זה הוא עיד יוחזר ברור כי מה שהוא פונה אל השפלים שהם עלולים לגמרי מורס כי הוא ית' פנה לגמרי, וזהו בעצמו רוממותו וגדולתו כמו שהצבאר בפרק הקודם, כי העלה לגמרי ראוי שיהיה פונה אל אשר הוא עלול לגמרי וזה ברור מאוד, ויש בזה עוד דברים עמוקים מאוד ואין להאריך, ומעשה יסולק מעליך שלא יהיה לך רמיה אם הש"י צחר לשכון בתחתונים כי הצבאר לך דבר זה בתכלית הבהור כאשר תשים דעתך ולכן על אלו דברים, ואם אלה שואל למה נבחרו ישראל בפרט להיות שכינת עם ישראל, ודבר זה יש לך לדעת כי אחר שאמרנו שסדר המציאות כך חייב שיה' שכינתו עם העלוי וישראל הם עלולים ממנו בעצם ובראשונה, וראויה שנקראו ישראל בנים דכתיב בנים אלה לה' אלהיהם וגו', כי אי אפשר לך לומר שכל האומות בשום שאל"ה היו כלם בעלי חסרון, וזה כי התחתונים צוה שהם חסרונים מזה הנה דבק בהם חסרון ואינם בשלימות לגמרי ולפיכך אם היו כל התחתונים וכל האומות בשום היו כלם בעלי חסרון מזה שהם תחתונים, אבל עקשיו שהצבירים הם חלק ויחידות לא הכל, מעשה אפי"ג שהם תחתונים מ"ע דבק בהם ענין אלהי בחלק מהם, כי על חלק בהם לא יכול שם חסרון ותחתונים כמו שישול עמו, והכל ודבר זה ידוע, וזהו חלק הש"י הוא יעקב וזרעו שדבק בהם ענין אלהי, ועשה בזה שהנמצאים הם תחתונים וראוי אל התחתונים מדריגה פחותה ענין זה הויית העבד"ם וצוה שיש בשולם מדריגה עליונה ומעלה גדולה כי הש"י נקרא אל עולם וא"כ אלוהותו על התחתונים ג"כ וזה בחלק ממנו בלבד שנקרא שם אלהי עליהם וחלקו כי הוא יעקב וזרעו, משל זה אם לא היה נברא האדם בעל צבאר ואברים פחיתים לא היה אפשר שיהיה נמצא האבר האכזב הראש והמוח, כי איך אפשר זה שיהיה לפי טבע ומצב האדם שצבאר תפסה פרוחה הוא דבר פחות אין החומר הזה מוכל שיהיה הכל בחדר, רק נברא האדם והאברים הפחיתים קבלו הפחות ונשאר לאברים הנכבדים הכבוד, ואם אלה אומר הלא כל האומות בעצמיהן נבדלו בשום אין זה קטנה אין אחרון אין העקב מן העקב רק בזה

שמוכן האדם לקבל ענין אלהי, כי זה לא נמצא ואי אפשר להיות נמצא בכל האומות בשום, ולכן ככלו אותם שאמרנו שאפשר שיהיה ההלכה האלהית בשום אצל הכל, ודבר זה לא יתכן כלל, ודבר זה יוחזר הצבאר בספר תפארת ישראל בס' בספר גוף ישראל, וכמו שלא תמצא זה בצריחות האדם שלא יהיה בדם דבר פחות כך לא תמצא זה במין האנושי שהוא כלל האדם שיהיה בכל נברא בשלימות, וכאשר נברא אדם הראשון אפי"ג שהיה אחד היה בכח על הרבוי שיהיה מאמו אומות מחולקות עד אחר כך שנתחלקו בפועל ונתחלקו ממנו האומות, וזה שאני אומר שלכן כתיב נעשה אדם בללמנו שמוך עם המלאכים, כי בא לומר שכל המלאכים שהם כחות של מעלה והם שבעים נגד ע' אומות כולם נקשרו בדם הזה שכולם יש להם חלק בו וחלק ע', בצוהם, כי האדם הזה בכחו רבוי האומות שהם ע' ולכן כל המלאכים היו משתפים בו, ולפיכך כשנתחלקו ונפרדו זה מזה כתיב בהם נרדם ג"כ לומר שאמר למלאכים שחלק האומות שהם משרבים ויחזק כל שר ומלאך חלקו ומלא נפלגו ונפרדו האומות, הנה הצבאר לך כי העלוי בעצם מן הש"י הם ישראל ולא נבראו אחר העבד"ם עמו רק בשביל טעם זה כדי לברר וללמד חלק הש"י כמו שזולד טעם עמו הם יעקב כי לא נעמד וכבר הזכר כי אברהם היה בו פסולת ויהא ממנו וישמעאל ויחזק היה בו פסולת ויהא ממנו עמו ואם היה מולד יעקב צדיק עמו לא היה הסתרה מן הפסולת כמו כאשר הוא מולד עמו אז נברר הזרע, ואין הכוונה ביצור הקצב שצבצב בודליהם הם שוים, אבל הבידור הזה לקבל ענין אלהי שהוצרך יעקב לקדושה וזמן חסות יעקב על רגל השעיר, ומאחר שאמרנו לך למעלה כי המשפט חייב שיהיה נמצא העלה עם העלוי ואין נקרא עליו בעצם ובראשונה רק ישראל ולכן נקראו צדי בבורי ולפיכך קשינה עמם, ואם אלהי בא לפתוח על שאמרנו כי ישראל בפרט ישים עלולים בעצם ובראשונה מולת אחר התחתונים, אומר אלהי שאל תסתם כי אף צריך תלמידי מרום ישראל הם יותר ראשונים, ואם שהדבר בתחלת הדעת נראה תמוה הלא כבר הארכנו בזה בספר דרך החיים אצל חז"ל האדם נברא בלם אלהים, ולמעלה ג"כ בספוק חז"ל ה' אלוהיך אשר הוא אלוהיך מאריך מזרים בפרק מ"ג שחמאל שמתיהם אלוהותו על ישראל ולא אמר חז"ל אלהי המלאכים וצוה השמים כמו שהצבאר למעלה, מ"מ הספוק גורם להסוץ בנאון ולהאריך כי הוא יסוד ועמוד הסורה והשכלת מעשה אלוהי וסדור המציאות כמו שיתבאר, וקצת החוקרים מדעםם ושכלם על המציאות החזיקו זה מאוד ופאנו ללמד בדרך הזה, ממי שיהושע נפל על פניו לפני מלאך אלהים וכיוצא בזה הרבה דברים שמורים כי המלאך הוא נכבד מן האדם, ולא הבינו החלוק כי בודאי פה שאלו אומרים כי האדם נכבד מן המלאך היינו ממי נרס המיניו שלו שיש בו זרם האדם והוא

זלם אלהים וכמו שאמרו חכמים חביב האדם שנברא
 בצלם אלהים, וכמו שהארכנו בספר דרך החיים אל
 חביב האדם ענין מעלה זאת, ואין לכל בני אדם
 המעלה הזאת בשום פעם שכל מין האדם נברא בצלם
 אלהים אמרו אחס קרובים אדם ואין העכו"ם קרובים
 אדם שזריך שלא יהיה בטול לצורה אלהית זאת שנתן
 בזהם והעכו"ם שהם חומרים ביותר הצורה הזאת
 במילה אלל החומר ונעשית הצורה חומרי, אלל
 בישראל החומר בטל אלל הצורה ומכיון שהחומר
 בטל אלל הצורה הוא אדם, ואם תתמה על זה ג"כ
 שלא נראה שיש יותר בטול חומר אלל ישראל מן
 העכו"ם עיין בספר גור אריה בפרשת מקות ובפרק
 מ"ג, והרי לא נמאץ הנבואה כי אם בישראל ואם
 לא נמאץ המעלה הזאת בדבורותיו וזו המהרהר
 מעלה זאת מישראל עם שאר המעלות, מ"מ ישראל
 מוכנים לזה בפרט, ומאחר שהמעלה הזאת שיקרא
 אדם בפרט אינו נקרא על כל אשר בשם אדם יכוונה
 כן בעצמו תמצא אלל ישראל שחלוק יש ביניהם, כי
 אע"פ שכולם בשם אדם נקראים בשביל הללם האלהי
 מפני שהצורה הזאת נחלה בחומר יש לצורה הזאת
 בטול מה, ובשביל כך נפל יהושע לפני המלאך כי
 למעלתו הגדלת אשר יש למלאך אין לו בטול כלל,
 אלל אלל האדם כל אדם לצורתו יש בטול מן החומר
 ומ"מ מזד עזם הצורה המינית נבחר האדם מן
 המלאכים, ומפני כך לא נפל יהושע על פניו רק
 לפי שהוא פרט והפרט יש לו חסרון זה מה שהצורה
 נחלה בחומר, אלל מזד הכלל אין כאן חסרון זה
 כלל ולפיכך המלאכים ממתינים שומרים את האלה
 וזם כי אין עליון ממונה להם מ"מ זמה שיש בזהם
 הצורה האלהית שזה יש מעלה יותר מן המלאכים הם
 שומרים אותו, וכמו שיש הגדל בין ישראל לעכו"ם
 במעלה הצורה כך יש הגדל בישראל בעצמם כי אין
 הכל שוים כי יש אלל אחד מעלה זאת יותר מזה
 שיש לאחר כי הכל חלוי כאשר אין בטול אל הצורה
 האלהית ובאשר הוא נבדל בעצמו מן החומר או אין
 בטול לצורה אלהית כמו שהיה אלל יעקב וכמעט שהיה
 בטל החומר אלל הצורה האלהית וכמו שנתבאר למעלה
 בפרק שלפני זה מעלה יעקב שהיה קדוש וזכמה
 מקומות למעלה בפסוק אחי ה' אלהיך עיין שם,
 ולפיכך אמרו ב' המוכר את העושים שופריה דיעקב
 מעין שופריה דאדם הראשון, כי עיקר הללם האלהי
 הזה חל על הפנים של אדם כי זה צורתו בודאי, והוא
 ולפיכך אמרו כי שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם
 הראשון, שמפני שהיה יעקב נבדל במעלתו מענין
 החומר עד שקדוש יקרא לו היה מקבל הללם האלהית
 בשלימות ויהי שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם
 הראשון שנברא בצלם אלהים, ומפני המעלה הזאת
 שהיה ליעקב והוא מיוחד בה בלבד מטעם אשר לא
 נחבטל הללם האלהי שלו בחומרנו לכן היה מתחבק
 המלאך עמו שהיה מתחבק הוא אל המלאך ולא היה
 מתחבק עם שאר הנבראים שהם חומרים נחשבים
 ואין כאן התגברות זה על זה חוץ מן יעקב מפני
 תשימה

שהיה קדוש היה כאן התגברות ויהי מתחבק המלאך
 עמו, ואם יקשה לך דהיה ראוי שיהיה המתחבק
 זה עם אדם הראשון שהרי לא אמרו רק כי שופריה
 דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון ומ"מ שופריה דאדם
 הראשון יותר, יש חלוק בין יעקב ובין אדם כי בודאי
 נקרא אדם על שם אדמה כי הללם האלהי דבק
 בחומר כמו שאר דברים הרביעים בחומר, אלל
 יעקב היה נקרא קדוש נבדל מן החומר הפחוט ולבד
 נקרא ישראל על שם הכבוד והשררה שהיה נבדל מן
 פחיתות החומרי, ואלל אדם שהיה נקרא אדם על
 שם אדמה בטל הצורה אלל החומר ולא כן יעקב
 שלמעלה קדושתו שהיה נבדל מן החומר היה החומר
 בטל אלל הצורה, וזהו ענין המתחבקים המלאך עם
 יעקב שנעשה יעקב ממנהג אל המלאך לגמרי מה
 שלא תמצא בכל שאר הנבראים, ואמרו חכמים שהיו
 מעלים אבק ברגליהם עד כסא הכבוד, וביאור זה
 כי התגברות זה שהיה כל אחד רוצה להתגבר על
 השני הוא מגיע עד כסא הכבוד, כי מעלת שמים
 מגיע עד הכסא כי המלאכים הם תחת השמיים וישבים
 ראשונה במלכות לפני אלהים, וכן צורת יעקב לפי
 שלו יש זלם אלהים ביותר המעלה הזאת בכסא,
 הרי כי המלאכים מעלתם מזד שהם נבראים עליונים
 נבדלים ומעלת יעקב מזד צורתו, וזהו שאמרו צורת
 יעקב חקוקה בכסא הכבוד, ופירוש זה כי מעלת
 צורת יעקב יש לו דבוק והתאחדות למעלה לגמרי
 עד שיש לה דבוק והתאחדות עם הכסא וכל דבר
 שיש לו התאחדות ודבוק לגמרי יש לעריה צורה
 אחת ע"י הדבוקות ומפני זה אמרו שצורת יעקב
 חקוקה בכסא ואם לא היה צורה יעקב חקוקה
 בכסא לא היה כאן אחדות גמור ודבוק גמור, וכאלו
 אמרו שיש ביעקב ענין נבדל אלהי שאותו ענין בעצמו
 שייך בכסא ודבר זה גורם התאחדות עם הכסא
 לגמרי והדברים עמוקים מאוד ואין להאריך יותר,
 ולפיכך היו מתחבקים ומעלים אבק ר"ל התגברות
 כל אחד מזד מעלתו, כי המלאך נבדל שגדל מן
 החומר יש לו מעלה, ויעקב אע"פ שהוא אינו נבדל
 מן החומר כל כך מ"מ זמה שיש לו זלם אלהים
 שעיין מעלת זלם אלהים אין כאן מקום להאריך
 לעמוד על אמתתו ומתבאר ענין זה על אמתתו
 בספר דרך חיים מה שאמרו חכמים חביב האדם
 שנברא בצלם אלהים, ויקח אותו בנקבה, והתחבר
 שחבר כי זלם אלהים נעשה את האדם, והחומר
 יש לו בטול אלל יעקב אלל הצורה ויכך לא יכול לו
 המלאך חוץ ממקום אחד שהוא הסך הפנים, כמו
 שהכנים שם הצורה שהוא זלם אלהים עיקר והחומר
 בטל אללו, והיך הוא להסך שהצורה אינו עיקר
 לשם והצורה בפנים אלל החומר, אף ביעקב שהיה
 לו מיעוט חומר בטל הצורה אלל החומר, וזה
 שהיך הוא הסך הפנים כי הפנים הוא בגלוי וזה
 מפני שהפנים יש בו הכרתו של אדם מה שהוא, וזהו
 ענין הצורה שהצורה בה הכרתו של הנמצא מה שהוא
 ולפיכך שהיה הוא בגלוי ביותר מכל מפני כי הצורה

בפרק הזה אומֵרֵךְ לך מדברי חכמים ואֵיךְ הוֹחִיץ
הדבר הזה עד שלא יהיה ספק בדבר הזה .
במדבר (תחומות) בספוק אז יסיר כיון שישראל חמו
על־הים בקשו מלֵאכִי השרת לומר שירה ולא הניח
להם הקב"ה אחר להם בני נתינים נצרה ואחם
תסבֵּקִים לומר שירה שנא' ולא קרב זה אל זה כל
הלילה . כיון שעלו מן הים בקשו מלֵאכִי השרת וישראל
לומר שירה, אחר ר' אבין (היו) למלך שירד למלחמה
וגנח כל בני ועשרו ועשרה בידם אחריו ולא למלך עבדך
וצנן נמנחן ועבדך בידם מי יכנס תחלה אחר להם
בני יכנס תחלה כך אחר הקב"ה קניחו ישראל תחלה
גומר שירה שנא' אז יסיר נמלחו הנשים ומלֵאכִי השרת
עומדים מי יקלם תחלה אחר רב ארון השלום עושה
שלוש בתיכם שנאמר קדמו שרים אלו ישראל אחר
נוגנים אלו המלֵאכִים בחוך עלמות תופפות אלו הנשים,
אחר רבי לוי השמים לא חִבְּל את הדבר, אלא
הנשים קלמו תחלה שנאמר בחוך עלמות תופפות
העלמות בחוך . התחילו מלֵאכִי השרת להכרעם על
די כחמנו האנשים אלא אף הנשים אחר להם חִיִּיבִים
כך כחיד ואשמע אחרי קול רעש גדול וגו' מהו
אחרי אחר שקלסתי אֵי וחיבֵּי אִשִּׁיכִי אחרו מלֵאכִי
השרת בדרך כבוד ה' מתקומם ע"כ, וצִיָּאָרֵךְ זה כי
כאשר עלו ישראל מן הים אז קמו ישראל עמם
מדינתן ומעלתן כמו שמצוּרֵךְ בַּסֵּפֶר הזה כי ישראל
לא קמו עמם מעלתן עד אשר שבעו ב' ולבֵּךְ שם
ישראל עברים על שם עבד ים כמו שמצוּרֵךְ למשל
מדברי חכמים, וכל בריהו נצטב מן הש"י לא נצרה
אלא לכבודו שנאמר כל הנקדֵה בשמי לכבודי בראתיו
יִרְתִּיו אף עֲשִׂיתִי, ולפִּיךָ כל־הנצדֵים בעולם
אומרים שירה אל הקב"ה כִּי־שִׁירֵה כבודו ית' וכל
נמלֵא ים בו מן כבודו ית', וזאת היא הַשִּׁירָה מן
הנמלֵאִים, ותפִּי זה כאשר קמו ישראל עמם מעלתן
בסעבר ים אז תפִּי אחרו שירה כי יתֵּי שם נעשו
ישראל לשם לראוי שִׁירֵהם לא לכבוד הש"י אחרו שירה,
ואחרו למלֵאכִים עבדים עבדים עבדים שם נצרה
ללמד השולם כי הם תפִּים עי עמי השולם כדו

אומרים שירה בכל יום ויש בכל שבוע ויש בכל שנה ויש לעולם כפי מה שמסודר מאתם, שיש מסודר מאתם דבר מה בכל יום ויש בכל שבוע וכו', אבל ישראל אינם חלק כלל כי הם אומה יחידה שלא תשנה עוד כמותה שאם אתה מוצא כמותה הייתה האומה הזאת חלק ולא היו אומרים שירה בתמידות אבל עתה שהיא יחידה היא הכל שכל מי שהוא יחיד הוא הכל ולפיכך השירה מן ישראל בתמידות ואין השירה בחלק ודבר זה מנואר. וכן ישראל אחר שמי חיבות מזכירין השם והמלאכים אחר שלש חיבות, וזה כי הש"י נבדל מן המלאכים לגמרי ואין לו יח' יצוה כלל ומפני זה אין מזכירין השם רק אחר שלש חיבות להורות כי השם נבדל מהם, וענין זה כי אלו היו מזכירין השם אחר שמי חיבות היה כאן יצוה עדיין כי השלישי אינו נבדל מן השנים כי כל שלשה יש בהם ראש וסוף ואמצעי ואין הסוף נבדל מכל וכל מן הראש שהרי הסוף הוא סוף לראש ומכל שכן אם היו מזכירין השם אחר חיבת אחת, ובאשר מזכירין השם אחר ג' חיבות אין כאן יצוה כלל שהרי מזכירין השם מן ג' לנפשה שהם מתחברין ביחד, אבל ישראל צמה שהם עלולים ממנו בעצם ובדאשונה, ולכך נקראים בניו הם מזכירין השם אחר שמי חיבות שהרי העלם מתפרק אל העלול כמו שהתבאר לך פעמים הרבה מאוד, ולפיכך מזכירין השם אחר שמי חיבות, ודוקא אחר שמי חיבות כי ישראל שהם עלולים והם בתחתונים יש להם הנטרפות אליו אחר שני מעלות כי הם בתחתונים ואח"כ מדריגה הנבדלת העליונה והש"י נבדל וקדוש מן העליונים הנבדלים, הרי לך שהוא יח' מתפרק אליהם אחר שני מעלות שהרי ישראל אינם מופשטים מן החומר ואינם שכלים וזהו מעלה אחת ואח"כ מעלה המופשטת מן החומר ואח"כ מתפרק הש"י אליהם, והבן מלה שמת ישראל ה' כי לשון שמת הוא לשון קבלה והקבלה שייך בתחתונים דוקא כי הם מקבלים וישראל נקרא על שם המעלה והשכרה הנבדלת יותר עליונה, ואח"כ מזכירין השם ופירוש זה ברור מאוד:

ימצאתי פירוש להרב המופלא ר' מאיר גבאי ז"ל בספר מראות אליהם שלכם המלאכים מזכירין השם אחר שלש חיבות כי הוא יח' סבה למלאכים ואין המלאכים סבה לו, השני כי אחר ההנאה הוא יתבדך נותן עמידה וקיום להם ואין המלאכים נוהגים עמידה וקיום לו, השלישי שהוא יח' נבדל מן המלאכים ואין המלאכים נבדלים זה מזה ילכך אחר שלש חיבות מזכירין השם, ופירוש זה שירוש נבדל ועצוק מאוד, אבל קשה כי א"כ היה ישראל ג"כ להזכיר השם אחר ג' חיבות ולא אחר ג' חסות. ואפשר לתרץ כי ישראל מפני שהם גם אחד חשבים אחד והם נבדלים ג"כ מן כל האומות. כמו ואשם נבדל מן הנמלאים ולפיכך לא נשאר רק שני יזכרים שהוא יח' סבה להם והם אינם סבה לו, ואז יח' נותן להם קיום אחר המלאים והם אינם לו, ודין קשה כי אף שישראל הם אומה יחידה בדרך

פרק ששים ותשעה

בכמו שדביקות העלה במי שהוא עלול ממנו ולכן נתן השם שכינתו ביניהם וכמו כן ראוי אל העלול שיהיה פונה אל עלתו, לכן אחר שזוה השם בעשיית המשכן ולהיות שכינתו ביניהם שזוה שפונה העלה ולהיות עם מי שהוא עלול ממנו זוה הש"י בהקדמת הקרבן שיקריבו לפניו לעבוד עבודתו יח' וזוה יסרה העלול אל העלה, ובאשר אחת רוצה לעמוד על עיקר הקרבן אין ענין הקרבן רק דבר זה כי כאשר העלול נמצא מן העלה יח' כן שב אל עלתו, ר"ל כי הנמלאים אין להם קיום בלא העלה והם חלולים בו וזהו השבת העלול אל העלה ולפיכך הקדמת הקרבן אליו יח' לפי שהוא יח' עלת הכל ואליו ישוב הכל, ונקרא הקרבן אשה להמי אף כי חילתה לו מאלו הדברים רק כי האדם אם לא יאכל ושב אליו האוכל היה חסר והלאה מאלו שדשאו חסר דבר, וכן בזה שכל הנמלאים שבים אליו ר"ל שהכל אשם זולתו כי במדריגת רוממותו הנה הוא יח' הכל ואינו חסר דבר, ואל יעלה על הדעת שהנמלאים הם דבר זולתו שאם היו נחשבים דבר זולתו א"כ הוא יח' חסר דבר שהנמלאים זולתו, אבל אין הדבר כך כי כל הנמלאים שבים אליו באמתת מציאותו וכל הנמלאים אשם זולתו ולפיכך נאטווה העלול בהקדמת הקרבן, כי כאשר מביא עליו קרבן ממנו שלו והממון קנינו הוא שייך אל האדם ומתבטא כאשר מביא אליו קרבן ממנו שלו השבת העלול אל העלה, ומפני שצמה שהנמלאים שבים אליו, הנה הוא יח' בלתי חסר דבר ולפיכך נקרא הקדמת הקרבן להם אשה כי הלאה גם כן גורם שחין הניצח חסר, ואש"כ שאף אם לא יקריב האדם הקרבן הוא ג"כ בלתי חסר וח"ו כי לא יח' לו האדם דבר, וזו בודאי מפני שהנמלאים כלם בעצמם הם חלולים בו וכולם אשם זולתו יח', ואין הקרבן הזה שהוא שב אליו יח' הוסיפה על כלל המציאות שהוא

גם כן וכאשר בארנו למעלה במקומו בארובה ענין
אלו ארבעה דברים, אמנם משנה חורה הוא ענין זולת
זה וזה שהוא ית' משלים הכל עד שהכל מושלם,
ודבר זה ענין בפני עצמו ומזה הוא משנה חורה
שהוא שלמות החורה ובזה היה משלים ענין ישראל
עד שהיו שלמים מכל וכל, כי בספר הרביעי שם
הנהגה ישראל וכל הנהגה לה שלמות, ולפיכך בספר
החמישי משלמת ישראל עד שהיו שלמים לגמרי
והשלמה דבר נדל בפני עצמו לכך מה שהיו
מושלמים הוא ספר בפני עצמו, ויודאי כי היה
השלמת ישראל בסוף ארבעים שנה וכדכתיב ולא נחן
ה' לכם לב לדעת ויעינים לראות וגו' עד היום הזה,
שהיו ישראל שלמים בסוף מ' שנה שהלכו בארבע
לנסותם עד שהיו שלמים וזהו ספר חמישי, ולפיכך
ספר החמישי משנה חורה כי כל השלמה וסוף כפול,
ודבר זה ידוע כי כל סוף יש לו כפילות ואין זה מקומו,
וספר משנה חורה אינו משווק מחובר לגמרי עם
הארבעה ספרים כי זה ענין ההשלמה שהוא מיוחד כמו
שהוא ידוע למבינים בענין ההשלמה הזאת שהוא
דבר נעלם:

ובמדריך התחומים זה שאמר הכותב מי בשחק יערוך
לה ידמה לה' צניי אלים בלעם הרשע
היה אומר מה הקריב לפניו אברהם חיל אחד שנא' והנה
חיל אחר וגו' אם רוצה אני מקריב לפניו בני ובתי
שנא' האמן בכורי פשעי זה בנו הבכור פרי בפני
חמאת נפשי זה בנו ראה בלעם הרשע היה ערום
אומר את שבעת המזבחות ערכתי לא היה אומר
שבעת מזבחות עירכתי אלא המזבחות אמר משגברא
אדם עד עכשיו שבעה מזבחות בנו אברהם בנה
ארבעה יצחק בנה אחד יעקב שנים ואני כנגד כולם
ערכתי אמר לו רשע אלו הייתי מבקש קרבן הייתי
אומר למיכאל וגבריאל שיקריבו קרבן שנאמר מי
בשחק יערוך לה' ידמה לה' צניי אלים אין אני מקבל
קריבות אלא מבני ישראל שנאמר זו את אהרן ואת
בניו וגו' עד כאן. מפני שראה בלעם שהקרבנות
הקרבן הוא שסעול שואף אל עלמו להדבק בו
אמר שכן הוא משחק שיקריב בנו ובתו אליו
שכן היא משחקת אל העלה ואמר שבעת המזבחות
ערכתי אמר כי האבות בנו שבעה מזבחות אברהם
בנה ארבעה מזבחות וביאור זה שבעה אברהם ארבעה
מזבחות מפני שמדתו מדת החסד ומדת החסד תחלק
לארבעה חלקים ויחזק מדתו מדת הדין אינו תחלק
כלל, ולפיכך לא בנה רק מזבח אחד, ויעקב בנה
שנים שמדתו מדת הרחמים תחלק לשנים בלבד וזה
כי אין יכול לעמוד בדיון רק לזדיק ולא הרשע וגם
לזדיק מזד הדיון חין נותן לו על זה היותר טוב אבל
מדת הרחמים הוא תחלק לשנים שהרי הרחמים בין
לזדיק ובין לרשע כאשר יגיע לו זרה מרחם הש"י
עליו ונותן לו מה שצריך מחוך הנזק, והחסד הוא
תחלק לאלו שנים שששה חסד כאשר הוא צריך
לזדיק ולרשע כמו הענין שהוא אלא רחמים, שאין
רחמים רק כאשר הגיע לו זרה ולרוב לרוב
הזרה

שב בכלהו אל הש"י, משל אדם אחד נטל מים והביאם
ליה וכי רשף זה על יסוד המים אין כהן תוספת
כלל כי הים הוא יסוד המים והוא הכל ואין דבר
ספרי מוסיף עליו ומ"מ נקרא שהביא מים לים, וכן
אין דבר זה שהוא הקרבנות קרבן שהוא השבחה
הנמצאים אל הש"י תוספת בזה שכלל המציאות שב
אל הש"י ומ"מ נקרא שהוא מביא קרבן שהוא נקרא
אפי' לחמי בעבור שהוא השבחה הנמצאים אל ה',
ואין זה רק לזכות האדם בטועל שלו שרצון הש"י
שהנמצאים ישובו אל השם ית' והרי עשה זה האדם
שהביא הקרבן והוא נקרא קרבני לחמי כמו שהתבאר,
ולפיכך כל ענין הקרבנות להורות כי השם ית' יחיד
בעולם ואסם זולתו ולכן לא תמצא בכל הקרבנות לא
אל ולא אלהים רק שם המיוחד, כי הקרבנות כמו
שהם להורות על אחדותו שכל הנמצאים במדריגת
רוממותו ומעלתו נחשבים לאסם והכל שב אליו שאין
דבר נמצא זולת מחסדי ה' אבל באמת המציאות הכל
שב אליו ואין כהן בריאה כלל, וזהו שלמותו ית' שאין
מציאות זולתו, ולפיכך הספר השלישי מן החורה
מדבר בקרבנות הקרבן וכל הדברים אשר צריך לכהנים
עובדי ה', כי ארבעה ספרים הם כנגד ארבעה דברים
אשר זכרם החורה תמיד וזה ארבע פרשיות תפילין
כמו שהתבאר למעלה אצל ביאור פרשיות תפילין,
ספר הרהשון כנגד האל הגדול שהוא ית' ברא הכל
זה נזכר בספר בראשית גדולתו של הקב"ם איך
ברא הוא ית' העולם וכן בו בריאת האבות שמהם
הושחת העולם וכן תמיד היה העולם יונא לפועל
להיות נבראים האומות כמו אדם שזכר בפי' וישלח
שהם האומות לאחרונה שיתאכל לעולם, ועדיין לא היו
ישראל בעולם עד שפרו ורבו במצרים ואז נשלם העולם
שכל האומות נחשבים בריאה ואחר ישראל לא נבראה
שום אומה כלל ולפיכך עד סוף פרשת ויחי מדבר
מן בריאת עולם, וספר שמות מדבר נגד הגבור כמו
שהש"י ברא העולם כך הוא מסביר בראונו הנבראים
ועושה גבורות כמו שששה במצרים מה שפועל הש"י
בעולם ויציאת מצרים נזכר מחלת פרשת שמות עד
שנאלם הש"י, וכדי לומר לך התכלית מה שנאלם הקב"ה
כי התכלית הוא מעיקר הדבר והתכלית הוא כמו
שאמרנו לשכון ביניהם ולפיכך מספר עשיית המשכן
עד וכבוד ה' מלא המשכן ועד כאן ספר שני, והספר
השלישי נגד והנזכר שהוא ית' אחד בעולמו לכך ממנו
היכרה כי הוא אחד ומי מוחה בידו אשר הוא עושה
והכל אסם זולתו ולפיכך מקריבין אליו הקרבנות שהוא
הוראה שהוא ית' אחד כמו שהתבאר, וזהו ספר
ויקרא, ספר הרביעי שהש"י מביא את הנמצאים
בזמנתו ובהנהגה ראויה כמו שהיה מנהיג את ישראל
במדבר בכל מפעיהם שהיו הולכים, וזהו נגד עושה
משפט וגו' שכל זה ההנהגה הש"י הנמצאים בהנהגה
ראויה, ולפיכך תחילת הספר במדבר בסדר הדגלים
ואיך היו נוסעים ומנהיג אותם על פי הענין עד סוף
הספר שחנו בערבות מואב שהוא מסע האנדרון,
ואלו ארבעה דברים הם נזכרים בארבע פרשיות תפילין

כמו הדין שהוא אחד גמור מצלי שום נקיים מן האחדות ולא כמו הרחמים שיש להם נקיים מן האחדות ומ"מ אינם בכל ענין, אבל החסד הוא עושה חסד לגמרי בכל ענין, ולפיכך בנה אברהם ד' מזבחות כי מספר ד' הוא נגד כל האדרין, וזה נגד החסד שאין דבר חוץ מן החסד כי לכל עושה חסד, וכן מספר ד' שהוא נגד ד' אדרין שאין חוץ מזה, ואמר בלעם כי אליו ראוי בלבד לבנות ז' מזבחות כי הוא נביא לכל האומות שהם בעולם וכל האומות ראוי להם מספר שבעה מאחר שהם כל האומות, ודבר שהוא הכל הוא שגם וכל דבר שהוא שגם ראוי לו מספר שבעה, ואמר שיש לו דבוק שגם ולכן ראוי לו ג"כ שיבנה שבעה מזבחות, והשיב לו ה' אם היה רוצה בקרבנות היה אומר למיכאל וגבריאל שיקריבו לפניו קרבן אבל אין הש"י מקבל קרבן כי אם מישראל לא מן המלאכים כמו שהתבאר בזה שכל עלול בלד עזמו שז אל עילמו כמו שזא ממנו הוא שז אליו ולכן מקבל הקרבן מישראל דוקא בזה שהם עלולים ממנו ית' בעצם ובנראשונה, ולכן יש השבחה להם אל העלה ית' אבל אין השבחה לגמלא שאינו עלול, ודברים אלו הם סמרי חכמה ומודי הסורה אם חבין אלו הדברים :

ובפרק בני העיר אמר ר' יוסי אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר ויאמר אברהם אל ה' בזה אדע כי אירשנה אחר אברהם לפני הקב"ה שמה בני ח"ו חועאים לפניך ואחרי עושה להם כלאשני דור המבול וכאשני דור הפלגה אמר ליה לאו א"ל בזה אדע א"ל קמה לי ענלה משולשת אמר לפניו מיחנ בזמן שביהמ"ק קיים בזמן שאין ביהמ"ק קיים מה חסא עליהם אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקורין בהם מעלה אני עליהם כאלו הקריבו לפני קרבן ואני מוחל להם על כל עוונותיהם ע"כ, ויש לתמוה שאם בזה לומר שבשציל הקרבן מכפר להם השם חסא שלהם א"כ ל"ל למימר שאלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ דמה ענינו לזה שלא נתקיימו שמים וארץ, אבל הסירוס שהיה ירא אברהם כי יתרחקו בניו מן הש"י בסבת חסאם ויהיה עושה להם כמו שעשה לדור המבול ודור הפלגה שבשציל חסאם נתרחקו מן הש"י ונדחו ממנו ית' אמר שבשציל הקרבנות שהם השבחה העלול אל עלמו אי אפשר שיהיה נעשה להם כמו שנעשה לדור המבול ודור הפלגה שהם נתרחקו מן העלה וישראל מפני שראוי לישראל הקרבנות מפני שהם עלולים בעצמם וכל עלול כמו שזא ממנו יש לו השבחה אל עלמו ולא יתרחקו כי אף אם מתרחקים ממנו בשציל חסא מה במקרה, מ"מ כאשר הקרבן הוא השבחה העלול אל עלמו הרי ישראל הם אל הש"י ואינם נעדרים ממנו ית' ומבין דברים אלו, ולפיכך כל זמן שעוסקים בקרבנות הקב"ה מכפר להם חסאם, שאין מגיע להם הרחקה מן הש"י ע"י חסא כי בזה שיש להם השבחה אל העלה הוא סלוק וכפרת הרחוק שגורם החסא, וכן אם אין בית המקדש קיים והם מתעסקין

הצרה, וכן החסד כאשר הוא זריק לחסד עושה חסד לזדיק ולרשע, הרי לך שני חלקים של חסד, ועוד שני חלקים של חסד שעושה חסד אף שאינו זריק ונותן לזדיק ולרשע על דא היותר טוב, כי זה החלוק שיש בין חסד ורחמים אינם הרחמים אולם רק כאשר הוא זריק לאורו דבר מתוך צרה, וחסד בין שזריק לאורו דבר ובין שאין זריק לאורו דבר נותן חסד על דא היותר טוב, ולפיכך בנה אברהם ארבעה מזבחות ויחזק אחד ויעקב שנים, ובלעם אמר אם שבעה המזבחות ערכתי כי האומות אשר הנהגתם על פי הסבב נכללים בה כל אלו המדות, שהצרה דברים אשר נתן הש"י שבעה בדין שאם לא היה אומר דבר היה מתן לשעמו ולא היה קיום לו, ויש דבר שאם לא ברא השם כך היה לו חסרון וצרה ויש שברא על דא היותר טוב ועל דא חסד כמו שידוע למי שעיין בעצמית, הרי המדות ששש"י מנהיג בו עולמו שהם החסד והדין והרחמים אלו שלשה מדות מתחלקים לשבעה חלקים כאשר התבאר והאומות אע"פ שאינם מונהגים בהנהגה האלהית אמר שהנהגה האומות הנהגה הטבע שהיא כוללת כל הנהגות האלו, כך יש לפרש, ויש לפרש ג"כ והוא העיקר כי בלעם אמר כי האבות בנו שבעה מזבחות כי הקרבת הקרבן מורה על הדבוק בו ית' ויש לזדיק דבוקים בו ית' אבל אינה דבוקות שלם לגמרי רק דבוקות בזה, ולפיכך לא בנה אברהם בלבד שבעה מזבחות כי לא היה לו דבוקות שלם בכל רק שכל האבות ביחד בנו שבעה מזבחות כי כלם ביחד היה להם דבוקות בשלימות, ודע כי הדבר שהוא שלם מצלי חסרון הוא דבר שיש לו ששה קצוות וצדיקים האמצעי שהוא הקרא היכל הקודש מכון באמצע, ומפני שהיה לאבות שהם שלשה ביחד דבוק לגמרי בו ית' שהוא דבוק שלם ומספר שבעה הוא השלם שהוא נגד שש קצוות והאמצעי ביניהם, ולפיכך כל האבות ביחד ראוי להם לבנות שבעה מזבחות בזה שהיה להם דבוק בשלימות, וראוי היה אברהם שיבנה ארבעה מזבחות ויחזק מזבח אחד ויעקב ז' מזבחות, וזה כי כל אחד כפי מדתו שהיה דבוק בזה בזה מזבחות, כי יחזק מפני שמדתו מדת הדין והדין הוא כמו נקודה אחת שאין לו נקיים כלל וכך הדין אין לו נקיים כלל ממה שהדין מחייב לא לימין ולא לשמאל, ולכן בנה יחזק מזבח אחד בלבד כפי מדתו שהוא דין גמור, אבל יעקב מפני שמדתו הרחמים והרחמים הם למי שהוא בצרה דבר זה אינו דין גמור כי הדין אינו רק מה שהמספר והדין מחייב והרחמים שמרחם על מי שהוא בצרה אף כשאין הדין נותן, מ"מ אינו מרחם רק על מי שהוא בצרה ודבר זה אינו חסד גמור, ולפיכך יעקב בנה שני מזבחות כנגד מדתו שהוא הרחמים שאין מדתו כמו הדין שהוא אחד בלבד גם אין מדתו לרחם בכל ענין שאין מרחם רק כשהוא בצרה ולפיכך בנה שני מזבחות כי מספר שנים אין זה אחדות מכל מקום אין זו כל האדרין, אבל מדת אברהם שמדתו מדת החסד שהחסד הוא חסד לגמרי בכל ענין לא

ושמי השמים לא יכלולו כבודו מ"מ יחד המקבל שייכים כל אלו הדברים, שכבר אמרו לך פעמים הרבה מאוד כי הוא ית' נמלא לנמלאים כפי המקבלים וכפי ענין הנמלאים בעצמם הם מקבלים כבודו ית', וכמו כן כאשר צא הוא ית' אל הר סיני והיה מקום מיוחד לו ששייך זה אל הש"י ח"ו רק מזד המקבל שהמקבל זריך חליו מקום מוכן אל החבור ואילו נלה במקום פלוגי שהוא מוכן לו כאשר ראו אל המקבל אבל מזד אחתה ענמו ית' לא שייך זה, והדברים האלו כדורים ואין כאן להאריך, מ"מ זריך אל החבור הנכבד הזה שהוא מזד המקבל מקום לפי המעלה, הנה יש לשלול איזה מקום כבוד מנוחתו שיהיה מקום כבודו בתחתונים אשר נראה שהכבוד מרוחק מהם והם בעלי חומר גם מאוד ועבור, ואיך בהם נמלא מקום ראו לחבור הקדוש הזה, דע כי אם שהתחתונים האלו הם פתוחים ויש להם חומר עז וגם מזד ענמם בשביל זה לא ימנע שלא ימלא בהם מעלה מזד שהוא השלמה הכל, והנה תמצא כמו כן שהארץ שהוא יסוד התחתונים והשכל מכל הנמלאים יש בה מעלה מזד השלמה הכל שממני שהוא אחרון מכל היסודות על ידם יושלם הכל כי לעולם הדבר יושלם ע"י האחרון שהוא השלמה ולפיכך בכל מעשה בראשית שקולה הארץ כמו השמים כי לפעמים מקדים השמים ולפעמים מקדים הארץ לומר לך ששקולים כמו שאמרו במדרש ויקרא רבה פרשת בתקופת וזכרם מקומות דבר זה, והיונו מפני שהשמים הם עליונים ונתשבים התחתון הכל והארץ שהיא תחתונה במוחלט עלימות הכל שעל ידה יושלם כמו שיש לכל אחרון משפט השלמה וראוי שיהיו שיהיה שקולים כי התחתון הכל והשלמה הכל שיהיה בת כללי יש בהם זה מזד ההתחלה שהוא התחלה אל הכל וזה מזד ההשלמה שהוא משלים הכל, ולפיכך כתיב בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ הארץ שקולה הארץ כמו שמים ושייכים נקראו ראשית כמו שישלם שם ראשית על ההתחלה כך ישלם שם ראשית על התכלית שהוא ראשית מזד ההשלמה, ולפיכך אל תחמה מה מעלה יש בארץ שהיא בתכלית השפלות והחומר הגם והעבור שבה שמעלתה לא מזד ענמה רק במה שהיא השלמה המליחות, ומפני זה ראוי שיהיה ב"ה בתחתונים לא מזד הארץ אלא במה שהארץ היא השלמה הכל משלמה המליחות, ובשביל כך כי בתחתונים מקום ראוי לחבור הזה הנכבד, ומפני זה תבין למעשה השכיני בחלקו של צנימין דוקא ולמה בשבט שהוא אחרון שכל אחרון יש בו השלמה, ולפיכך ראוי שבתחלקו של שבט שהוא השלמה השבטים חסא השכינה כי אין השכינה בארץ בתחתונים רק מזד שהתחתונים הם השלמה ולפיכך ראוי שהיה דוקא בחלק מי שהוא השלמה, והוכרח נד מערב ששכינה במעבר שהוא אחרון כמו שנקרא מורח קדש שהוא התחלה כך מערב אחרון נקרא, ומקום אחרון שבתחלקו של צנימין בו היה השכינה כי בית המקדש הוא סוף חלקו של צנימין והתחלה חלקו של יהודה וישיב

מתעסקין בהלכות קרבתו וסדר הקרבות שהקרבן הוא השבח העלול אל עלונו במעשה כמו שהבאר למעלה וכן הסודות של הקרבות הוא סדר השבח העלול אל העלה, וכמו שמכרס להם ע"י הקרבת הקרבן במעשה כך מכרס להם ע"י סדר הקרבות שיש בשראל שם עלולים מן השם ית' הכנה וסדר השבח העלול אל העלה וזהו כפרת חטא, ולפיכך אם לא היה מעשרות הקרבן לא היה קיום אל כל הנמלאים שאין הנמלאים בוד ענמם יש להם קיום כלל רק שם עומדים בו ית' ואינם נפרדים מאמו ית' ובמה שם שבים אל הש"י יש להם קיום וכמו שנתאר למעלה, כי העולם עומד על העבודה כמו שהבאר בפרק שירה ובשאר מקומות, ומעשה הבחנה לך כי לא היו הקרבות ראויים אלא לשראל במה שם עלולים בעצם ובכחשונה מן הש"י וכל עלול כמו שבה מן העלה יש לו השבח אליו, ומפני זה נזה להקריב לו קרבן כי לא זריך השבה גמורה שיקריב ענמו אליו לגמרי רק הוראה שהנמלאים שבים אליו תלויים במי שהוא נשון קיומם, ומפני זה נקראו אש לחמי מעשים אשר הבאר כי כאשר הוא ית' הכל וכל הנמלאים שבים אליו הכי הוא בלתי ססר, ואף ע"ג שכל הנמלאים בודאי שבים אל השם שכל עלול מולה בעלנו חסן הוא ית' לזכות הדרם שהוא יעשה זה בפעל שלו, ואין להאריך בזה עוד באלו דברים העומקים מאוד מאוד

פרק שבעים

במה שכל הדברים למי ענינם ולפי מעלתם מעצמם יש מקום להם ששכיל כך שם מקום הונח אל העולה כמו שאמרו ממלא מקום אבותיו, כי המקום מורה ברוב על המעלה של העומד בו שם הדבר תשוב יש לו מקום תשוב לפי ענינו והענין הזה מבוחר נגלה מאוד, ואל החבור הקדוש הזה שהוא חבור הש"י עם הנמלאים התחתונים שאמרו לך שהוא חבור נבחר יותר מן חבור העליונים כמו שאמרונו אי אפשר שלא יהיה לזה מקום קבוע שם היה דרך ערלי כל דבר ערלי הוא מקרה ואינו בעצם, וכבר הוכחנו למעלה שאין חבור הזה מקרה, אבל הוא סדר אלהים ואם שלא היה מקום קבוע לחבור הזה בליחות במדבר וגם אמר כך היינו שזמנו נשן שלא היה לישראל מנוחה גמורה עד ימי שלמה שאז הניח להם הש"י מכל אויביהם מסיבין וכדכתיב בקרא ואז ראוי אל מקום קבוע לא כאשר לא היה לישראל בעצמם מנוחה ואין יהיה מקום קבוע ועל פי זה נקרא שלמה על שם השלום והמנוחה בימיו ואז ראוי אל מקום קבוע, ולא יתכן שיהיה כל מקום ראוי אל החבור הזה כמו שאמרו כי לכל דבר יש לו מקום לפי מעלתו וא"כ זריך ב"ה שיהיה אל החבור הקדוש הזה מקום מיוחד כפי מעלתו ואם כי הוא ית' מזד ענמו אין לו מקום וגבול חקיף אותו מ"מ דבר זה הוא מזד המקבל כי המקבל אינו מקבל החבור רק במקום מיוחד שהוא מוכן לו אל הקבלה ואע"ג שהשמים

הגשמי כלל, שהרי הגשם הוא שמורכב מאלו הפיאות
 אבל הם דברים בלתי גשמי והם קודמים לעולם והם
 מתיחסים לפשוטים יותר בזה שמיין בהם חבור
 הפיאות רק כל אחד מתיחס לפיאה אחת פשוטה
 מבלי הרכבה, ואם תאמר איך יייר דבר זה שהרי
 כל פיאה בגשם, שזה איין קשיא כי איין אנו אומרים
 רק שהוא מתיחס בענינו אל פיאה היא בלבד רק
 כיוון שהגשם מורכב משש פיאות והשביעי הפומד
 בתאגז ואי אפשר שלא ימלא הפשום קודם לו והוא
 פשום יותר מבלי חבור כלל שכיון שהעולם הגשמי
 הוא מורכב וכל מורכב אחרון לריך שימלא קודם לו
 הפשום שאין לו הרכבה זאת שכל מורכב ימלא לפניו
 פשום וכל אחרון ימלא לפניו קודם על זה יאמר כי
 אלו ז' דברים נבראו קודם שנברא העולם, ותאמר כי
 התורה נבראת קודם שנברא העולם, ושינוי כי כנגד
 האמיתי שיש בעולם הגשמי המורכב קודם האמיתי
 הפשום לגמרי והוא התורה שהיא דרך האמיתי
 והיושר שאין החזרה נופה מן הנקודה האמיתית הוא
 היושר ולכן הוא מתיחס אל האמיתי, ועוד כי כבר
 תאמר לך למעלה כי האמיתי מתיחס לדבר הבלתי
 גשמי יותר בעבור שהיא אמיתי ואינו נופה לשום דבר
 ואין לך דבר בלתי גשמי רק התורה שהיא שכלית,
 אמר שכל הדברים האלו הם בלתי גשמיים איין דבר
 שכלי רק התורה, ואם תאמר מה שייך בריאה בתורה
 והיא דבר איין בו ממש כלל, ואין זה קשיא למבין
 כי הוא אמר ויהי הוא נוח ויעמוד כי הגזירה על
 דבר מה שהוא נוצר הוא נקרא בריאה ונצור הוא ית'
 קודם על התורה לפי שגזירת היושר והאמת שהיה
 העולם נהוג בו הוא קודם לכל, ועוד כי גזר הש"י
 קודם לכל שהיה לעולם יצור וסדר שהיה נהוג בו,
 וזהו שהתורה נבראת תחלה שהרי התורה היא יצור
 וסדר העולם אשר נהוג בו ולפיכך אמרו כשנברא
 העולם היה מביט בתורה וברא העולם כי היה מביט
 ביצור וסדר אשר גזר שהיה לעולם ובו ברא העולם,
 ואם תאמר א"כ יהיו יותר משש ימי המעשה, איין
 זה קשיא כי אלו איין נופלים תחת המעך זמן כי כל אלו
 דברים הם דברים בלתי גשמיים ואינם נופלים תחת
 הזמן כי זמן ששח ימי בראשית תולה בגשם הגלגל
 ולכן לא שייך באלו זמן ששח ימי המעשה, ומעשה
 התבאר לך מה שאמר כי התורה נבראת קודם שנברא
 העולם, שמתאר שהפשום קודם למורכב היה גזירת
 הפשום קודם למורכב והאמיתי הפשום הנברא מן
 הגשם הוא התורה כמו שהתבאר, אמנם התשובה
 היא הפשיטות מן דבר המזרח וזה כי מזרח נקרא
 התחלה וקדם בכל מקום בכתוב, וכמו שיקרא מערב
 אחר נקרא המזרח קדם ופנים, ומלאנו מזרח הוא
 התחלה העולם ומערב אחרית העולם ואל התחלה
 מתיחס התשובה כי כל בעל תשובה לריך התחלוקה
 החסא שלו ואין דבר מסלק רק התחלה כי התחלה
 היא נבדלת מן החסא שכלי איין חסא בתחלה,
 וכאשר יחזור להסתלקו כשתלך ממנו החסא, ובכ"ר
 וישכן מקדם לנן עדן מלאו בכל מקום רוח מורחית
 קולסת

והיה קשור הסוף בתחלה כי תחלה השבטים יהודה
 שהוא תחלה בכל מקום ונתימין רוח האחרון, ולפיכך
 היה דגל מחנה יהודה קדמה ודגל מחנה בנימין ימא,
 הרי כל הדברים האלו אל מקום אחד הולכים, כי
 השכינה בתחתונים מלך שהתחתונים הם השלמה וכל
 השלמה הוא בתחתונים ולכן כל אחרון שם השכינה,
 ודבר זה ברור :

ובפרק ד' דגדרים תיב ז' דברים נבראו קודם
 שנברא העולם ואלו הן תורה ופשוטה ונן
 עדן וגינס וכסא הכבוד וביט המקדש ושמו של
 משיח, תורה דכתיב ה' קנני דאשית דרכו קדם
 מפעליו מלך, תשובה דכתיב בפרס הרים ילדו ותחולל
 ארץ ותכל תשב ארץ עד דכא ונ', נן עדן דכתיב
 ויטע ה' נן בעדן מקדש, גינס דכתיב כי ערוך
 מאתמול תפחה, כסא הכבוד דכתיב נכון כסאך מאז,
 ביט המקדש דכתיב כסא כבוד מרום מראשון מקום
 מקדשנו, שמו של משיח דכתיב לפני שמש יון שמו
 ע"כ. וביאור ענין זה כי ר"ל יודעי מלפניו התחמה
 כאשר עמדו על ענין העוה"ז אמרו מאחר שיש לעולם
 הרכבה ותבור מדברים מחולפים והעולם מורכב
 מהם והפשום הוא קודם למורכב, א"כ יש דברים
 יאמר עליהם שנבראו קודם שנברא העולם המורכב
 והם דברים פשוטים, ואין לומר שאין הרכבה רק
 באופן המורכבים מדי יסודות אבל השמים וד'
 יסודות פשוטים איין בהם הרכבה, זה אינו שהרי
 הגשם יש בו הרכבה שהרי כל גשם מתחלק לחלקים
 וא"כ כל גשם מורכב מן החלקים וגדר הגשם הוא
 שיש לו התפשטות האורך והרוחב והגובה, ואלו הם
 גדר הגשם וא"כ הגשם יש לו הרכבה מאלו הרחקים
 שהם האורך והרוחב והגובה, וכאשר הפליגו חכמים
 עוד בתחבה על גורם העולם היה מלאו כי המורכב
 האחרון הוא האדם וקודם לו מורכב הכ"ח וקודם
 לו מורכב האמחים וקודם לו מורכב הדומם וקודם
 לו הגשם הפשום הנאמר על הרכבים בלבד וזהו
 התחלה העולם, כי כל שעבולם הוא גשמי, ודבר ברור
 הוא כי הגשם הפשום אשר יש לו הרחקים השלשה
 דהיינו האורך והרוחב והגובה ויש לו שש פיאות דהיינו
 פאת המעלה ופאת המטה ופאת הימין ופאת השמאל
 ופאת הפנים ופאת האחור והם שש פיאות, ומפני
 כי אלו פיאות נוכחים זה לזה נחשב האמיתי שאינו
 פיאה רק עומד בתאגז לפניו בפני עצמו והם נקראים
 שש קנאות עם היכל הקודש מכון בתאגז כי האמיתי
 מה שהוא בתאגז איין לו חזיונות שום דבר כלל, ודבר
 זה יש לו מעלה נבדלת מן הגשם כי כל גשם יש לו
 התפשטות דבר שזהו ענין הגשם התפשטות הרחקים
 והאמיתי שטומד בתאגז מתיחס לדבר בלתי גשמי
 שאין לו רוחק ולכן נקרא היכל הקודש מקודש מן
 הגשמי וכבר הארכנו בזה, ונחשב העולם הגשמי
 מורכב מאלו שש פיאות והאמיתי הם שבעה דברים
 וכאשר הפשום קודם למורכב שדבר זה ידוע כמו
 שאמרנו למעלה שהפשום הוא קודם למורכב א"כ
 אחת לריך לומר שיש ז' דברים ואינם מתיחסים לעולם

תחלה, וכן גיהנם דהיינו שקדם צירוף עשויים
למורכבים. ואמר שכסא כבוד נברא תחלה הוא כנגד
ז' המעלה כי המעלה הוא ההתנשאות אל הדבר
וההתנשאות הפשוט שהוא מבלי שמחבר עמו שום
ד' מהם הוא כסא הכבוד, כי ז' המעלה על עולם
הנשמי יש עמו המסה ומפני כך המעלה של עולם
הנשמי אינו המעלה במחלף שהוא בלי ההפרשות
לו שום מה, אבל המעלה המוחלט הוא המעלה
הפשוט והוא כסא הכבוד שהוא רם ונשא כדכתיב
וארצה את ה' יושב על כסא רם ונשא, ואף כי אין
הש"י צריך לכסא מ"מ מדריגת מלכות עולם שהוא
ית' מתנשא עליהם נקרא כבוד, כי אין פה
כסא רק המלוכות כמו רק הכסא הגדל ממך וכן בכל
מקום וכבר התבאר זה בהקדמה, וקודם שנברא
העולם גזר הש"י בחכמתו שיהיה מדריגת מלכות
עולם והתנשאות המלוכות ולא יהיה הש"י מובלג
מן העולם לגמרי רק יהיה התנשאות מלכות עולם
על הנמצאים ומדריגת מלגה זאת המעלה הפשוט
וכיון שאמר וארצה את היושב על כסא רם ונשא,
ר"ל שהוא מתנשא בהתנשאות עליון על הנמצאים,
כלם, ולפיכך אמרו שכסא כבוד נברא קודם שנברא
העולם שכבר אמרנו כי הפשוט הוא נברא תחלה,
וכן מה שאמרו שנברא בית המקדש קודם שנברא
העולם זהו מלך המעבר כי המעבר נקרא אחר וכל
דבר שהוא אחר הוא השלמה כמו שמוצא למעלה,
ובית המקדש הוא השלמה שהוא משלים העולם והיא
השלמה פשוט מתנשא בהתנשאות עליון אל הארץ בלתי
פשוט לגמרי שז' המעבר בעולם הנשמי המורכב
מכל לדין אינו פשוט אבל ב"ה הוא נבדל בעצמו כי
מעלת ב"ה אינו העצם והאברים רק קדושתו האלוהית
שדבק במקדש ודבר זה נברא קודם שנברא העולם
מאחר שביראת הפשוט קודם למורכב ודבר זה מוצא,
וכן מה שאמר שמו של משיח ר"ל עלם מעלת המשיח
מה שהוא מיוחד מבין שאר הנבראים מעלתו המיוחדת
לו נקרא שמו כי השם הוא מורה על דבר המיוחד
בו מבין שאר הנמצאים, ולפיכך אף כי המשיח בעצמו
לא נברא קודם שנברא העולם אבל שמו דהיינו מה
שהוא מיוחד בו נברא קודם שנברא העולם שגזר
הש"י קודם שנברא העולם על המעלה שלו המיוחדת
לו ובזירתו ית' היא הביראה בעצמו, ודבר זה הוא
כנגד ז' המסה כי ז' המסה בבחינה מה הוא עליון
כמו שהעליון אין דבר עליו כך אין דבר על המסה
ודבר זה ידוע מענין המסה, ונמצא כי המסה מלך
זה הוא עליון כי אין דבר עליו והוא כנגד שמו של
המשיח שיהיה מושל בתחתונים שאין עליו מתנשא
דכתיב וירוס וגבה ונשא, ולפיכך המסה הוא ראשית
מפני שמהל המסה אין קודם לו וגברא שמים וארץ
צראתם והאחר הוא המעלה והשני המסה, וכן
משיח נקרא ראשון ומסעם זה דכתיב ראשון ליוון
הנה הם מפני שאין קודם לו בהתנשאות, ולפיכך
שמו של המשיח נברא קודם שנברא העולם כי הפשוט
הוא

קולמת, היא שקלמה האדם דכתיב וישכן מקדש לגן
עדן, היא שקלמה קין דכתיב וישב בארץ נוד קדמת
עדן, רוצה דכתיב אז יבדיל משה ג' פנים מזרחה
שמש וגו', וכל ענין זה שמזרח נקרא קדם והתחלה
ואין קולם את בעל תשובה רק דבר שהוא התחלה
שדבר שהוא התחלה הוא המהלכות החסא שלא ימצא
חסא בהתחלה, ולפיכך מתנוטע הבעל תשובה תמיד
אל המזרח כי שם ימצא המהלכות החסא, ואמרו כי
התשובה נבראת קודם שנברא העולם כי ההתחלה
שמזרח עליו בעל תשובה צריך שיהיה התחלה פשוטה
נבדלת לגמרי כי ההתחלה שאינה פשוטה אינה נבדלת
מן החסא שכל דבר שאינו פשוט והוא מורכב הוא
נשמי והנשמי שייך לו החסא ובעל תשובה צריך
שיהיה נבדל מן החסא ואינו נבדל מן החסא ומסתלק
ממנה רק בשביל התחלה הפשוטה הנבדלת שאין שייך
בה חסא לגמרי, ולא בהתחלה נשמית שאף שמים
שייך בו חסא דכתיב אף שמים לא זכו בעיניו, ר"ל
כי אף שמים שהם נשמיים נכבדים זכים בתכלית
הזכות מלך שהם גשם לא זכו בעיניו שאינם בלא
חסרון כלל שהגשם יש לו חסרון וכיון שהם בעלי
חסרון לא זכו בעיני הש"י שהוא פשוט נבדל, ולפיכך
אי אפשר שלא יהיה התשובה בחדש בכה התחלה
גשמית שדבר זה אינו כי בכה אותה התחלה לא היה
כאן הבדל מן החסא אלא בכה התחלה אלוהית בלתי
גשמית והיא פשוטה, ולכך מדריגת ה'תחלה הזאת
קודם שנברא העולם ובאותה התחלה הפשוטה כח
התשובה לפימה נבדל מן החסא, ואם לא כן לא היה
האדם נבדל מן החסא, נמצא כאשר בעל תשובה
נסתלק מן החסא זהו בכה התחלה פשוטה מן הנשמית
וזאת התחלה הוא מה שגזר הש"י שיהיה לעולם התחלה
פשוטה, ולפיכך כל בעלי תשובה מתנוטעים אל ז' הדבר
המזרח שהוא התחלה ובתחלה הפשוטה היא
הסתלקות החסא, ואמרו עוד כי גן עדן נברא קודם
שנברא העולם, כי ג"ע הוא הפשיטות מן הדור כי
דרוס נקרא ימין בכל מקום ואמרו נקרא שמהל דכתיב
נפון וימין אחת בראשם, וכן הרבה בכתוב, והימין נקרא
יד אחת והיא ראשונה ואין בה שניות ויד השמאלית
נקראת יד שנית וכאשר יש יד שנית אז יש שניות
ובכל שניות יש התנגדות, ולפיכך הג"ע ששם התנגדות
והעונג ואין התנגדות כלל הוא כנגד זה דרוס שהיה
אחת ואין בה שניות והניהנס שהוא הסך זה שיש דין
והתנגדות לגמלא הוא נבדל ז' שמהל ששם השניות,
זהו תבין מה שאמרו למה לא נאמר כי טוב בשי
מפני שבו נברא גיהנם, פ' מפני שהגיהנם יש בו
התנגדות הוא מתחם לשניות שכל שניות יש בו התנגדות
ונברא ביום השני המתחם הזה, ולפיכך הפשיטות
הגמור שאין בו הרכבה מן ז' דרוס שהוא ימין הוא
ג"ע י' הימין אין בו התנגדות. וג"ע פשוט גמור
ואין שם התנגדות וכן הפשיטות נפון הוא שהיה פשוטה
לרע הוא הגיהנם, ומפני שהש"י גזר על הפשטות
צבירתתם קודם למורכבים לכו אחר שג"ע נברא

רק היו מקבלים הקיום והיסוד. ואמר אחר כך ולא היה נראה זכוב במעבדים דע כי הזכוב הוא מאוס ומגונה וזהו ענין אחד, ולא חירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים הוא הסומאה וזהו ענין שני. ואלו שני דברים כל אחד ואחד בפני עצמו שאין לך דבר יותר מאוס ומוגנה כמו הזכוב ואין לך יותר סומאה כמו הקרי ורצה לומר כי לא היה נראה מעלת בית המקדש לא לימין ולא לשמאל חוץ ממדריגה הקדושה. כי הדבר הזה המאוס והסומאה הוא הרחקה מן הקדושה לשמאל ולימין כמו שהוא ידוע למי שהעמיק בחכמה. ולפיכך אחר שאמר לא הפריח בשר קודש אחר ולא נראה זכוב וכו' מפני כי במקום זה הוא נקיה לשמאל ולימין לכך אחר על זה כי לא היה מעלת בהמ"ק נוסה ממדריגה קדושה. ולא נחלף זכוב צביון המעבדים שהוא המאוס ולא נראה צביון הכפורים שהוא הסומאה אבל היה עומד בית המקדש בקדושתו. ואח"כ אחר ולא נחזה הכוח לעמוד העשן לפי שהוא נמשך בצווי עולה ומתמר כעל כקו ההולך ביושר ובחמלע ולא נחזה הכוח לעמוד העשן הזה וגם דבר זה ידוע. ואחר כך אחר ולא כבו גשמים אש המערכה כי כח האש היה כח גדול וחזק מכח האש של מעלה ולפיכך לא כבו אורו. וגם כן לא נחלף פסול בעומר ובשתי הלחם כי אלו שמים הם החתלה וראשית קציר התבואה כי העומר ראשית קציר שעורים ושתי הלחם ראשית קציר חטים וכדרכיז מהלח חרמש בקמה ולכן אחר שהזכיר אש של מערכה הוא האש העליונה אחר ולא נחלף פסול בעומר ובשתי הלחם נגד ראשית והחתלה העולם. וזה לפי גרסתם ספרים שלנו. אבל לפי מה שמוכיח בס"ק דיומא לא גרסי' לא נחזה הכוח ולא כבו גשמים רק גרסי' ולא נחלף פסול בעומר ובשתי הלחם ובלתם הפנים והם ג' דברים העומר חלה אחת ושתי הלחם שמים ונחם הסנים שנים עשר ואלו דברים ידועים למי שהעמיק בחכמה. וידע כי אברהם לא העמיד רק בן גבירה אחת ויחזק שמים ויעקב שנים עשר ולפיכך היה י"ב חלות שש המערכה האחת ולמי שמבין את זה אין ספק אליו דברים אלו. ואמר שהיו עומדים לפסוקים ומשתחוים ברוחים, דבר זה ידוע ג"כ ממה שרמזנו בהקדמה ממה שרמזנו מן המילר קראתי יה עמי במרחב יה שמה תדע כי זה השם הוא מרחיב בנראה. וכבר התבאר זה כי ההשתחויה היא לשם יה כמו שאמר ליה אנו משתחוים וליה אנו מודים, וכיון שהשתחונו לשם יה יח' ושם זה מרחיב בנראה לכן היו משתחוים ברוחים כי היו מביאים ההרבה מרחובות. ואח"כ אחר ולא היוק נחש ועקרב צירושלים כי הנחש ועקרב זה כח להם להעזיר ולהמית. ולכן אחר שאמר שהיו משתחוים בהרבה אחר ולא היוק עקרב ונחש צירושלים. כי אוחס שיש להם כח על העדר יש להם כח עליון כמו נחש ועקרב שהם מתייחסים ויש להם כח על העולם שהרי הם מתייחסים האדם ואלו דברים לא היוק צירושלים. ואחר כך ולא אחר אדם לחצו צר לי המקום שאנין צירושלים פירוש כי לא

זאת קודם למורכב, כלל העולה מן המאמר הזה אשר העמיקו חכמים כי כל דבר שנכרך בעולם יש בו הרכבה וצורתי הפשוט יש לו בריאה קודמת, ואלו דברים הם הם הפשוטים כמו שהתבאר למעלה, ובאמרנו לך כי בהמ"ק הוא שלימות העולם ולפיכך הוא מתיחס לגד מערב שהוא השלמה, ועוד יתבאר בפרק שאחר זה:

פרק שבעים ואחד

התבאר לך כי בהמ"ק הוא שלימות אחרון לעולם ודבר מבוחר הוא זה. ולכך כאשר אמרו כמה מעלות טובות למקום מספר המעלות זו אחר זו על המעלה האחרונה ובנה לנו בית האחרונה לכפר עד כל עוונותינו. הנה זה המעלה האחרונה במה שבה להם בהמ"ק שבאחזה מדריגה ומעלה אחרונה הניעו ישראל ה' הדביקות בו לגמרי במה שיהיה שכינתו ביניהם בקביעות:

ובפרק מרף בקלפי אחר רב יוחנן בר אבדימי למה נקרא שמו לבנון שמלבין עוונותיהן של ישראל ע"כ. ביאור זה כי בהמ"ק בלחץ מפני שיש לו מעלה אלהית נבדלת ראוי שיהיה נקרא בשם לבנון שהוא לבן לבנון כי דבר שהוא חמדי בעבור עכירת החומר אין מתיחס אל הלבנון כי הלבנון יש בו זוהר אבל דבר שיש בו עכירות אין בו זוהר. ולכן דבר שהוא נבדל מן הגשם ראוי שיהיה נקרא על שם לבנון שהוא מורה על הבהירות ואל דבר זה מתייחסים אותם שאין להם חומר עכור, ולפיכך בהמ"ק נקרא לבנון כי בהמ"ק העיקר שלו אינו העלים והאבנים שהם פסלים אלא עיקר המקדש שהוא המדריגה הנבדלת שיש במקדש כמו שפסל הגוף של אדם אלא הנפש. ולפיכך הוא ג"כ מלבין עוונותיהן של ישראל שכבר אמרנו לך בפרק שלמי זה כי החסא הוא בנשם וכל דבר הבנאי גשמי הוא מסולק מן החסא ולפיכך ישראל שיש להם בהמ"ק יש להם כפרת חסא במה שהבית זה נבדל וכל ענין נבדל בו הסתלקות החסא ולפיכך לא היה מנהג בהמ"ק על פי הפסע החסרי רק בנשים כוללים כמו ששינו עשרה נשים ונעשו לאבותינו במקדש וכו'. שתרצה כי אין שם הנהגה הפסע שהיא חמירת כלל רק נשים אלהיים ובלתי נעשים ונבחרו אלו הנשים כי החל מן המדריגה האחרונה עד המדריגה העליונה על כל. וזה כי החמיל באשה לומר ולא הפילה אשה מרים בשר הקדשים ופיים ולא אחר אדם אר לי המקום שאנין צירושלים הרי שפיים במקום שהוא כולל מן הכל. וזהו המדריגה העליונה שהוא כולל ומקיף הכל. כי אלו עשרה נשים נגד עשר ספירת בלימה. החל באחרונה לכך אחר ולא הפילה אשה מרים בשר הקדשים כי האשה היא אחרונה שהיא מקבלת מאחר ועם כל זה היה לה כח ולא הפילה ודבר זה ידוע. ואמר אחר כך ולא הפריח בשר קדשים רק היה מקיים מקבל העמידה והקיום במקדש ולא היו הדברים אשר במקדש בעלי הפסד

כי אף שהוא מפרנס אותם צחצח מכל מקום כאשר נחגלה בעולם בזה הפרנסה דרין לך נקבע בצרכה אתה גבור וידוע הוא שכל ההגלות לפועל הוא דרין זה מפי שכל יציאה לפועל הוא שני וכל שני צריך אל זה כח וחזקת המנהג הדבר וכל כח וחזקת הוא צמדת הדין ודבר זה הוא ידוע לחכמים, וזה שאמר וכשהיה ממש משיב פירותיהן הרוח מתיחס אל מדת הדין בכל מקום, וזה שאמר אתה גבור משיב הרוח מכלכל חיים וכו' מפי שהוא ממש בחזקת ולפיכך היה משיב פירותיו, כלומר שעל ידי כח דין יצא לפועל השפע הזה מן בית המקדש כי כל שפע בא לעולם פ"ד דין, וקאמר שם היה פרנסה לכסונה לא אמר שמהם היו מתפרנסים הכהנים רק פרנסת הכהונה בלבד שכל הכהונה היו מתפרנסים מזה שמן הפירות האלו היה פרנסת הקיום שלהם והבטח זה, ודוקא פרנסת הכהונה לפי שבית המקדש שייך לכהונה כמו שהאדם מפרנס בני ביתו כך היה הש"י מפרנס את הכהונה שנקראים בני ביתו כמו שהצבא למעלה אלל בית אהרן בברו את ה', וקאמר כיון שגברו גוים להיכל יבש וכו' פירוש כי הגוים הם להיסק הענין כי מה שהיה מלבב בהמ"ק הוא הולאת חיות כמו בשלימות וכאשר נכנסו גוים להיכל ושמו עליו איך ימצא בהמ"ק חיות כמו בשלימות כי אין הולאת הכח בשלימות רק כאשר אין דבר שולט עליו שאז הוא מוציא כח אלל כאשר שלמו הגוים עליו הוא צפול כח ולכן יבש, והדברים האלו ברורים למדין, כלל הדבר שבהמ"ק היה המדריגה האחרונה והולאתה אחרונה לישראל ושלימותה הכל כמו שבארנו, יי רצון שבינה במהרה בימינו :

פרק שבעים ושתיים

יש לשאול אחר שהעלה את ישראל אל המעלה הגדולה העליונה אשר התבאר בפרקים שעברו איך יתכן שיהיה צפול לאת המעלה והרי חרב בעוניהם בהמ"ק בית מאורם ותפארתם, ואנחנו מאלץ כי הדברים אשר הם ספדים ואינם כ"כ במעלה מיוחדים על אדני הקיום והם מקוימים מבלי שני, ודברים אלהים כאלו יהיה צפול והספד להם, ולפי הדעת ראוי שיהיה הסך זה, ותשובת שאלת זאת כי אם שהדברים הספדים ההפסד נמצא בהם ביותר ודברים הצבלי ספדים מקוימים ביותר זהו בעצמם אלל הספוק מן המקבל הוא יותר נמצא בהם כי הדברים האלהים הם נדלים הם הדברים הספדים וצמח דבר יוסרו הדברים האלהים, ומשל זה האדם שהוא מקבל השכל אף ע"ג אין הספד בשכל מזד עממו יש בו שכתה והסרה בקלות מזד המקבל, ובפרק אין דורשין שאל אחר את רבי מאיר לאחר שילא לתרבות רעה מאי דכתיב לא יערככם זהב וזכוכית ותמונתה כלי פז אמר ליה אלו דברי תורה שקשים לקנות כלי זהב וכלי פז ומחיס לאבדן כלי זכוכית ע"כ, וביאור ענין זה שהתורה היא שכל האלהי קשה לקנות בכלי

לא היה מקום ידועים שהוא מקום ליושבים שם זר כי המקום לפי מדריגתו היה די מספיק להקיף ולכלול כאשר ראוי למקום, ודבר זה הוא מדריגה עליונה כוללת הכל, והנה בקצת החל ובגדול אשר הוא מקיף כולל הכל כלה חכר צפוד כאשר חבין, שכל מקום נחבאר לך כי על ידי בית המקדש הגיעו למעלה עליונה ובצבלי כך היה בהמ"ק סכלית המעלה שפי"ה בהמ"ק יושלם הכל, והיה עוד דומה בהמ"ק אל הלב שהוא צכל בעלי חיים שעל ידו מקבלים כל האברים חיותו וכן בית המקדש הוא נותן חיים לכל העולם, ולפיכך בית המקדש באמצע הישוב כמו שהלב הוא באמצע הגוף, ודבר זה התבאר בפסוק צחר הגולה בסופו, ומפי שבהמ"ק הוא כמו הלב אמרו בפרק מרף בקלפי אמר רב אימא רב צופיה אמר רב למר נקרא שמו יער דכתיב יער הלבוש מה יער מלבב אף בהמ"ק מלבב דאמר רב אושעיה בשעה שבה שלמה בהמ"ק נסע בו כל מיני מגדים של זכר והיו מוציין פירותיהן בזמנם וכיון שהיה ממשעת בהם היו נושאים את פירותיהן שנה' גורע בים וייבשו וכל הנהרות התריב אומלל צען וכרמל ופרת לבנון ומסם היחא פרנסה לכהונה וכיון שגברו גוים להיכל יבש שנה' ופרת לבנון וטחול וטחול שנה' להחזיר שנה' פירות הפרת וחבל אף גלת רב' וגו' ע"כ, וביאור ענין זה כבר ידענו שאין באדם כל האברים בשוה במעלה כי אבר כמו הלב הוא האבר הנכבד שבו החיות וממנו מקבלים את האברים חיות לך כאשר האילן חוזר אל כח חיותו לגדל הסרי נקרא לבלב ולמסן לב כלומר שחוזר אליו חיותו שהוא לבב, וכמו שבאילן כאשר הוא מלבב שהוא חיותו של אילן אז מחיותו מוציא כח לחון וזהו ענין החיות הולאתה כח כאשר חבין מה שאמרו חכמים מי שאין לו בניס ואינו מוציא פירות נחשב מת, מזה תראה כי כל חיות הוא מוציא כח לחון ולפיכך כמה שנחשב בהמ"ק כמו לב שיש בו חיות אי אפשר שלא ימצא מכת חיותו שנותן שפע שלו לחון והוא הולאת פרי שגולד ממנו שארי כל חיות נמשך ממנו פרי, ולפיכך אמר בשעה שבה שלמה בהמ"ק נסע בו כל מיני מגדים של זהב, כי מאחר שבהמ"ק דומה ללב העולם אמר שנסע בו כל מיני מגדים רבה לומר שמן בהמ"ק נמשך כל מיני שפע, ואמר שהיה נוסע מגדים של זהב כי זהב יוסר מיוחד לשפע בצרכה הדין והספד, ואמר שהיו מוציין פירותיהן בזמן, פירוש כמו האילן שיש לו זמן מיוחד ואז הוא צבה חיותו ומוציא פירות מה שאפשר לו לפעול כל יום זמן מיוחד לשפע העליון, כי יש עמים לצרכה שאין כל הזמנים צבדו וכאשר הגיע הזמן מיוחד היה בו כח יותר עד שמוציא פירות ר"ל הוא נתינת שפע הצרכה והפרנסה, וקאמר כיון שהיה הרוח ממשך בקן היו משיבין פירותיהן, פירוש בצרכה שיוצרת לעולם בזה צמדת הדין לעולם ודבר זה ידוע במה מקומות שכל דבר שהוא בא מעולם העליון לתחתונים בא צמדת הדין והוא נרמז בצרכה אתה גבור ולעולם ה' מחיה מחיס מכלכל חיים צחצח.

חמדי מזה כן במחידות זה לא יתכן כלל. כי הש"י
 סדר את הכל בחכמה ונתן הכנה למי שראוי להכנה
 והרחיק מן הכנה מי שאינו ראוי לאותה הכנה.
 ולפיכך אי אפשר להיות שיקבל דברים אלהיים מי
 שאין בו הכנה. או שמהיה הכנה לבטלה בתי שיש
 בו הכנה. ודבר זה יתבאר עוד בהרבה פנים מאוד
 במורה הש"י בספר נחם ישראל וכתן אין מקומו. רק
 שכן מה שגאל ישראל ונתן להם המעלות האלהיות
 מזה שהם מוכנים לקבל המעלה הוא דבר עמומי ואינו
 דבר מקרי ואין צורך לדבר הפעמי וגם כן לא נמצא
 דבר עמומי לבטלה, והוא ראיה ברורה נגלה לכל על
 גאולתו הפעמית שהיה במהרה בימינו. וכן יהי
 לען אמן :

כמו שנתפסל האמת מן האדם בפת שילך טוב.
 אין נחש דבר זה כפול בעלמו רק הוא במקרה.
 אפסם אם יאמר מיהם הלוק עולמים והמרה חמדיה
 הים מה ושלום הכנה כזאת לבטלה. וכבר התבאר
 בדבר זה אי אפשר לומר כי העם אשר הם בלתי הכנה
 וקבלו דברים אלהיים. שארץ לכל הדברים הכנה
 ואם לא היה צריך אל הכנה היה אפשר לומר ג"כ
 כי יהיה החומר מקבל שכל האנושי ואם כך הוא
 בדברים הפעמיים. בדברים העליונים כל שכן שארץ
 צהם הכנה מיוחדת. ואם אמרו שברצון הש"י הוא
 שמושה הכל והרי עשה מן המקום נחם ומן חשק
 כי דבר זה הוא במקרה לשם ולזמן ויכול להיות
 כמו שהיה ואין בלשם מדבר לשם, אבל לעשות דבר

תם ונשלם

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
 ע"י חיים תשס"ד

מורה

הגדה של פסח

בנעם

פי' על ג' דייני שנהגה על דרך דרש

אלא גם על דבר יסמנאל ועוה וסוליס למלכים מי
 שזך למר וסופע להשחעזד רק ד' סולא גם שזן
 ויסמנאל לריכין להשחעזד ומשפע אחד לכס ולנו :
 ועוד י"ל חירן אחר שגדול המעשי' ויחר מהדגו כמו
 שפי' רש"י על לא חשעז ארומי ועל פ' עמין ומאז
 לא יצא צקאל ה' ובמדרש דבר מה מלרע מאל
 ומעמאל אף פרעה מאל ומעמאל זה לא קיימו מלכות
 השם עוד משמעות הכתובים שפיקר עובש פרעה
 ה"י על שחיק וזיקף זה ה' והכביד לבו למעט
 אחר העיון יש סהייה לכל אחד ואחד מהסמיולים הכ"ל
 על חירן הרעבים שאין הרור מקיים קשה הא סגולה
 בגור ועגדוס וענו וג' ארבע מלות שכן וישראל שפי'
 רק דר"י. שנים ע"כ ל"ל שפי' הגרות מחסיל מן
 ארבעים דין סתתרים או מלידה ילחם ועליהם קאי
 כי גר יהי' זעזך וג' ומילחמ עונה וסולך ארבע
 מלות וג' אס כן חרי הרור מקיים מלידה ילחם עד
 השלום ה' שנה ע"ז אחר אלו הוילאנו ממלכים ולא
 עשה צהם שפנים דייני ר"ל הוילאנו ממלכים חריג
 שעדיין לא בגמר חס' שנה ל"ל שפילחמ עונה חס'
 שנה וליכ' ה' הרור מקיים ולמה עשה צהם שפנים
 כקוש' הרעבים אף י"ל חירן הרעבים הכ"ל שכוונתם

המסדר הגדה קידר מ"ו דברים כמה מעלות
 עובת למקום וכו' עד וננה לנו ציה
 הנחירה וים להחצונן בקדר סזה כמה דברים אי' מי
 ימלא בגורחו יסמיע כל סחלחו ועוד למח לא מנה
 כמה ענינים כמו סליו ומי צאר וענכי כבוד מלחמה
 סיוחן ועוג וספי' סים ועמידת השמש ושאר מונח
 ולסדן כל זזה נקדים דברי הרעבים צוקי סלכות
 סעודה צמ"ס וים מקום סאלה חרי סקציה גור ועגדוס
 ועינו וג' ולמה נעשו סמלרים וסחפונה כי לא
 גור סקדרס ציה על אזה סדור וסולין
 לכל סמלרי סא אין סמולס עליך ע"ס וסרלצ"ד חירן
 סחס לא סיוחו צעצדים וכו' לקיים מלות סמקוס ציה
 אלא סרעעחן עשו (חס פי' ספיקו ח' סלריק ואני
 ועמי סרעעיס ססוח כפל לסון אכל סילריק דין
 סקצ"ס עלי ולי' ה' סוח סלריק מדוע כי ארי ועמי
 סרעעיס סלחכו כוונתנו לרעעה לא לקיים גזירה
 סמלך) וים עוד חירן על קוש' הרעבים כמה שפי'
 רש"י צפ' סקס כה אחר ה' אחר ישראל וכו' וכן סוח
 צמדס. לפריעה חוב סגולה לא לצד על ישראל סי'

לא הי' לקיים גזירה המלך אך על זה קשה הא אין המלך כפרע מאומה של מטה עד שפרע ומסר שלו של מעלה ופי העולם שספר שופע כח לאומה זו להרע או להטיב ובעשר ים לומר ספיר דבונתו לקיים מלחמה המלך ובאלוהי עשה ספרים פי צמדת דקאי על שר של מעלה. ועיכ אחר המניד אלו עשה צהם ספרים כתיב הרצ"ד קשה למה עשה צאלוהיהם. שהא שר של סן וסמא ממחר לעולם כתיב הרמז"ס וסמסצון אלו ממחיל מילחמא ואפיה אינו לרד להיה ד' מלחמה סנה עסום שפרעון המוצ גם על יסממאל ועשו או צהיפ לעולם הסמסצון ממחיל מילחמא ומלרים נעכסו דמאי חיה להסמסעז עם ישראל עפי מציסממאל ועשו ממסם זה אינו דק"ל צבור כועל פי סרים צנכסי אציו ופורע גיכ סרים צמוצ סילא על אציו ועקרא מלא הוא צני צבורי ישראל וגוי ואם מלא אלה לשלח הנני סורג אה צנך צבורך וכו' הרי קרא לישראל צבורי איכ אף סמסעז המוצ גם על עסו ויסממאל מ"מ הרי ישראל הצבור פי סרים לו ועיבי על סלקו רס"ז סנה ועל עסו ויסממאל רק קנ"ג יסנה איכ הקוצ"ע והלא ילאנו צדד"י סנה והמלרים כדן עסו לכן אחר אלו עשה צאלוהיהם ר"ל כדדן ה' סמסלם סמונ סמביע עלינו רק סחלי סנם עסו ויסממאל לרד להסמסעז קשה ע"ז למה הרג צבוריהן ע"כ סדן ישראל צבור ועל מלא סממו לשלח אומם סרד צבוריהן ולצבור מניע פי סריים הוא רס"ז סרים ולא ה' סנה עוד צדד"י ממסם יובל לומר סירן סר' של הרצ"ד ססם סוסקפו סעצור והכנידו עולם וסנה נכאורם קשה על סירן על הרי קרא כח"צ ועצדום וענו אומם וכו' איכ ליות לעבות אומם גם המפרסם כחצו סהקוסי סעצור של רדיו סגלים לח' סנה. איכ אררצא הטיעו צה סקלר צמקום סחי' דאוי להאריך סעצור ולסצין כל זה קדריס לייסצ הנני צצרכות (דף ע"ה) ויאמר ה' דבר נא באציו סעם וגוי ויסאלו וכו' אחר דני יכאי אין נא חלא לסן צקשה וגוי אחר הקצ"ס למשה צקשה מעד דבר נא ויסאלו וכו' כדי סלא יאמר אומם לרד ועצדום וענו אומם קיים ואח"כ ילאו צרכות גדול לא קיים ודיקדקו על לסון כדי סלא יאמר אומם לרד וציארכו עפי' דברי סקמ"ע צח"מ קי' רמאי דצכסעז להם ממחנה ממני צמחנה ע"מ להחזיר אצל כססעז להצניד לרד ממחנה גמורה וכאן אחר באציו סעם וכו' וסממו סממר להם צלחם וצמור ר"ל סלא צלצד צדדן סמלה ע"מ להחזיר חלא צמחנה גמורה וקשה מלי לרד לבי' הא אס יעלוהו ע"מ להחזיר גיכ יקיס סצממו צרכות גדול אצל כדי סלא יאמר אומם סלדק ר"ל סליו

אמר למת קרע לנו את הים דא' צמד' שטען שר של מלכים הללו'עני' והללו עני' ומה כשתנו ללו' מאלו וכו' והקצ'ה השיב ובי' אחת דן שובג כמזיר ואונס כרלון. והנה הך חירן לרונס כהי דפטור דגדי ארס מבי'ע מחויבים חמה לקרע השם וצני'א הרין הוא יתרג ואל יעבור ועובר על לא מחלל את שם קדש' וגו' ועל מלוא ונקדשתי בחור צבי ישרא' וכו' גם החירן שובג כמזיר לא עוז הוא רידוע דגם החומע' מכלי דעה קי' על הנשם לא עוז וגם השובג לרין כפרה ורק סתובחו הים עכ"פ איז רינס כמלרים שהם חייבים יותר מישראל לכן אמר אם חמה הוא שטענו ישראל חומע' ועוברי עבירה איכ' למה קרע לנו את הים (הרי ידוע שהים כחמלא חמה כמבואר במדרש על פי' והמים להם חומע' חמה כחב ובעירן ריחא' מעשין על עשה וכמו שביארתי הפסוק לולא ה' שהי' לנו צקום עלינו ארס וכו' פרעם להעביר על הרע אזי חיים צלשו' בחרות חפס רי'ל טענה' הללו עני' והללו עני' אזי חיים שטעפוי כי נחלה עבר על נפשיו רי'ל גם אהמו חלינו כמחוס' אזי עבר עלינו חיים חידוכים רי'ל מהמלרים שהמה היו מזידים כרי'ל) ועי' אמר המזיר ח"ה כחירן הקצ'ה שיעראל היו שובגים עי' קשה למה העבירנו בחובו צמרה' בקפר מעט אחרן פי' שסמקש' הוא עיר שאלח'ל בפסוק כי לא נמצא נפשי לטאל לא חתן חקידך ללחוא שמה והכוונה זו כי ארס שים לו חמא'ם קלים אם שאינו ראוי להשאר בגיהנם לנצחיות מכי'ע מעבירין אותו דרך שם ומצהלים אותו לכפר עי' מהפלה מלכד כי לא חתב נפשי וכו' לא חתן חקידך אפילו לראות שמה וכן כאן מהראוי לקרוע חים על כל פקיעה ופקיעה כדי קיהיו עכ"פ מוצהלים כדי לכפר אצל הקצ'ה העבירנו בחובו צמרה' מהחילוח עד סופו ואי אמרינן דמטאטו צמרה' איכ' היה להיות עכ"פ כפרה צמחה' ואם האמר שטענו ישראל השונה ונחמלא עליהם רמזים כדאיחא במדרש קשה הא הם המלרים עשו השונה ואחרו אהוסה מפני צבי ישראל וכו' כי ה' נלחם וגו' וכאשר טען שר של המלרים אם אינס זוכין דרין סב עליהם צמחיים ואיכ' קשה למה שקע לריו בחובו ולא הכיחם לצרות ואם האמר לעולם שבם ישראל חמאו ורק צמחה' מהסונה כלולו והא דשקע את המלרים בחור חים חיינו מפני מדה כנגד מדה כדאמרנו רי'ל הם צקשו לריוס צמים כידוע הם עי' אמר למה ספק לרכינו צמדנר ואקדים המדרש רצה פרעה שחירן ונידך צעלמו שאמר מי ה' וכו' כפרע ממונ צעלמו שגאמר מוכצות פרעה ירה וגו' קנחמ' שחירן עי' שליח כפרע עי' שליח וקשה כפי' לפי שיעה הגמ'

השמים

השמים וע"ז אחר לכו לחמו בלחמינו וגו' והנה החורב
הוא כדרך צמחיה הללו צמחיה לחם מעטיר וכו'
מחוקים מרוב ויפח רופים רבץ וחלץ חמה לטובו
וכו' א"כ ראוי לחנוך ב"כ לכוללם יחד אך לפי
קטנה למה נהן לנו חר השבט ואחרי מוקדים דכח צ
צמח ויהי ציוס השבטי ילאו מן העם ללקוח וגו' ויאמר
ה' עד אהה מאלהם וכו' ראו כי ה' נהן לכם השבט
וגו' יט' לרקדק צמח שאמר ראו וכו' ועוד מה שאמר
נהן לכם הליל ליום לכם והענין הוא דאמרו חז"ל
גוי ששנה חייב מיתה גם אמרו חז"ל מחנה יט' לי
צמח גנזי ושבט שנה (ענין צילס פ"צ) והעטע על זה
כחש ה"פ ה' כי כלעוו האומות על זה אחר המצול על
אשר ראה שמרוב מוצה חטאו בגזל ובעריות גזר
עליהם הקציה סיחעסקו חמיר ציטוי של עולם
ועצורה ארעה ציגעה שניהם משכחם עון ולכן אחר
לכם השבטה אצל ישראל ציוס השבט עוסקים צמחה
וצהפלה (כאשר דרשו חז"ל על פסוק ואני חפלה
וגו') וזהו צמח חוכמה מוסר לדורות שלא יעשה כן
צמחוינו לעייל בגמח ופדרים כ"א לקציע עמים
ולקטוע חוכמה מוסר כל אחר ואחר לפי כמו צמחוינו
והנה הקציה נהן הען ציוס השטי כפול הרי ה' להם
גם על השבט והיו צמלים והולכים ח"ן לעייל וללקוח
אף שחיו להם עוד מאתמול בקשו אוכל למו והענינו
צ"י ארם ע"ז אחר הקציה ראו צמחיה ב"ה נהן
לכם השבט ולא לזמנאות וכל זמן שחם צמחיה
חם קורים שלימות צמחה לא כן עשה כי מאלהם
לשמוע מלתי וגו' ועוסקין צמחיה ושחוק והנה קשה
איך אפשר לומר דמון צמחיה חרית הען קדמה
לחורה וליל בדאיה צמחיה שלא יחנה חורה אלא
לאוכלי הען וציטור חז"ל מוסר כל זמן צמחיה
צמחיה ח"א לעסוק לחורה ור"ל לא יחנה חורה
אלא לזמנאות שחין להם דאגה פרנסה אך המפרשים
מקשים הא איכא שנה שיוכל כל אחר לעסוק לחורה
צ"י ערדור ודאגה והשחח קאמר אם הען צמחיה
החורה קשה הא קדמה וליל שא"א לחורה צ"י הען
מוסר דאגה וערדה קשה איכא למה נהן לנו את השבט
צ"י ח"א השבט ללמוד אצל השחח קשה ח"א חלו נהן
לנו חם הען ולא נהן לנו השבט דיינו (והנה הפוסקים
פליגי אי כלו לה' או כלו לבק' וקאמר צמחיה
כ"ע מודה דנע"י כמי לכם ועיין צמחיה ריש הלכות
שבט מה שהביא על הש"ס ענין זה צמחיה הען למה
הולדכו לשבט הא גם צמחיה יוכלו ללמוד צ"י דאגה
פרנסה מחמה הען וא"א לעולם הען צמחיה החורה
וסתנה כי חור ה"א צ"י וציטורם אי כמי עיקר הען
ה' כדי שיהי מופה לחידוש עולם אשר צמחיה ח"א

והסידור הוא כך למה תולידו מעשרים הלל לא
הגיע העת ול"ל דעמסח ח"ה שנה
מאלהם או מלידה ילחך ח"א קשה קוש"י הרמב"ם
למה נענשו המלכים וא"ל כח"ר הרמב"ם הא ה"ה הדור
מוקים וא"כ למה עשו צמחיה שפטים וא"ה כח"ה הרמב"ם
שלא עשו לקיים גזירה העולך ע"ז קשה למה עשה
צמחיה הען וציטורם כשר שלא ח"א צמחיה יכול לומר
שחיים גזירה העולך וא"ה כח"ר הרמב"ם שגם יעמסח
ועקב

ועשו חייב לשלם החוב וכאשר לישראל רק החלי ע"ז קשה להם הרב צבוריהן על שלא שמועו לקול ה' צבי צבורי ישראל וצבור כוטל פי שנים ומייב ג"כ פי שנים וא"ה תקוה שיעבוד השלים ע"ז קשה להם קרע לבו את הים הם גם אהמו העלוו והללו עני' והללו עני' וא"ה שאהמו צוגנים היינו קשה להם העבירו צמור צמרה ח"ל לנחל אהמו וא"ה ענינו תשובה קשה להם שקע לריו צמור הא גם הם עשו תשובה וא"ה מפני שחיק וגדף הא חיקן לבסוף וא"ה מפני מרה כנגד מרה קשה הא ע"י שליח סיחה הליוו וא"ה שאין חילוק ומכ"ע הוי קשה להם ספק לרבינו צמור צבי וגו' ואל' צמור אהרנס קשה להם ה סתירה המים ע"י שליח ואל' צמור צמור אהרנס יוקה כל ע"י שליח הא אין חילוק ומרה טובה מרה וא"ה צמור משה קשה להם האכילנו חזון של כמה מעמים וא"ה חזון צמור המורה קשה להם קרעו וא' שא"ה לחרור צבי מן הרי ים צמור וא"ה חזון לחרור חידוש העולם צמור קשה א"כ להם קרעו לפני ה' ס"י לחרור לבו כי ה' הוא אלוקים כפי רש"י וכן כחצי אהם ראהם כי מן המעים דררחי וכו' לא העמדו אחי וכו' וא"ה להיות עינינו רואות את מורינו ולא יח' טכחה קשה להם לנו את המורה צמורה וא"ה שלא לומר אי חספי טחז מורה ולא ע"י לחרור צמ קשה להם הכריכו לא"ה הא כבר אמרנו אי חספי אלל מרגלים אלל טכ"י מעמלות מורה טעמם סקציה עמור כפולה ומפולה וצוה יצון הפקוקים צמורים ע"י רבות עמים ה' אלתי' כפלאוהן ומעמדות אליו אין ערוך אל'ך אגידה ואדברה עלמו מפרש יצואר עני' עם ט"י שליח ז"ל צמורה על פקקי כמה מועלות מוצות וגו' הנה כמחצות בנפי' השם ים צכל אחד מהם צ' מועלת הסב גופא ומועלת הנמשך ממנו כמו ספק לרבינו צמור צמור אהרנס חסר צו המקיע רעצום כחן להם מאכל טיז וצריח לחזק גופם גם ים ללמוד מחני מועלת מה כמו שקע לריו צמור חסר מלמד המורה טעמם לנו צמור ים צמ מועלת ללמוד ממנו טהקציה מועלת מרה כנגד מרה גם ים נקים מרה ט"י להם מועלת אחד כמו מועלת דם אמרין צמ' מועלת דם המעירו צבי ישראל ומעלה חסד ג"כ ה' למועלת יח דממונו יאל' צמור גדול ע"י אהר רבות עמים ר"ל רב מועלת עמים צמור אהר גם עמים נקים מרה למועלת אחד ומלמד זה כפלאוהן ומעמדות אליו ר"ל ללמוד ממנו מועלת ויריעה לנו כמו צמורינו אין ערוך וכו' דמנה אמרו חז"ל צבי צמור ללמוד טכחה צמ' פקחם שלא כמורין צמ' מקעי ומורין צמור טעמם אהם חסדן דרך גרילהן

מתני' צמ' ע"פ דף ק"ט ר"ג אומר כל מי שלא אהר ג' דברים אלו לא יאל' ירי מוצוהו ואלו הן פקח עולם ומורו וכו' המור' וכו' דעדייק מצינו ואמרתם צמור פקח מלך לומר ואמ"ג דלא סחבר סם מלך ומורו מ"כ ילפינ' מ"י מצינו ואמרתם וקשה הא פקח דקרא ואמרתם טהור תשובה לטאלת סגן מה סעצורה טהור לכס א"כ מ"ל דענין אמירה צמ' עמלו אף שלא על טאלת חזן ועוד קשה דהך סיקיטא דעלם ומורו לא צמור כולו מה פ' ה' כ"כ דף י"א וצדק ק"י ע"כ וצמור פ' ע"כ ג"כ צמ' מור צמ' עמלו מורו מועלת מ"כ דלא ק"ל סיקיטא עמלי' וכלעכ"ד דגם בפקח דקרא מוכח דענין דוקא אמירה דמנה קשה על טאלת חזן מה סעצורה טהור לכס וכו' מה הוא קושייתו חס על גוף הקיצן פסח

ומורו דליליכ מה חסונה ינא לשאלת חנן דשאלתו
ע"כ על הכל כיל אש"כ דיגינו לו חסונה ע"י קידור
דברינו דלעמיד ומוכח שפיר ועד"ז ז'ארכי נמ"א
שאמר החכם מה העדות והחוקים והמשפטים ששאלתו
למה מקדימין המלות שכן עדות על שלא חספיק בל"ס
והחוקים הן על קרבן פסח בדמ"ל ושמירתם את החוקה
בחוקה הפסח הכתוב מדר והמשפטים הן על המור
שמרנו על משפט מורח חיים וכיון דפסח מוקדם
בזמן כיל שרימחו על שפסח מוקדם למה שרומז
המלה שלא חספיק וכו' וע"ז אבו משיבין ח"ן מפעירין
אחר הפסח אפיקומן שהפסח אינו כאכל אלא על
חסונה ע"כ מקדימין מלה אש"כ שטעם רמזותו מאחר
לעסם רמזת הפסח וא"ש וכוון

ויש מקום לומר חא דשאל דוקא על הפסח ובאשר
דח"ל שהוא שאלת חנן דרשע והנה שאלתו
הוא על כל המלות שכן לו לעול ולמשא כבד על הרשע
לעסיהם אלא שבכל המלות הנמשכים ביחדי הכה עושה
המלות ארעי בחפזי ובמחירות כדרך של ב"א אצל
בפסח שאין שוחטין את הפסח על היחיד בדא"ח ק"פ
כילד לולין ואש"כ לרי יוקי ע"כ לבחילה לא דכחצי
עשו אותו וכדא"ח דרך ל"ה וכמ"ס הרמב"ם בשלכות
קרבן פסח מאותו קוגי וזר"ך להיות נמנה בחבורה
בזה ח"ן לו לרשע מלה לחמלם ומנה ע"כ מדרג בס
לאהרים להפריש מעשיהם ואומר להם מה העבודה
הזאת לכם ע"כ עיקר שאלתו הוא רק בפסח מא"כ
באשר מלות וק"ל

א"כ ח"ש דמוקס' לו על קרבנות יתור מעל שאר הקרבנות
והרי יתור מומחים פסח ס' יס לנו בכל הסנה כדחשיב
הלל לבני צמח"א ר"פ אלו דברים מלמד קרבנות יחידים
ול"ל דעיקר קושייתו על אכילה קרבן פסח דבכל
הקרבנות נעמל הנשר והחלן קיים זירק סדס כדא"י
במשנה דף פ"א ובפסח נעמל הנשר א' בו זירק דעיקרו
לאכילה וכן במשנה דברים הנשים צמח"א אינם
כאכלים כדא"ח במשנה דף ע"ז ובפסח כאכל דעיקרו
לאכילה ע"כ שאל מה העבודה הזאת לכם לכס דייק'
שנקראת אכילה עבודה לכם משונה משאר הקרבנות
שעבודה לבחשים בהקטרה חריקה וכוון העבודה באכילה
אך לפי"ז קשה א"כ אחאי שאל על אכילה הפסח
המאחר לאכילה מלה ומורו שקודמים מפני שהפסח
אינו כאכל אלא על חסונה א"כ ה"ל לשאל ב"כ על
אכילה מלה ומורו מיהו על המור יס ליישב כ'ון
דמור אינו זה חונה רק בזמן דאיכא פסח כדא"ח דף
ק"ז א"כ עיקרו לפסח אכל על מלה ראש"י צמח"ל"ב'
פסח הוי דלוריית' קשה ואם נאמר דשאלתו חנן
מה העבודה הזאת שאלתו סתמה קאי על כל מלות
אכילה שגזר הילה דא' כ' חסונה שמשבין לו רמזי
לחש כ' על ראשון ראשון מוקדם על מלה ולא כ' על
פסח ע"כ כדאס שבאמת אותו חסונה של ואמרתם
הוא על שאלת חנן מה העבודה הזאת הוא שאלת
בן הרשע בדמ"ל ומחשיבה לכם ואל חנן בקיל כאולתו
א"כ ח"ן משבין לו כלל דק על שאלתו אנו אומרים
אשר עשה ה' לי בדמ"ל אלא דמכ"מ שמה יס תקיה
להשיבו למועז אנו אומרים לו הנהן עד שנקדר הדברים
ויבנו היעז וכיון שאנו מחויבים בל"ה לאמר השאלות
והחשבות של פסח מלה ומורו בדברי ר"ג א"כ א"ך
לר"ך לו לשב לשאלתו שפרעויה אלא ית' לו חסונה
ומילא מתוך הדברים המדוברים לו אח"כ ומילא הו
ח"ן קושי' דה"ל להקדים מלה דהרי קידור הדברים
הן כאילו אנו מוקדמים החסונה בלי שאלות השואל
ע"ד שקידרן ר"ג צמח"י' והנה המוקד דברים מוקד
בקרד הווייתן ומאחר שהפסח הוא מפני שפסח על
בחי בני ישראל והמלה הוא על שלא חספיק ע"כ
הקידור נכון פסח קודם והשואל המוקד לעלמו הרי
שאלתו עיקרו כדי לחול' חסונה הידועה לו בשאלתו
ע"כ הקדים פסח נמלה והא שקידורו המור לבסוף
אש"כ שטעמו משום ומורו את חיים וחסו קודם
כיון דמורו עיקרו לפסח ואינו חונה בזה"ז ע"כ קידורו
לבסוף שהוא רק כטעל לפסח ומלה וא"כ מוכח שפיר
דסך קרא ואמרתם הוא מלות אמירה בפני עלמו לא
על חסונה השואל אלא קידור דברים כשואל ומשיב
לעלמו ומיל' מוכח ב"כ חס"ד דהחיות בן צמח

הוצתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org

ע"י חיים תשס"ד